

INSTITUTT FOR FILOSOFI OG FØRSTESEMESTERSTUDIER

Filosofi for Fiskere

Kunnskap om mikroagresjoner som en av løsningene på fiskerinæringas manglende kjønnsbalanse.

Anne Lise Karlsen

Master i Filosofi. FIL-3900. Mai 2024

Innholdsfortegnelse

1 Fiskeri og Filosofi

1.1 Kvinnemangel i fiskeriene	5
1.2 Uformelle hindringer. Giftig arbeidsmiljø og trakassering.	8
1.3 Fiskeri, Filosofi og Mikroagresjoner	9

2 Mikroagresjon, en teoretisk ramme

2.1 Den subtile fornærmelse	11
2.2 Iboende fordommer og stereotype trusler	14
2.3 Fra rase til kjønn og mikroulikhet	17
2.4 Epistemisk urettferdighet	21
2.5 Subjektivitetsproblemet	23
2.6 Strukturell mikroagresjon	25
2.7 Individets moralske ansvar og triggerhendelsen .	27
2.8 Mikroagresjoner som markører på ubevisste mønster i samfunnet	29
2.9 Medias ansvar for ubevisste stereotype holdninger	34
2.10 Moralsk ansvar og spørsmål om fri vilje	35

3 Fiskerienes kjønnskjevehet: Årsaker og remedier

3.1 NOFIMA om årsaker til lav kvinneandel i fiskeriene	37
3.2 Et bakteppe av undertrykkelse	39
3.3 Barn og tidevannstabell	43
3.4 Misogyni, Mikroagresjon og machomiljø	44
3.5 Når røffe arbeidsforhold gir fripass til dårlig oppførsel	47
3.6 «Hailldommen»	49

3.7 Hva nå? Hun Fisker!	52
3.8 Mikroulikhet og Mikroaggresjon	54
3.9 Hva gjør vi? Korrigerer system eller individ? Eller begge?	54
4 Diskusjon. Kritikk og motargument	
4.1 Akademisk skepsis	55
4.2 Krenkehysteri og krenkesyke	58
4.3 Folk må jo tåle en spøk?	59
4.4 Kontraspørsmål	61
4.5 Skam eller skyld som verktøy mot mikroaggresjon	62
4.6 Oppmerksomhetsbasert analyse	63
4.7 Teoretiske løsninger i fiskeriene	65
4.8 Det bedre selv i fremtiden	66
4.9 Kvotere kvinner inn i fiskerinæringen	70
4.10 Skolering i personalledelse	71
4.11 Dydsutvikling i fiskeriene	71
4.12 Forslag til videre forskning og politiske tiltak	73
5 Konklusjon	75
Litteraturliste	77

Filosofi for Fiskere, kunnskap om mikroaggresjoner som en av løsningene på fiskerinæringas manglende kjønnsbalanse¹

Kan en av løsningene på fiskerinæringens kvinnemangel være bevisstgjøring og kompetanseheving rundt begreper som mikroaggresjon og mikroulikhet? Denne oppgaven vil utforske hvordan kunnskap om teoretiske ideer kan hjelpe fiskere av begge kjønn å gjenkjenne uheldige vaner og hvordan de kan endres. Siden disse fenomenene også er knyttet til institusjoners strukturelle nivå vil oppgaven også diskutere om utstrakt bruk av mikroaggresjon i en organisasjon burde reguleres av sanksjoner og forbyggende vedtekter.

1. Fiskeri og Filosofi

1.1 Kvinnemangel i fiskerinæringa

Den norske fiskerinæringen er kompetent, lønnsom og i vekst. En nylig rapport fra NOFIMA viste at fiskeriene hadde landet fisk og skalldyr for 23,9 milliarder i 2021, som er en økning på 1,1 milliarder i forhold til året før. Hovedaktiviteten i fiskeriene er knyttet til Nord-Norge og Vestlandet noe som gjør den viktig for å opprettholde og videreutvikle en levedyktig bosetting langs norskekysten. Med sine 52 tusen årsverk er den en formidabel arbeidsgiver i distriktene og av stor betydning for norsk økonomi. «Dersom vi skal sikre aktivitet og bosetning i kystsamfunnene må vi jobbe for at både unge kvinner og menn velger havet som yrkesvei», sa tidligere fiskeri- og havminister Cecilie Myrseth i en pressemelding i januar 2024 (2 millioner kroner til likestillingsarbeid i fiskerinæringen 2024).

Under arbeidet med en ny kvoteordning, for noen år siden, som skulle gjøre næringen mer moderne og fremtidsrettet, stortingsmelding 32 (2018/2019), viste tall fra fiskermanntallet at bare 3,4 prosent av heltidsfiskerne var kvinner og 96,6 prosent menn. Stortinget ba derfor regjeringen legge frem en tiltaksplan for å øke inkludering og rekruttering av kvinner til fiskeriene. Nærings og fiskeridepartementet ba matforskningsinstituttet NOFIMA finne ut hvorfor næringen ikke klarte å følge likestillingsutviklingen i andre yrker, og komme med

---

¹ Takk til Melina for uendelig tålmodighet og visdom og Arnold og August for deres bidrag til min innsikt i «The Matrix». Takk til hester og hestevenner som har holdt meg i form nok til å gjennomføre prosjektet. Sist, men ikke minst takk til alle damene i fiskerinæringa. For at dere holder ut og at dere skaffer mat på bordet!

forslag til tiltak. En viktig del av oppdraget var å finne ut om det fantes hindringer i lovverket som stoppet kvinnene fra å gå inn i fiskeriene. Undersøkelsen omfattet ikke all maritim aktivitet, som ville inkludert for eksempel oppdrettsnæringen, men var knyttet til fiskeriene og fiskeryrket.

«Med fiskeryrket legger vi i denne sammenheng til grunn all deltakelse som mannskap på (herunder skipper) og eierskap i fiskefartøy, i tillegg til oppgaver i styrende organer i de ulike organisasjonene med forankring i fiskeriene, herunder fiskarlag og fiskesalgs lag».

Henriksen, Nyrud 2021:3

Tilbakemeldingen til regjeringen fra NOFIMA var at det ikke var noe med de formelle rettighetene som hindret kvinner i å bli fiskere, men at det fantes grunn til å anta at den reelle muligheten for kvinner var svekket på grunn av deres kjønnsstilhørighet. Det skulle senere vise seg at det ikke var helt korrekt og at det også fantes noen formelle problemer for de som kombinerte fiskeyrket med barn. Rapporten pekte på tre hovedproblemer knyttet til det lave antallet kvinner i fiskeriene. Næringa plagdes av et machomiljø med røff omgangstone, det var vanskelig å kombinere fiskeyrket med familieliv og kvinner foretrakk andre yrker. Det er også sannsynlig at det jobber flere kvinner i næringen enn det som er offentlig registrert fordi de bidrar inn med ulønnet arbeid. I 2017 anslo en internasjonal undersøkelse at kvinner globalt bidro med ulønnet arbeid inn i fiskeriene til en realverdi av 250 milliarder. Ingen overraskelse for professor Siri Gerrard som har forsket på kvinners situasjon i fiskerinæringa i flere tiår: «Den sterke kjønnsdelingen i fiskeriene har vedvart, men kvinnenes arbeidsinnsats både på land og til sjøs har en tendens til å utelates når fiskeryrket omtales» (Amundsen 2020).

I etterkant av at NOFIMA offentliggjorde rapporten, *Bedre likestilling i fiskerinæringa* (2021) fikk den sterk kritikk fra kvinner som hadde valgt fiskeryrket. Det startet med en kronikk i NRK av Fisker Susanne Mortensen hvor hun gikk hardt ut mot næringa og rapporten som hun mente hadde sviktet i å beskrive virkeligheten i en kvinnefiendtlig næring fylt av trakassering. Noe som hadde vært varslet om i flere tiår. «Jeg er dritflau over foreninger, rederier, lag, kollegaer og alle andre som bare har sittet på gjerdet og sett på at jeg som kvinnelig fisker blir trakassert og mobbet på det groveste» (Mortensen 2021). Hun fikk støtte fra andre kvinner som kunne fortelle om et dårlig miljø for kvinner i et yrke fullt av machomenn. Andre igjen kunne fortelle om grove seksuelle overgrep som fiskeorganisasjonene burde varslet om til offentlige myndigheter. Aina Johanne Nikolaisen fortalte i et intervju med Fiskeribladet at hun hadde opplevd seksuell trakassering, rus, trusler og vold på linebåten Stormhav. Hun hadde blitt kalt *hore*, *husmor* og *fettkjerring* og det kom ikke bare fra de gamle fiskerne, også ungdommer

brukte samme språk. Skipperen på båten, Jon-Atle Bjørnø avviste den gang alle påstandene (Klokeide 2021). Men det er som Susanne Mortensen skrev i sin kronikk, «Hva tror dere egentlig. At å sette en kvinne i lag med 15 menn med markeringsbehov går smertefritt?» (Mortensen 2021).

Seksuell trakassering og vold fører til rettslig beskyttelse når man varsler om det og tas alvorlig da det er regulert av lovverket. Mer udefinerbar trakassering og undertrykkelse er vanskeligere å gjøre noe med selv om det også kan skape et utrygt og negativt arbeidsmiljø. Det å overse varsler er ikke ulovlig, men like fullt et problem, noe en kjenner igjen når en jobber med mikroagresjoner. Flere av kvinnen var også kritiske til at næringen ville klare å rydde opp i problemene da den hadde sviktet i å ta tak i tidligere varsler. Noen av dem levert så langt tilbake i tid som for tretti år siden. Likestillingsarbeidet i fiskeriene har vært overlatt til rederi og skipperer om bord i båter som ikke er underlagt vanlig arbeidsmiljøvernlov, fordi de er privat eid. Noe som også gjør det vanskelig for det offentlige å pålegge likestillingsarbeid i stedet for å bare oppfordre næringa til det. Det gjør at god lederopplæring er spesielt viktig i fiskeriene.

Ikke alle kvinner som hadde prøvd seg i fiskeriene hadde møtt på seksuell trakassering eller kvinneforakt. En forklaring på det kan være at 1/3 av kvinnene som jobbet om bord i fiskebåt, jobbet for partner eller familie noe som sannsynligvis skjermer dem mot trakassering. Andre kvinner, uten slekt, har også vært heldige om bord på sine båter og ikke blitt utsatt for, rett frem, trakassering, men noen har likevel hatt en opplevelse av å være utestengt eller uvelkommen. Noe de har hatt problem med å sette ord på. Også NOFIMAs forskere registrerte dette fenomenet som en av hovedgrunnene til likestillingsproblemene i fiskerinæringen: «en del mindre heldige holdninger og væremåter som preger en del mannsdominerte arbeidsmiljø og som gjør at kvinner ikke føler seg verdsatt og velkomne» (Henriksen, Nyrud 2021:31).

Nå skal ikke denne oppgaven drøfte hvordan næringa skal løse problemet med seksuell trakassering, som skal være enkel og gjenkjenne, varsle om og forebygge. Tema for denne oppgaven er udefinerbare holdninger som lager hindringer det er vanskelig å gjenkjenne og gjøre noe med. Målet er at fiskere skal få innsikt i filosofiske teorier i håp om at det kan bidra til å redusere mikroagresjoner i næringa. Noe som forhåpentligvis vil gjøre det mer attraktivt for kvinner å være i yrket. Når jeg har valgt å fokusere på mikroagresjoner er det ikke fordi jeg undervurderer problemene med seksuelle overgrep og trakassering i fiskeriene. Jeg har full forståelse for bekymringen til fisker Linda Nymo fra Træna om at et fokus på de små overtredelsene, som stygt språkbruk, kan fjerne fokus fra det større problemene. Nymo sier: «Jeg synes debatten er bra. Men det er for mange som kommer med falske anklager. Jeg er redd

for at det blir for mye, og at de som virkelig opplever seksuell trakassering ikke blir tatt alvorlig» (Skoglund 2023). Når jeg likevel vil fokusere på mikroaggresjoner fordi det finnes forskning på dem viser at de ofte er knyttet til større strukturelle problemer som kan opptre både seksuell trakassering og mikroaggresjoner. En av målene med denne oppgaven er nettopp å synliggjøre denne forbindelsen, slik at fiskerierne kan forstå alvoret som ligger bak det stygge språket i næringa. Norske myndigheter har lovverk for og myndighet til å regulere seksuell trakassering, men regulering av subtile fornærmelser er ennå i et forstadie.

1.2 Uformelle hindringer som giftig arbeidsmiljø og trakassering

Når den norske Regjeringen så skulle legge frem sin strategiplan for å få flere kvinner inn i fiskeryrket innrømte den at næringen hadde noen problemer som hverken forskere eller politikere så en løsning på. «Tydelige holdninger kan man forholde seg til, langt vanskeligere er holdninger som innebærer stengsler man ikke ser. Slike er det også en utfordring å rette opp» (Regjeringens strategiplan s. 18/19). Kvinner hadde nemlig rapportert til NOFIMAs forskere at ikke følte seg velkommen eller inkludert i næringen, men uten at de helt kunne sette ord på årsaken til at de følte det slik. NOFIMAs forskere definerte dette som en røff machokultur som ikke var inkluderende overfor kvinner men uten å komme med forslag til hvordan man kunne gjøre noe med det.

Min teori er at kunnskap om begrepet mikroaggresjoner kan være et av verktøyene myndigheter og fiskerinæring trenger for å endre ubevisste holdninger som skremmer kvinner bort fra yrket. Vi blir alle utsatt for uhøflige og fordomsfulle mennesker så hvorfor skal organisasjoner bry seg om at noen ikke har fått sin grunnleggende oppdragelse? Det som skiller mikroaggresjoner fra annen uhøflighet er den store sannsynligheten for at fornærmelsene er knyttet til kjønn, rase eller seksuell orientering og at de er en del av et større system av diskriminering og undertrykkelse. Filosofen Regina Rini er opptatt av å vise hvordan det som kan virke som en liten sak er alvorlig fordi det er en del av et systemisk overgrep. “A microaggression is a small act of insult or indignity, relating to a person`s membership in a socially oppressed group, which seems minor on its own but plays a part in a significant systemic harm” (Rini: 2020:2). Det vil si at en ubetenksom fornærmelse har større betydning for en som tilhører en marginalisert gruppe som sannsynligvis har hørt det mange ganger før enn en som hører den for første gang. Det at noe repeteres mange ganger gir det større betydning enn enkelthendelser og kan peke på strukturelle problemer. Jeg vil i løpet av oppgaven utforske hvordan vi kan gjenkjenne

forbindelsen mellom mikroaggresjoner og større undertrykkende systemer og hvordan vi kan knytte dette til marginaliserte grupper som kvinner i fiskerinæringa.

Hvordan er det er mulig å regulere noe som er så vanskelig å gjenkjenne og på hvilken måte er vi som samfunn moralsk ansvarlig for å beskytte noen mot noe vi ikke helt vet hva er? Som jeg nevnte ovenfor er mikroaggresjoner et symptom på strukturelle problemer som kan være diskriminerende og det har vi en moralsk plikt til å gjøre noe med. Vil det holde å be utøver av mikroaggresjon bli bevisst sine fordommer og forbedre sitt indre moralske kompass eller må vi etablere institusjonelle løsninger. Denne oppgaven har som mål å vise at begge deler er nødvendig.

1.3 Fiskeri, filosofi og mikroaggresjon

Oppgaven er organisert i fem deler. Innledningen er ment å gi innsikt i fiskerinæringens betydning for det norske samfunn, men også dens problemer med å tiltrekke seg kvinner til yrket på grunn av maskulin, stereotypisk oppførsel. I noen alvorlige tilfeller opplevd som grov seksuell trakassering av kvinner, andre ganger som et udefinerbart kjølig og fiendtlig miljø. Allerede her stiller vi spørsmålet om denne fiendtligheten kan være knyttet til begrepet mikroaggresjon. Andre kapittel forklarer hva som ligger i begrepet mikroaggresjon. Hvordan den opptrer på individuelt og systemisk nivå. Hvor kan vi avlevere moralsk klander eventuelt hvorfor kan vi ikke gjøre det. Den amerikanske filosofen Regina Rini er oppgavens sentrale teoretiker da jeg mener hun lykkes med å plassere mikroaggresjoner i en moralsk ansvarlig kontekst. Noe som er viktig når vi skal fordele ansvar som kan føre til konkrete endringer. Jeg vil også forklare hvordan begrepet historisk har utviklet seg fra det dukket opp på 70 tallet for å beskrive subtil rasediskriminering til i dag hvor det er knyttet til alle marginaliserte grupper. En annen sentral filosof er Kate Manne som på grunn av hennes jobb med å definere misogyni blir aktuelt for en oppgave som diskuterer subtil kvinnefiendtlighet. Jeg har også valgt å bruke Iris Marion Youngs beskrivelse av strukturell urettferdighet da jeg syntes den delen av Rinis teori ikke helt klarte å fange den strukturelle dimensjonen som preger fiskerinæringa. Det skyldes kanskje at Rini er mer fokusert på individets moralske ansvar og evne til korrigerende enn de store strukturelle løsningene. Som for eksempel den jamaikanske filosofen Charles Mills kunne tenke seg. Når den teoretiske rammen er satt brukes del tre og fire til å gå dypere inn i de problemene fiskerinæringa har og knytte de opp til mikroaggresjon og den effekten den har på kvinners yrkesliv. Avslutningen brukes til å presentere de strategier som eventuelt finnes for

å regulere problemet med systemisk mikroundertrykkelse med spesielt fokus på de som passer for fiskerinæringa.

Mens jeg jobbet med denne oppgaven dukket det opp en sak i media som virket viktig for dette prosjektet. En ansatt hos Nerdgårdkonsernet, Svein Magne Mienna, ble våren 2023 anmeldt av Fiskeridirektoratet for trakassering av to fiskeriinspektører som hadde vært på kontroll ved anlegget på Sørøya i Finnmark. Han ble kort tid etter dømt i Nord Troms og Finnmark herredsrett for brudd på straffelovens paragraf 156, annet ledd og ilagt en bot på 12000 kroner. Saken ble i ettertid kjent som *Hailldommen* i media fordi han hadde brukt et begrepet som hintet til seksuell omgang, selv om bakgrunnen for dommen var at oppførselen skapte et utrygt arbeidsmiljø. Mienna anket saken til Lagmannsretten hvor dommen ble stående slik den også ble da han anket til Høyesterett. Saken er interessant på flere måter. Den knytter mikroagresjoner og seksuell trakassering sammen i en gråsoner hvor begge deler kan være rett begrep. Eller kan den føre til etablering av et nytt begrep som for eksempel mikro-seksuell trakassering. Men det som kanskje er det viktigste er at den etablerer en grense for hvor langt man kan trekke en spøk eller en sleivete kommentar. Noe som er veldig viktig for videre forskning på mikroagresjon. Jeg vil diskutere dette nærmere senere i oppgaven.

I arbeidet med oppgaven støtte jeg på samme problem som NOFIMAs forskere om at det er lite å finne i offentlige utredninger og stortingsmeldinger om kvinners situasjon i fiskeryrket. Fiskerinæringens kvinneutvalg ble avviklet i 2004 og siden da har det vært lite folk fra fiskeriene i offentlige utvalg. Det har heller ikke vært andre større forskningsprosjekt i regi av det offentlige siden rapporten i 2019 noe som betyr at de sakene som har dukket opp i media har vært viktig for å danne seg et bilde av situasjonen for kvinner.

Når jeg startet jobben med oppgaven hadde jeg en ide om å gjøre intervju med noen som jobbet i fiskerinæringa for å se om jeg kunne spore opp årsaken til at noen følte seg uvelkommen i fiskeriene, men innså at en slik undersøkelse bør være av et større omfang enn noen intervju i en masteroppgave. For å fange tendenser til mikroagresjon og kvinnefiendtlighet i miljøet burde det vært gjennomført *Implicit Association Test (IAT)* på et bredt utvalg av fiskere. Det vil si tester som ønsker å avsløre ubevisste, iboende fordommer. Mens jeg jobbet med oppgaven gjennomførte NRK en stor undersøkelse i samarbeid med Norges Fiskarlag, Norges Kystfiskarlag og Hun Fisker. De ville sjekke om noe hadde endret seg etter Susanne Mortensens varslet om #metoo og næringa ble kurset i seksuell trakassering. Den kom tilbake med et nedslående resultat, som jeg ser nærmere på senere. Det var første gang det ble gjennomført denne typen undersøkelse i fiskeriene og av et slikt omfang. Jeg tok kontakt med NRK for å få

tilgang på undersøkelsen for å se om det kunne være noen av svarene i den som kunne peke på mikroaggresjon. De har som prinsipp å ikke levere ut slike undersøkelser, så da måtte jeg klare meg med det som ble offentliggjort i deres artikkel. Det er vel unødvendig å si at et av mine forslag til fremtidige forskere er at det gjennomføres en IAT i fiskeriene.

Siden jeg håper at folk fra andre fagfelt skal ha nytte av å lese denne oppgaven har jeg gjort et bevisst valg om å unngå et komplisert språk med utstrakt bruk av faguttrykk, enten det er fra fiskeri eller filosofi. Jeg håper spesielt at fiskere av begge kjønn kunne sette av tid til å lese den. Der det blir nødvendig å benytte fagterm vil jeg bestrebe meg på å forklare dem på enklest mulig måte. Siden er opptatt av å ha flyt i leseprosessen og har derfor valgt å ikke bruke fotnoter, men sette referanser i teksten.

2. Mikroaggresjon, en teoretisk ramme

2.1 Den subtile fornærmelse

Begrepet mikroaggresjoner dukket første gang opp i artikkelen «*Offensive Mechanisms*» av Harvard professoren Chester Pierce. Dette var i 1970 og han forsøkte å beskrive hvordan tilfeller av rasistisk antagonisme kunne virke små og ubetydelige, men i realiteten var en del av et større, undertrykkende system. Som svart foreleser merket han at de hvite elevene motsatte seg hans autoritet i klasserommet. De gav han hele tiden tilbakemeldinger på endringer som burde gjøres for at deres studiehverdag skulle bli bedre. Det var ikke tingene de ba om som var problemet, men måten det ble gjort på, med en underliggende nedlatenhet og aggresjon. Problemet for Pierce og for andre som utsettes for mikroaggresjon er å forklare hva de har fanget opp og hvorvidt det kvalifiserer til en reaksjon. Enten i form av korrigerende eller moralsk dom. Han innså også at alle disse små episodene med rasefiendtlighet var en del av et mye større undertrykkende system og derfor viktig å forske på.

«Hence, the therapist is obliged to pose the idea that offensive mechanisms are usually micro-aggression as opposed to a gross, dramatic, obvious macro-aggression such as lynching.»

Pierce 1970:266

Han ville finne ut hvordan mennesker blir opplært til å bli effektive aggressorer. Forbausende nok fant han svaret etter en periode som assisterende fotballtrener ved Harvard. Små

aggresjoner på banen, utøvet riktig, det vil si subtilt og repetert ofte nok vil ikke bli oppdaget og utøver unngår å bli straffet. Samme regel gjelder for å bli god i mikroaggresjon.

Pierce studerte fenomenet med mikroaggresjon i mange år og kom til at det handlet om automatisering av fordommer som forklarer hvorfor svarte og hvite opplever virkeligheten og raseproblemene svært forskjellig. Hvit overlegenhet er automatisert til et punkt hvor det er blitt usynlig for de hvite. De ser ikke at deres små overtredelser gjentatt mange nok ganger i sum blir en alvorlig overtredelse. Offensive mechanisms, the small, continuous bombardments of microaggression by whites to blacks is the essential ingredient in race relations and in race interactions” (Pierce 1970:282).

En av de viktigste bidragsyterne til å gjøre begrepet allmentkjent er psykologen Derald Wing Sue. Siden han startet sitt arbeid i 2010 er det kommet en rekke bøker og artikler fra han og hans kollegaer. Han har utviklet et klassifiseringssystem for de ulike typer mikroaggresjoner og metoder for å drive denne forskningen i den virkelige verden. Regina Rini tar utgangspunkt i hans rammeverk når hun selv skal formulere hvilke etiske spørsmål som er knyttet til fenomenet.

“According to Sue microaggressions are “brief and commonplace daily verbal, behavioural, and environmental indignities, whether intentional or unintentional, that communicate hostile, derogatory, or negative racial, gender, sexual-orientation, slights and insults to the target person or group” (Rini 2022:20).

Mikroaggresjoner opptrer altså i dagligdagse situasjoner og kan være korte verbale stikk eller dårlig oppførsel. De trenger ikke være overlagte, men inneholder fiendtlige eller nedverdiggende meldinger. De er ofte knyttet til rase, kjønn eller seksuell orientering til den som fornærmes. Det er blitt vanlig å dele mikroaggresjoner opp i tre grupper slik Jennifer Branlat gjør i sin artikkel *Microaggressions* (2023). Denne inndelingen er basert på resultater fra empiriske undersøkelser gjort de senere år:

- 1) Mikrougyldigheter ekskluderer og underkjenner de erfaringer marginaliserte grupper rapporterer. Et eksempel er «raseblindhet» som benekter at rasisme finnes.
- 2) Mikroforførmelser kan for eksempel oppstå i mellommenneskelig kommunikasjon. Med uttalelser som nedgraderer et individ basert på stereotyper, nedlatenhet eller manglende sensitivitet overfor en persons rase, kjønn eller seksuelle orientering.

- 3) Mikroovergrep er bevisste og overveide fornærmelser rettet mot marginaliserte grupper. De kan være subtile eller eksplisitt og formidles gjennom en viss oppførsel eller språklig uttrykk. Fordi de er intensjonelle er de også nærmest tradisjonell rasisme (Branlat 2023).

Som jeg var inne på tar Rini utgangspunkt i denne definisjon, men hun foreslår at mikroovergrep ikke burde defineres under mikroagresjoner, men være hva de er, nemlig rett frem trakassering. Jeg er ikke helt enig med henne i det. Vi vil etter hvert, i denne oppgaven komme borti et subjektivitetsproblem, det vil si problemet med å bekrefte om en mikroagresjon var bevisst eller ubevisst fra avsenders side. Rinis løsning er at vi må fokusere på offerets opplevelse av hendelsen. Også rett frem trakassering oppleves forskjellig som eksempler fra fiskerinæringen etter hvert vil vise. Noen bryr seg ikke, selv om det er rett frem trakassering mens andre plukker opp de mest subtile overtramp. Det betyr at den ene knapt vil kalle hendelsen en mikroagresjon mens en annen vil kalle det et mikroovergrep. Jeg skal etter hvert knytte begrepene opp til en næring som har en røff og direkte omgangstone vi vanligvis ikke finner andre steder så det som defineres som mikroovergrep må være med i mitt prosjekt.

Siden fenomenet er definert via mikro er det lett og anta at det beskriver småting, noe som egentlig ikke er så farlig. Det er en feilslutning. Nettopp det at fenomenet er så kjapt, så lite, så vanskelig å avsløre gjør det enda verre for offeret. Det sammen med at det ofte er systematisk. Det gjentas ofte over lang tid mot samme person eller gruppe. Som denne oppgaven etter hvert vil vise er det en sammenheng mellom gammeldags fordomsfullhet og mikroagresjoner vevet sammen i et undertrykkende sosialt system. Denne type aggresjoner må heller ikke forveksles med passiv-aggressiv oppførsel, for det er det ikke.

Men hvordan kan vi skille den fra annen uhøflighet? Det finnes det en tone av manglende respekt, til og med forakt. Jeg har ofte møtt en holdning til lærere eller akademikere som er overraskende dømmende. Det kommer nedlatende hint til den lange ferien, den frie arbeidstiden og hvor mye meningsløs forskning det holdes på med. Rini har en lignende erfaring hvor et vennepar avslørte en negativ holdning til hennes utdanning og yrkesliv. Selv om hun ble såret av de stadige verbale stikkene som hadde trekk fra mikroagresjon, som forakt og respektløshet, vil hun ikke bruke den definisjonene fordi den ikke var rettet mot en marginalisert gruppe. “While microaggression can *target* only members of marginalized groups, they can be committed by anyone – including members of marginalized groups, against one another” (Rini 2022:35). I dette tilfellet opplever jeg at Rini er litt vanskelig å forstå og være enig med. Mener hun at så lenge det finnes menn og høy utdanning i et yrke så vil kvinners og handicappedes status som medlemmer av en marginalisert gruppe oppheves. I så tilfelle gjelder det ikke for

kvinnene i min gruppe i fiskeriene fordi menn som er i yrket ikke har høy utdanning? Her er Rini uklar og litt i feil spor. Jeg mener at din tilhørighet innen en marginalisert gruppe ikke oppheves fordi du står i en privilegert sosial posisjon. Noe jeg er sikker på at kvinner som prøver å avansere i filosofifaget kan si ganske mye om.

Hun mener da at stygge bemerkninger om undertrykte grupper er verre enn stygge bemerkninger mot for eksempel akademikere fordi marginaliserte grupper bærer vekten av undertrykkelse. Men tilbake til kvinnelige filosofer som Rini. Kjønn skjevheten i hennes yrke indikerer at det er diskriminerende og undertrykkende strukturer i hennes profesjon. I følge Rinis må diskrimineringen være knyttet til hennes kjønn ikke hennes utdanning, for folk med høy utdanning er ikke marginalisert. Men i Norge har vi yrker med høy utdanning hvor det er noenlunde like mange kvinner som menn, som i legeyrket hvor det er 51 prosent kvinner. Som gjør at kvinner ikke regnes som en marginalisert gruppe akkurat i de yrkene ifølge Rini.

Jeg vil ikke være for tøff med min utvalgte hoved teoretiker, men kan dette peke mot ubevisste, iboende fordommer mot folk med lav utdanning. Rini tenker seg selv i en privilegert sosial posisjon mens en kvinnelig lege i Norge kanskje ville oppfatte henne som medlem av en marginalisert gruppe på grunn av hennes filosofiutdannelse.

Vi er her inne på en av mange vanskelige diskusjoner rundt mikroagresjon og jeg er en som kunne tenkt meg å bruke begrepet i en bredere kontekst. Jeg mener de nedlatende kommentarene fra Rinis venner faktisk er mikroagresjoner selv om de rammer personens yrkesvalg og ikke kjønn. Hennes svar på et slikt ønske er at vi da må endre begrepet bort fra slik det har vært brukt i 50 år, og det vil kreve et sterkt argument. Jeg er klar for at noen bør finne det argumentet fordi vi trenger å utvikle begrepet. Ikke minst hvis det skal kunne brukes i arbeid med primærnæringer. Jeg er skeptisk når Rini avskriver venninnens oppførsel som en tilfeldig ondskapsfull handling. "Random acts of rudeness are not especially interesting, ethically or politically" (Rini 2021:35). Jeg er av den oppfatning at det ikke finnes tilfeldige ondskapsfulle handlinger. At alt vi gjør og konsekvensene av det skyldes vår posisjon i kompliserte samfunnsstrukturer farget av visse fordommer og kulturelle regler.

2.2 Iboende fordommer og stereotype trusler

Det har vært populært å forklare lav kvinneandel i en næring med at yrket ikke passer for kvinner eller at de ikke liker det. Det kan også være nærliggende å spørre seg om

kjønnskjevheten er et større problem i primærnæringene på grunn av deres tilknytning til tradisjonelle kjønnsroller med kvinnens hovedansvar for hjemmet. Men også et akademisk yrke som filosofi er mannsdominert. Blant annet har få kvinner i filosofien blitt forklart med at det ikke ligger for kvinner å drive med den type rasjonell tenking. En hypotese den engelske filosofen Jennifer Saul har brukt mye tid på å avvise. Saul skriver i sin bok *Feminism, Issues & Arguments* (2012) at det er grunn til å tro at det ligger noe helt annet bak den skjeve kjønnsfordelingen i filosofifaget, nemlig noe hun kaller *implicit bias* og *stereotype threats*. Oversatt til norsk blir det noe sånt som iboende fordommer og stereotype trusler. Det blir likevel ikke helt rett fordi hennes beskrivelse skiller seg fra den tradisjonelle forståelsen av fordommer fordi de som har *implicit bias* ikke er klar over at de har dem, jeg kommer likevel til å bruke begrepet med oversettelsen iboende, ubevisste fordommer. Mennesker er ofte påvirket av iboende, ubevisste fordommer knyttet til for eksempel rase, kjønn, alder eller handicap (Saul 2012). Denne ubevisstheden er det som gjør det så vanskelig å konfrontere mennesker med deres mikroagresjon mot enkeltindivider eller grupper.

I artikkelen *Implicit gender bias, fra boken Gender Diversity, Equity, and Inclusion in Academia* beskriver Katharina Berndt Rasmussen hvordan forskningen på ubevisste fordommer har beveget seg fremover blant annet gjennom bruken av *Implicit Association Test* (IAT) (Berndt-Rasmussen 2023). I motsetning til andre tester som krever et mer rett frem svar er IAT konstruert slik at den leter etter indirekte svar. Hun bruker et eksempel fra Gender-Science IAT-en web basert test for å studere assosiasjoner knyttet til vitenskap og kunstfag igjen knyttet til mann, kvinne.

Et annet forsøk var knyttet til kjønn og karriere hvor flertallet av brukerne forbandt menn med karriere og kvinner med familie. Noe som var pussig fordi i begge testene svarte testobjektene innledningsvis at de ikke hadde slike assosiasjonsmønstre når det gjaldt kjønn. Ved å bruke slike tester har forskere funnet bevis for rasistiske og kjønnsdiskriminerende holdninger selv blant de som nekter for å ha slike holdninger.

«Using tests such as the Implicit Association Test (IAT), they found evidence of racist and sexist attitudes—even among test subjects who explicitly disavowed such attitudes.»
(Berndt-Rasmussen 2023:161)

Rasmussen sammenligner det med oppdagelsen av svarte hull på 70 tallet hvor rotasjonsmønstre hos fjerne galakser ble brukt som bevis for at de eksisterte.

Når testobjektene nektet for at de hadde fordommer, men testene avslørte at de hadde dem ble det naturlig å spørre om deres direkte uttalelser virkelig stemte. Det var nærliggende for forskerne å konkludere med at folk har kjønnsdiskriminerende holdninger, de er bare ikke ærlig om det. “Implicit biases are whatever alien, valanced mental states, related to social categories, that influence our perceptions, judgements, or actions” (Berndt-Rasmussen 2023:162). Det betyr at IAT testene avslører mentale tilstander som er automatiske, utenfor introspeksjon og direkte kontroll og potensielt i konflikt med andre mentale tilstander. Rasmussen identifiserer dermed ubevisste, iboende fordommer ut fra tre kriterier. De er fremmede for innehaver av dem, de er verdiladede og forbundet med sosiale kategorier.

Som i tilfellet med mikroagresjoner bør vi også bekymre oss for ubevisste, skjulte fordommer fordi det kan føre til at vi diskriminerer andre mennesker. IAT testene har fanget opp noe Rasmussen kaller mikro-oppførsel som virker ubetydelig som smiling, taletid eller øyekontakt. Vi forbinder ikke det med diskriminering, men Rasmussen vil ikke underkjenne betydningen av dem. Som med mikroagresjoner vil denne type mikro oppførsel, gjentatt mange ganger over lang tid, føre til et uvennlig arbeidsmiljø. Mitt forslag er at disse to begrepene beskriver det samme og muligens er det samme.

Det er funnet en sterk forbindelse mellom IAT testresultat og sosial ulikhet. Det sammen med andre funn har ført til et skifte i de siste modellene rundt ubevisste, iboende fordommer hvor de har endret seg fra et individfokus til fokus på strukturelle nivå. En modell kalt «Bias of crowds» viser en sammenheng mellom individuelle tester og delte kulturelle konsept, som for eksempel stereotyper. Variasjonene er større på individuelt nivå enn på strukturelt nivå hvor det opptrer som en ganske stabil felles kultur. Rasmussen mener derfor det er nødvendig å ta hensyn til begge nivå innen forskning.

I sin bok beskriver Jennifer Saul hvordan ubevisste fordommer mot kvinner i det vitenskapelige feltet førte til at man allerede i starten av forskningsprosjekter stilte feil spørsmål som igjen førte feil innsamling og tolkning av data. Noe som faktisk er definisjonen på dårlig vitenskap. Så når ubevisste fordommer fører til feil forskning må noe gjøres. Et forslag fra Saul er at man bare må jobbe hardere for å gjenkjenne og eliminere fordommer. Noe som er krevende og et nesten umulig prosjekt. Eller en kan bare erkjenne at fordommer er uunngåelig. Vi har alle preprogrammerte holdninger og egeninteresser og de *vil* ha innflytelse på vår tolkning av verden. Saul og andre feministiske forskere mener at det faktisk kan brukes som en fordel slik det er presentert i *standpunkt teorien*. Teorien er at når vi for eksempel skal vurdere kvinners situasjon i visse omgivelser så har kvinner tilgang på et unikt standpunkt, rett og slett fordi de

er kvinner. Noe som gir dem epistemisk kunnskap ikke andre har. Ideen har utgangspunkt i marxistisk teori, og ideen om at arbeidere er den beste til å vurdere sin egen arbeidssituasjon. Som arbeidere har også kvinner den beste forståelsen av sin situasjon. I mange sammenhenger har kvinner mindre makt enn menn. Noe som er tilfelle i fiskerinæringa hvor kvinner er dårlig representert på alle plan i organisasjonene. Standpunktteorien mener dette gir kvinner bedre evne til å gjenkjenne maktmisbruk, blindhet overfor egne fordommer og undertrykkende oppførsel som alle er en del av et større strukturelt problem.

Og det er nettopp den systemiske varianten av mikroagresjon som gjør den undertrykkende. Rini viser til Marilyns Frye`s beskrivelse av undertrykkelse er som å være fanget i et bur. Hvis du ser på en enkelt av burets stenger et det umulig å se hva som hindrer din bevegelsesfrihet, men hvis du zoomer ut ser du at det er mange stenger som til sammen utgjør et bur du er fanget i. Mikroagresjoner er muligens de tynneste stengene, men de er like fullt en del av buret som opprettholder sosiale strukturer ved å straffe de som er utenfor. Hva som gjør dette moralsk galt er ikke bare at det påfører smerte men det er også et tegn på manglende respekt for marginaliserte mennesker (Rini 2022).

Denne ideen om at det er medlemmer av den marginaliserte gruppen som best kan vurdere hva som er galt og hvordan ting kan endres burde få gehør i fiskerienes organisasjoner selv om standpunktteori har vært kontroversielt i feltet. Der hvor kvinner er dårlig representert og derfor ikke får delt sine erfaringer og kunnskap, er det ønskelig at de får en privilegert posisjon. Med utgangspunkt i standpunktteori er det grunn til å anta at de kvinner som har varslet om dårlige holdninger i fiskerinæringa også sitter på løsningen. Som vi skal komme inn på i tredje del av oppgaven er det allerede tiltak på gang. Blant annet etableringen av organisasjonen *Hun Fisker* har ført til at kvinners stemme i fiskerinæringa har fått større plass.

Saul understreker at *implicit bias* kan være både positiv og negativ eller støttende og krenkende. I dette tilfellet er det aktuelt å se på hvordan fordommene virker støttende for menn og krenkende for kvinner slik vi har sett i fiskerinæringen over flere tiår. Når kvinnene varslet om trakassering fikk det ingen konsekvenser. Redere og fiskerlag slo i stedet for ring rundt dem det ble varslet om og kunne ikke forstå anklagene samtidig som de kvinnelige varslerne ble frosset ut av næringa. Denne typen reaksjons mønster har filosofen Kate Manne kalt *himpaty*. Noe vi går nærmere inn på i del tre av oppgaven.

2.3 Fra rase til kjønn og mikro-ulikhet

For at begrepet mikroagresjon skulle bevege seg bort fra sin opprinnelse i psykiatrisk teori og inn i andre fagfelt måtte flere teoretikere på banen. En av de viktigste var Mary Rowe, en ekspert på organisasjonspsykologi. Hun startet sitt arbeid på MIT på 70 tallet hvor hun samlet hundrevis av historier om hvordan kvinner møtte kjønnsdiskriminering i karriereløpet. Hun anerkjente Pierce sin innflytelse, men utviklet et eget konsept for å beskrive det hun fant. Hun kalte det mikro-ulikhet og det har til felles med mikro-aggresjoner at de sett som enkelttilfeller ikke virker skadelige eller alvorlig, men de stadige gjentakelsene og at det rammer de samme gruppene er problemet. Rowe skriver at det er hardt å takle mikroulikheter fordi de som enkeltstående hendelser oppleves som trivielle og fordi offeret ikke helt skjønner hva som skjedde.

Rini mener det virker som om Rowe oppfatter mikroulikheter som et bredere begrep enn mikroagresjoner. Det vil si at noen mikroulikheter kan være en mikroagresjon, men ikke motsatt. I motsetning til Pierce og Rini er ikke Rowe interessert i å undersøke den moralske karakteren til de som står bak mikro ulikheter. Men hennes bidrag er viktig fordi hun gjennom sitt arbeide utvidet definisjonen av hvilke grupper som blir utsatt for mikroagresjoner. Pierce fokuserte på forholdet mellom svarte og hvite amerikanere mens Rowe inkluderte kvinner, også hvite kvinner. I dag finnes det en redegjørelse av mikroagresjoner i relasjon til nær sagt alle former for fordommer (Rini 2021).

Samantha Brennan har revidert Rows ideer og sin artikkel *The moral status of micro-inequities: In favour of institutional solutions* hvor hun støtter Rowe i at løsningen på problemer med mikrourettferdighet ligger på institusjonelt nivå. Jeg er enig i at dette er en stor del av løsningen, men som Rini mener jeg at det også må jobbes med holdningsendringer på et individuelt nivå. Men før vi kommer til den individuelle bevisstgjøringsprosessen vil jeg ta med Brennans tanker rundt mikroulikheters forbindelse til ubevisste, iboende fordommer og hennes institusjonelle løsningen, gitt den konteksten de oppstår i.

Hun åpner sin artikkel med å knytte problemet med mikro-ulikhet til tre områder innenfor filosofisk forskning. Det er problemene rundt iboende fordommer og moralsk aggregering/opphoping, spesielt aggregering av små harmer, samt filosofiens dårlige mangfold og kjønnsdiskriminering.

En av de viktige tingene Brennan gjør er å dra den essensielle forbindelsen mellom iboende fordommer og mikroulikheter. Noe lignende vil jeg også komme inn på når jeg presenterer arbeidet til den australske filosofen Kate Manne, hvor hun beskriver en forbindelse mellom

misogyni som strukturell kode og forholdene for kvinner i denne strukturen. Som når en kvinnefiendtlig machokultur i fiskerinæringa møter kvinnelige fiskere. Selv om det ikke finnes formelle hindringer for at de skal kunne avansere i fiskeriene er noen uformelle hindringer som lurert i systemet. Slike hindringer knytter Brennan opp til iboende fordommer og mikroulikhet.

“biases in interaction that are unrecognized and unintended, can systematically put women and minorities at a disadvantage. Second, although individual instances of these “micro-inequities” may seem trivial, their cumulative effects can account for large-scale differences in outcome...” (Brennan 2014).

Brennan har tidligere skrevet en annen artikkel om mikroulikheter knyttet opp til kvinners karrierer i filosofi, hvor hun argumenterte for at disiplinen må tenke nytt når det gjelder den moralske betydningen av mikroulikheter. I denne artikkelen diskuterer hun derfor ikke hvordan mange små mikroulikheter bygger seg opp til et stort problem, men forutsetter at det skjer. Hun diskuterer heller ikke kollektivt ansvar eller arbeidsmiljø som denne oppgaven etter hvert kommer inn på.

Hun er opptatt av saker hvor gode mennesker ender opp med å gjøre feil ting selv om de tror de gjør det rette. Hun kan for eksempel forstå hvordan hjem med konservative tanker rundt kjønnsroller har skeiv arbeidsfordeling mellom menn og kvinner, men at det samme skjer i liberale parforhold som tror på rettferdighet er for Brennan uforståelig.

Men moralfilosofien har slitt med problemer rundt små overtredelser. Hun påstår at de tyngste problemene å løse for etikken er de som er knyttet til de små overtrampene. Jeg vil ta med Brennans definisjon av mikroulikhet fordi den sammenfaller med de kjennetegnene vi ser for mikroaggresjon og ikke minst fordi den peker på kjønnskjevhet i arbeidslivet som er denne oppgavens utgangspunkt. «Micro-inequities are small, unjust inequalities often pointed to as part of the larger story about larger scale inequalities, such as women’s unequal place in the workforce” (Brennan 2000:4). Brennan antar at det som kvalifiserer for begrepet er det som faller utenfor lovgivning og handlingsevne som er den samme utfordringen de som forsker på mikroaggresjoner står ovenfor.

Professor i filosofi Berit Brogaard skrev i 2013 et innlegg på sin blogg for *Psychology Today* hvor hun listet opp en rekke kjennetegn på mikroulikhet, som det å svare mer på spørsmål fra menn enn kvinner eller holde blikkontakt med bare menn i en gruppe som inneholder begge kjønn. Det å konstant stave en persons navn feil eller å avbryte midt i en setning er også signaler på det samme. Andre tegn å være oppmerksom på er rulle på øynene, sukke høyt eller heve stemmen når du prater enda personen du prater med hører deg godt. Det å konstant overse en

persons e-poster uten noen god grunn eller bare lese halvparten av innholdet for senere å spørre personene om innholdet er også tegn på mikroulikhet. Det å rette spøker mot visse minoritetsgrupper som noen nordmenn gjør mot samer regnes også som en mikroulikhet. Det som er vanskelig med mikroulikheter er at de er så vanskelige å oppdage med mindre du har spesialkompetanse på det.

“What makes micro-inequities particularly problematic is that they consist in micro messages that are hard to recognize for victims, bystanders and perpetrators alike. When victims of micro-inequities do recognize the micro-messages, Rowe argues, it is exceedingly hard to explain to others why these small behaviours can be a huge problem”
Brogaard 2013

Nettopp dette problemet med å gjenkjenne mikroulikheter og mikroagresjoner stiller krav til de som skal jobbe med forebygging. Det trenges gode metoder og holdninger fra de som skal jobbe for å oppnå endringer. Så hvordan skal de skoles i forskjeller mellom mikroulikheter og mikroagresjoner, hvis det er noen? Row har selv sagt at mange av grunnideene for disse to prinsippene er de samme, men at mikroagresjoner har en mer fiendtlig og fornærmende karakter enn mikroulikheter som kan opptre i en positiv kontekst i form av små goder som fordeles ulikt. Hun ser på mikroulikheter som et mer generelt begrep som ikke nødvendigvis inneholder en viss holdning til en gruppe eller et individ. Dette peker mot at alle mikroulikheter er mikroagresjoner, mens det motsatte ikke er tilfelle. Det betyr også at vi kan tenke på mikroagresjon som en underklasse av mikroulikhet. Det kan også være nyttig å forholde seg til at ikke alle mikroulikheter er et resultat av iboende fordommer og ikke alle iboende fordommer er vil resultere i mikroulikhet. IAT testene som avslørte iboende, ubevisste fordommer hos testobjektene viste også at iboende fordommer kan være knyttet til forskjeller i hvordan folk jobber med kunnskapsproduksjon og hva som blir resultatet når det jobbes på tvers av sosiale grupper.

Som jeg har vært inne på har kvinner i fiskerinæringa over flere tiår varslet om dårlige holdninger mot kvinner fra menn i fiskeriene. Når de har sagt ifra om seksuell trakassering eller sosial dumping er sakene blitt dysset ned av næringas egne organisasjoner. Dette problemet med å bli hørt og forstått er ikke nytt for marginaliserte grupper. Rini viser til homofiles rettighetskamp fra 50 tallet til ut på 70 tallet hvor det største problemet faktisk var å bli sett og hørt. Først når de homofile i 1970 truet med å stemme inn sine folk, for å overta lokal politisk styring i Alpine County i California kom media på banen. Året etter bestemte New York's Gay Activist Alliance seg for å fokusere sine krav mot den liberale ordføreren John Lindsay som i utgangspunktet var pro-LGBT. Når han nektet å svare på spørsmål rundt homofiles sivile

rettigheter dukket de opp på hans valgkampvake og lagde så mye bråk at han neste dag underskrev en avtale som hindret byen å ansette med bakgrunn i seksuell diskriminering. Disse sakene viser til et generelt poeng ved undertrykkelse og ignoranse. Nemlig at marginaliserte grupper ofte blir ignorert eller misforstått fordi media og utdanningsinstitusjoner ikke vil «plage» sitt publikum. Det å ha kunnskap og kunne dele den er en viktig del av det å være et menneske, så det å bli avvist som kunnskapsbærer på grunn av din gruppetilhørighet er ikke bare diskriminerende, men kan også være undertrykkende (Rini 2021).

Som Brogaard var inne på er det ofte at de som har vært utsatt for mikroagresjon ikke blir trodd når de prøver å fortelle hva de har opplevd, fordi de tilhører en marginalisert gruppe. Dette er noe den britiske filosofen Miranda Fricker kaller *testimonial injustice*. Hvor den som prøver å fortelle noe blir diskreditert på grunn av sin gruppetilhørighet. På grunn av kjønnsfordommer er det ofte at kvinner blir mindre lyttet til eller trodd på spesielt hvis de uttaler seg om emner som er typisk for menn, som for eksempel matematikk. Det er også vanlige at den privilegerte gruppen blir mer trodd på enn den undertrykkede. Begrepet er hentet fra en større ramme som Fricker kaller epistemisk urettferdighet som hun har redegjort for i sin bok *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing* (2007).

2.4 Epistemisk Urettferdighet

Når jeg i dette avsnittet skal diskutere noen av begrepene som er knyttet til epistemisk urettferdighet kommer jeg til å oversette begrepene til norsk, bortsett fra *Testimonial injustice* som blir noe knotete som vitnesbyrd urettferdighet. Bruker heretter betegnelsen TI. Et sentralt tema i diskusjonen rundt TI er sosial makt og hvordan den er fordelt i samfunnet og dens institusjoner. Mengden sosial makt avgjør hvor stor innflytelse du har på det som skjer i samfunnet rundt deg. Den kan opptre aktivt eller passivt og er knyttet til individuell eller strukturell makt som ikke er knyttet til et subjekt, men som er fordelt gjennom hele systemet. Fricker beskriver poenget med sosial makt er å kunne utøve sosial kontroll. Enten at et individ kontrollerer et annet eller at menneskers handlinger kontrolleres av en strukturell makt. Et sentralt poeng ved TI er at individet blir underkjent som kunnskapsleverandør på grunn av sin tilhørighet i en marginalisert gruppe. Dette kan føre til at personene mister selvtilliten til seg selv som noen med viten, som etter hvert kan føre til en vurdering av seg selv som mindre verdt som menneske. *Hermeneutisk urettferdighet* oppstår når den marginaliserte gruppen mangler konsepter for å formidle sine sosiale erfaringer. Men det er også en mangel på felles konsepter

for at mottaker skal forstå det som kommuniseres. Et eksempel på etableringen av et felles begrepet er #metoo er blitt sittende fast i vår bevissthet som et begrep for seksuell trakassering, som en gang også var et ukjent begrep før feministene formulerte det på 70 tallet. *Stereotype trusler* ppstår når en persons kunnskapsleveranse blir dårligere fordi et fiendtlig miljø har aktivert stereotyper knyttet til utøvers gruppetilhørighet. Jennifer Saul bruker et forelesningsrom med bare bilder av mannlige filosofer som et eksempel på et miljø som kan aktivere stereotyp trussel for en kvinnelig foreleser. *Epistemisk appropriering* er når noen tar æren for din kunnskap. Som når kvinner foreslår noe på et møte men blir overhørt, mens når hennes mannlige kollega gjentar det samme får han gehør for forslaget.

Filosofen Kristie Dotson har identifisert en annen måte hvor fordommer kan være epistemisk skadelig, noe hun kaller *testimonial smothering*. Det vil si at en kunnskapsleverandør opplever små negative signaler i holdningen til mottaker som gjør at hen ikke forventer å bli lyttet til. Derfor vil avsender avstå fra en dialog og informasjonsbytte med mottaker. Når mikroagresjoner hindrer personer og grupper fra å delta i kunnskapsutveksling er det skadelig på flere måter. Et menneske som aldri blir trodd på eller lyttet til vil etter hvert stille spørsmål ved egen virkelighetsoppfatning eller sin verdi som kunnskapsleverandør. Offeret kan aldri være helt sikker på om de er et offer for fordommer eller om de har misforstått. Så på toppen av mikroagresjoner kan et offer bli stående med spørsmål de har oppfattet situasjonen rett? Var det ment for å såre eller var det en tankeløs bemerkning? Hvordan bør jeg reagere? Er det verdt å konfrontere noen?

Det er altså grunn til å anta at mikroagresjon er en del av systemisk undertrykkelse som bærer med seg alle skadene som kommer med sosiale begrensninger. Så det er viktig å ta med seg at noe som er beskrevet som mikro ikke nødvendigvis innebærer at det er lite eller ubetydelig. Vi kan heller betrakte det som en liten bit av et større hele. Rini vurderer i sin bok om det kunne vært valgt et bedre ord for å beskrive fenomenet. Det kunne det nok, men begrepet er etablert.

2.5 Subjektivitetsproblemet

På grunn av ubevisste fordommer hos alle mennesker kan det være vanskelig å oppklare tilfeller av mikroagresjon. Rini bruker et eksempel fra Derald Wing Sue hvor han og en annen sort kollega blir bedt om å flytte seg bak i et fly for å bedre balansen. Der er også en liten gruppe hvite forretningsmenn som kom om bord etter Sue, som han mente det ville vært naturlig å spørre gitt de kom om bord etter han. Når han konfronterte flyvertinnen med hun har bedt flyets

fargede passasjerer om å *flytte bak i bussen* motsatte hun seg at rasisme lå bak hennes forespørsel. Hun hadde en rasjonell forklaring på alle Sues argument, så hvis ikke kollegaen hadde vært med ville Sue vært usikker på hva som faktisk hadde skjedd. Når han da deler opplevelsen med kollegaer i magasinet *American Psychologist*, blir han umiddelbart kritisert for å være hårsår.

Rini bruker dette eksempelet for å beskrive et subjektivitetsproblem. Det vil si at det finnes metafysiske data vi ikke kan få tilgang til. Enklere sagt er det vanskelig å bekrefte hva som ligger bak visse holdninger og handlinger fordi det skjer på menneskets indre plan. Vi må godta en persons forklaring selv om vi mistenker at personen er ubevisst sine egne holdninger.

Var episoden i flykabinen et tilfelle av *ubevisst rasisme*? Det vil si at flyvertinnen ikke gikk inn for å lage en rasedelt flykabin, men at en ubevisst prosess basert på ubevisste holdninger fikk henne til å prioritere de hvites komfort fremfor de svartes. Men det kan ha vært en annen årsak, som at hun ønsket å *unngå kjønnsdiskriminerende oppførsel* fra de hvite dressfolkene og antok at sannsynligheten for at de fargede akademikerne ville lage bråk var mindre. Problemet er at det er umulig å fastslå med hundre prosent sikkerhet hva som var flyvertinnens motivasjon (Rini 2021:40).

Det foregående eksemplet viser oss at det finnes et problem knyttet til subjektivitet. De som er involvert i hendelser kan ha helt forskjellig oppfattelse av hva som hendte, slik som flyvertinnen og Sue. Det kan nemlig eksistere metafysiske data om mentale begivenheter som leder til mikroagresjon, som vi aldri får tilgang til. Dette er et fundamentalt problem i teorier om mikroagresjoner, og omtales som *The Subjectivity Problem*. For å komme videre mener Rini at vi må bort fra fokuset på den som undertrykker og heller fokusere på den undertrykte.

Min norske, fargede sønn var på kjøretur i USA for noen år siden sammen med sin hvite bror og hans hvite far. De landet i Houston i Texas. Kjørte derfra til San Fransisco via Las Vegas før de returnerte til Norge fra Los Angeles. I etterkant snakket vi om hans opplevelse av å være svart i USA. Det var en vekker. Han ble aldri utsatt for rett frem rasisme i form av ord eller handlinger, men beskrev det som en ny holdning til han som han ikke opplevde i Norge. I tillegg var det stor forskjell fra Houston til Los Angeles som uten tvil var hans favorittplass. Når jeg ba han forklare forskjellen kunne han ikke sette ord på den annet enn at det var en følelse av å være uvelkommen kontra velkommen. Det nærmeste han kunne beskrive var en følelse av å bli oversett. At folk var mer uhøflig mot han enn mot hvite. Dette er det samme som kvinner i fiskerinæringa sliter med når de blir bedt om å beskrive forhold som gjør at de føler seg

uvelkomne. Dette er et klassisk problem ved mikroaggresjon. Den som sender ut disse signalene står så dypt i sin kulturelle oppdragelse at det er vanskelig for dem å gjenkjenne hvilke signaler de sender ut. Samtidig mangler mottaker språk for å beskrive det de har opplevd.

Gjennom bevisstgjøring av mikroaggresjoners natur vil det være mulig å opplyse begge parter om problemet. Men hvis det skal gis en objektiv moralsk vurdering vil det være, som Rini sier, være bedre å fokusere på offerets opplevelse.

Men vi kan ikke se bort fra at det finnes moralske problemer knyttet til det å definere noe som skadelig hvis det skulle vise seg å være en misforståelse. Det kan være slik at grunnen til at opplevelsen tolkes forskjellig av offer og overgriper er at overgriper har fordommer mot å stole på et vitnesbyrd fra marginaliserte mennesker. Spesielt hvis vitnesbyrdet stiller dem i et dårlig lys. Når to parter ikke oppfatter en undertrykkende situasjon på samme måte kan det skyldes kognitive fordommer

Feministisk filosofi har lenge påstått at marginaliserte mennesker er bedre på å gjenkjenne undertrykkelse enn andre. De er eksperter på undertrykkelse fordi de opplever det hver dag. Det betyr ikke som kritikere påstår at de har rett i alle påstander. Det betyr at standpunkt teoretikere påstår de innehar en særskilt kompetanse på problemet fordi de har levd med det. Det er interessant i dette prosjektet fordi det kan forklare forskjellige oppfatninger av samme situasjon. Men det gjør dem ikke til eksperter på undertrykkers motivasjon bak sin handling. «You can know everything about the effects of an oppressive system, but you still won't always know what is in the hearts of those who perpetrate it» (Rini 2022:56).

Løsningen er å droppe fokuset på hva som motiverer undertrykker og i stedet fokusere på gruppen eller individet som blir utsatt for det. I hennes *The Ambiguous Experience Account of Microaggression*, er hva som gjør en handling eller hendelse til mikroaggresjon er at den er betraktet av en undertrykt gruppe som en mulig men ikke sikker undertrykking. Oversatt blir det noe sånt som *en tvetydig erfaringsbasert tilnærming av mikroaggresjon*.

På denne måten unngås problemet med å bevise undertrykkers motivasjon for sine handlinger eller oppførsel. Det vil gi marginaliserte grupper rett i hvordan de opplever en situasjon, men ikke automatisk rett i hvorfor de har disse erfaringene.

En av utfordringene med å definere mikroaggresjon på denne måten er når to individ fra samme marginaliserte gruppe er uenig i hvorvidt det har oppstått et tilfelle av mikroaggresjon. Hvem av dem har rett? Dette er ikke et problem for den *tvetydige erfaringsbaserte tilnærmingen*, den

forholder seg til offerets opplevelse. Hvis den ene ikke føler seg som et offer og den andre gjør det, er det ikke et problem. To eksperter i et felt har gjort en vurdering og er bare kommet til forskjellig konklusjon.

Denne måten å observere mikroagresjoner på flytter vår moralske fokus fra overgriperes motivasjon til offerets opplevelse. Det vil mulig føre til at de som anklages for mikroagresjon føler mindre behov for å forsvare seg selv. Det betyr likevel ikke at de slipper unna ansvar for sine handlinger og at det er riktig å be om unnskyldning.

En av de distinkte sidene ved mikroagresjon er at de provoserer frem en følelse av usikkerhet hos deres offer. Psykologer har gitt dette den tekniske termen *attributional ambiguity*, *attribusjonell tvetydighet*. Det viste seg at stigmatiserte grupper ikke kunne være sikker på at en dårlig jobbreferanse, et skeivt blikk eller en negativ kommentar var knyttet til deres gruppetilhørighet eller var en reell negativ tilbakemelding på deres oppførsel. Det gjorde det også vanskelig å ta imot positiv tilbakemelding som i stedet for ble tolket som sympati.

Sue var en av de første som knyttet mikroagresjon til *attributional ambiguity*. Fordi mikroagresjoner er så subtile er offeret ofte usikre på hva som skjedde. Som jeg nevnte innledningsvis tok det et år før fiskeridirektoratet bestemte seg å anmelde hendelsen på Sørøya nettopp fordi de negative holdningene fiskeriinspektøren møtte hadde vært så subtile. Rini understreker at når verden er så kompleks som den er må en teori om mikroagresjon ha rom for usikkerhet.

2.6 Strukturell mikroagresjon

Frem til dette punktet av oppgaven er vi kommet frem til at det er enklere å avklare om vi står overfor en mikroagresjon ved å fokusere på offerets opplevelse i stedet for utøvers motivasjon. Det å flytte fokuset bort fra utøvers mulige motivasjon til offerets opplevelse av situasjonen er spesielt viktig for fiskerinæringa, da den har en dårlig statistikk for å lytte til kvinnelige varslere. Kritikken som kom mot næringa i etterkant av NOFIMA rapportens offentliggjøring var også knyttet til organisasjonenes manglende oppfølging av varsler om overgrep og trakassering.

For at et undertrykkende sosialt system skal få fortsette må det ha noen indre mekanismer som holder de undertrykkede nede. Noen system gjør det gjennom vold, andre gjennom mer subtile mekanismer, men de fleste system gjør det gjennom en kombinasjon av begge. De rapportene som er kommet fra fiskerinæringa om seksuelle overgrep, seksuell trakassering og sosial

dumping samt en subtil, fiendtlig holdning til kvinner gir meg grunn til å påstå at det systemet benytter seg av begge virkemidler. I denne oppgaven har jeg som sagt valgt å fokusere på de mer subtile mekanismene forskerne oppdaget da de studerte fiskeriene.

I følge Rini er det den politiske teoretikeren Emily McTernan som har den klareste definisjonen av *The structural account*. Hun mener at mikroagresjonen har en funksjon i et undertrykkende system ved at den virker nedtrykkende samtidig som den virker ufarlig: «degradation or putdown while appearing innocuous and plausibly unintentional» (Rini 2021:79). Noe som gjør det utrolig vanskelig for ofrene å forklare og identifisere hvorfor de føler seg urettferdig behandlet. Noe som både informantene til NOFIMA og andre kvinner i fiskerinæringa har rapportert om. I noen tilfeller har de hatt en følelse av å ikke være velkommen, ikke være god nok, men uten at de har kunnet vise til en konkret handling eller noe som ble sagt direkte til dem. I andre tilfeller har de fått ganske kraftig tilbakemelding på hva som er galt med dem.

Rini er enig i at kjerneideen bak den strukturelle redegjørelsen for mikroagresjoner har en subtil, men sentral rolle i opprettholdelsen av undertrykkende systemer. Men hun mener at den har feil fokus på definisjons nivå. Ved å starte på et vidt, sosialt nivå er det lett å miste av syne den første hånds, personlige erfaringen til offer for mikroagresjon. Og som vi har vært inne på tidligere er det forskjell på hvordan individ innenfor de enkelte systemer oppfatter hva som er en krenkende handling eller ikke. Noe vi har sett når kvinner gir tilbakemelding på hendelser i fiskerinæringa som «hailldommen». Yrkesfisker fra Andenes, Sisile Skagen, mente det var viktig å se forskjell på trakassering og humor. At det er vanlig at menn spøker med kvinner og hvis noen en ikke liker det er det bare å si ifra. «Det er kanskje ikke så knallhardt, og kanskje er ein litt hårsår. Ein skal være open for ting som alltid har vore humor» (Hestnes 2023). Tidligere fisker og nå juss-student Susanne Mortensen derimot at hun var enig i dommen og håpet den ville komme helt til høyesterett. «Ein rettskraftig dom frå Høgsterett vil seie noko om kor grensa går. Då får vi noko handfast å forholde oss til» (Hestenes 2023) Betyr dette at kvinner som Sisilie er blind for den trakasseringen de blir utsatt for eller har de utviklet en indre styrke som gjør dem ignorant overfor kommentarene de utsettes for. Også Rini stiller seg spørsmålet om offer for undertrykkelse har en falsk bevissthet, en fornektelse av sin situasjon som undertrykt? Uansett mener hun at det ikke er hennes rett å fortelle andre hva som er rett oppfatning av situasjonen. Noe jeg også mener er en god holdning. I min rolle som en akademiker som observerer fiskerinæringen utenfra ville det være ufint å overprøve kvinners erfaringer som yrkesutøver. Men det kan være at en akademiker skolert på mikroagresjon kunne lært kvinnene en sjekkerutine for å finne ut om det de opplever er aggresjon eller ikke.

Enten de føler seg utsatt for det eller at de synes det er uproblematisk vil en systemisk standard underkjenne erfaringen til en av dem. Det betyr ikke at systemisk undertrykking kan være så subtil at offer for det ikke aner hva de har vært utsatt for. Det kan i noen tilfeller være at offeret faktisk ikke har språk for å beskrive hva som har skjedd med dem. Som jeg var inne på i avsnittet om Frickers hermeneutiske urettferdighet og eksemplet om hvordan offer for seksuell trakassering hadde problemer med å finne ord for å beskrive hva de hadde vært utsatt for inntil begrepet *seksuell trakassering* dukket opp.

Hvem skal så sette standard for hva som er mikroagresjon og skal standard settes på institusjonelt nivå? Det Rini sier er at det er utrolig vanskelig å etterforske kompleksiteten i et enormt sosialt system, som involverer millioner mennesker over hundrevis av år for å finne effekten på et enkelt tilfelle. Det betyr ikke at hun mener vi skal avise undertrykkende strukturer, men vi skal ha respekt for og vise ydmykhet overfor enkeltindividers opplevelse når vi skal klassifisere en hendelse. Noe den strukturelle redegjørelsen ikke kan gjøre.

2.7 Individets moralske ansvar og triggerhendelsen

Kan vi holde et enkeltindivid ansvarlig for deres lille bidrag til stor skala undertrykking. Nå har en norsk høyesterettsdom gitt et ganske klart svar på det. Ja, samfunnet kan plutselig bestemme seg for å holde frem et enkeltindivids handling som eksempel på oppførsel vi ikke ønsker, for å sende noen signaler til resten av systemet. Er det en moralsk riktig eller er det urettferdig? Hva hvis det å anklage folk for mikroagresjoner selv om de egentlig ikke fortjener det er eneste måten vi kan forhindre at de blir talerør for et undertrykkende system.

Til sammenligning har Rini et eksempel fra filosofen Shelly Kagan hvor hun lånt eksempelet med felling av redwoodtrær for å lage møbler. Trærne er vakre og sjeldne så det er moralsk galt å felle dem. Men lokale politikere har gitt et firma tillatelse til å hugge et tre, lage 1000 bord av det men de får ikke hugge et nytt tre før alle bord er solgt. Hva blir din moralske rolle hvis du kjøper et av dem?

Selgeren forteller at han har 723 bord igjen og hvis du kjøper et er det 722 igjen. Treet er allerede hugget så hvilken skade gjør det om du tar et? Men sett at du er kjøper nummer 1000 og firmaet kan nå hugge et nytt tre. Er din umoral da større enn de andre som har kjøpt de foregående bordene. Nei, mener Kagan. Hver treplate utgjør en enkelt del av den faktor som fører til felling av et nytt tre selv om den siste treplaten er triggerpunktet som fører til ny felling. Det er punktet

hvor akkumulerte handlinger gjennom separate handlinger plutselig forenes og skaper et triggerpunkt. Vi har en tendens til å plassere et spesielt moralsk ansvar på han som kjøper bord nummer 1000 selv om de som har kjøpt de 999 foregående kan klandres like mye for å ha bidratt inn mot triggerpunktet for hugging av et nytt tre (Rini 2021:87).

Rini bruker et annet eksempel i boken sin fra en miljøkatastrofe i USA hvor i 1969 elven Cuyahoga i Cleveland tok fyr. Det var ikke en engangskatastrofe, men skyldtes utslipp av miljøgifter over mange år som gjorde elven tennbar. Akkurat som dumpingen av miljøgifter i elva, utført av mange mennesker over mange år er undertrykkelse også et resultat av tusenvis av individuelle valg spredt over tid og rom som bygger seg opp til et større problem enn overgriperne kunne forestilt seg (Rini 2021:81). Dette eksempelet er viktig fordi det peker på noe av problemet med mikroaggresjoner. Når en enkelt sak kommer i media er det mange som stiller et spørsmål om reaksjonen er riktig i forhold til størrelsen på fornærmelsen. Noe flere av de fra fiskeriene som har uttalt seg om «haildommen» har vært inne på. Svein Magne Mienna sa til Fiskeribladet, rett etter dommen i Tingretten, at han synes det var idiotisk at han ble bøtelagt for en sleivete kommentar, «At å by en kvinnelig inspektør til dans er seksuell trakassering og fortjener 12000 i bot er helt idiotisk» (Fiskeribladet 2023). Og det føles nok urettferdig at akkurat han ble valgt for å statuere et eksempel for hva slags prat som er tillatt på kaia. Media har fokusert på hans forslag om å bidra til fiskelykke ved å ha sex med fiskerne. Men dommen legger også vekt på at fiskeriinspektørene opplevde Mienna sin oppførsel som truende, at inspektørene ikke følte seg trygg på arbeidsplassen sin og at anmeldelsen ikke bare var knyttet til den enkelte episoden på kaianlegget Sørøya men var et resultat av at det har samlet seg opp nok «episoder» som til slutt resulterte i en anmeldelse.

Denne akkumulasjonen av problemer over tid og rom med mange mennesker og individuelle handlinger klargjør også hvorfor det er så vanskelig å holde noen moralsk ansvarlig for det som har skjedd. Rini trekker også klimaendringer frem som et eksempel på hvor det er vanskelig å gjøre rede for stor-skala skade, fordi vi alle bidrar litt. Vi som kjører bil, ikke søppelsorterer og reiser med fly noen ganger i året bidrar alle med ting som langsomt varmer opp planeten. Men det er nesten umulig å spore ditt bidrag inn i den større effekten, den er liten og nesten skjult. Det gjør også noe med vår motivasjon til å gjøre noe med problemet, noe filosofen Stephen Gardiner kaller klimaendringenes *perfekte moralske storm*. Han har identifisert tre grunner til denne manglende moralske motivasjonen det første er *spredning av årsak og effekt*. Utslipp av klimagasser har skjedd over lang tid og er utført av mange forskjellige grupperinger og nasjoner. For eksempel skyldes mange av problemene i dag vekst i industrialiserte land mange tiår tilbake

i tid. U land som nå står i startfasen av sin vekst finner det urettferdig at de må begrenses i sin oppstart. Det andre problemet er det Gardiner kaller fragmentering av ansvar. Klimaendringer skyldes ikke en utenforstående fiende men skyldes dårlige valg og handlinger hos alle oss, så ingen føler seg egentlig ansvarlig. Til slutt er det problemet med institusjonell utilstrekkelighet. Ingen nasjoner kan regulere alle utslipp over hele kloden så vi føler at det er umulig å gjennomføre tiltak. (Rini 2021:84).

Dette handler mye om viljen til å gjøre noe med de små overtredelsene noe som er lett å overføre til arbeidet med å redusere mikroaggresjoner og mikroulikheters skadevirkninger. Alle disse faktorene fører til at vi beveger oss inn i noe Gardiner kaller moralsk korrupsjon. Mange teoretikere sier at en handling regnes som skadelig bare hvis den forlater offeret i en verre situasjon enn de ellers ville vært. Det som blir viktig nå er å avklare hva som er skadelig for et offer.

Når mange deltar i harmløse aktiviteter som i sum utgjør et alvorlig problem kalles det *kollektiv skade*. Derek Parfit har to tortureksempel som beskriver dette. I det ene tilfellet er det 1000 torturister som gir 1000 støt til en person i løpet av en dag. I det andre eksempelet gir 1000 torturister et støt hver til en person. Smerten for offeret er lik i begge tilfeller men mengden smerte hver torturist avleverer er forskjellig. Rini konkluderer med at hver av torturistene er med i et kollektiv som utfører skade (Rini 2021:87). Hvis vi overfører dette til fiskerinæringa og for eksempel en havtråler hvor det jobber ei dame sammen med 10 mann. Hvis 8 av mannfolkene hver dag kaller henne *hore* blir det i løpet av tre uker ganske mange nedsettende kommentarer. Hvis nå de to som ikke slenger ut nedsettende bemerkninger ikke tar forsvarer damen og ber sine kollegaer dempe seg er de etter min mening også en del av det kollektivet som deler ut smerte.

2.8 Mikroaggresjoner som markører på ubevisste mønster i samfunnet

Promotering av ignoranse er en sentral del av undertrykkende strategier. Rini trekker frem boken *The Racial Contract*, av filosofen Charles Mills hvor han argumenterer for at raseundertrykkelse ikke var noe som oppstod tilfeldig under utviklingen av det moderne samfunn, men var en viktig komponent i hvordan Europeiske og Nord Amerikanske demokratier skapte seg selv. Utryddingen av urfolket i Nord Amerika og skipingen av svarte slaver inneholder et implisitt hierarki, med hvite europeere på toppen som den overlegne. Når denne ideen fores inn i systemet over mange tiår er det ikke underlig at visse holdninger er så

innvevet i samfunnskulturen at det skaper en viss strukturell blindhet hos de privilegerte gruppene. Mills har senere skrevet at Amerikansk kulturs ignoranse overfor svarte ikke er tilfeldig men en ignoranse som er aktiv, dynamisk og som nekter å forsvinne stille.

I en artikkel fra 2015 *The racial Contract revisited: Still unbroken after all this years*, undersøker han om de observasjonene han delte i sin bok 20 år tidligere fortsatt var aktuelle. Han innleder med å si at det han jobber med er så upopulært at mange lurer på om det er filosofi han driver med, noe jeg synes er trist siden han jobber med noe jeg mener er av de viktigste tingene filosofer kan holde på med. Det deprimerende for han er at på det punktet hvor han skriver sitt tilsvar i 2015 har svært lite endret seg. Han anerkjenner at landet har hatt sin første sorte president, men sier det er mye igjen før USA kan presentere raselikhhet. Måleenheten for suksess bør ifølge Mills ikke være å feire hvor langt de har fjernet seg fra slaveriet, men å ta inn over seg hvor langt det er igjen til likeverdige medlemskap i et moderne liberalt demokrati. Det han beskrev i 1997 som rasekontrakten er i fortsatt virksom mens epistemisk ignoranse beskytter den. Nå går hvite menn og kvinner rundt i gatene og tror at de er de egentlige offer for rase undertrykkelse.

Helt siden han startet sitt arbeid med rase som filosof rundt 20 år siden har han argumentert at hvit overlegenhet mer enn hvit rasisme bør være filosofiens fokus. Hvis begrepet blir for polemisk, så sier han at vi kan bruke begrepet strukturell hvit dominans. Rasekontrakten som et kritisk konsept var ment å sette fokus på og introdusere et tema inn i politisk filosofi og teori den perioden.

Mills oppsummerer sine hovedpunkter fra boken ved å siterer Jack Turners liste over hans mest sentrale påstander. Han ser hvit overlegenhet som systemisk ikke som tilfeldige avvik fra en antatt rettferdig norm. Den er internasjonal, spredt fra hvite Europa, og utholdende fordi den ikke har endret seg noe særlig gjennom etterkrigstidens avkolonisering og borgerretts seiere. Politisk, da flere av disse gruppene dominerer våre kunnskapsbanker og tjener de hvite.

«If in the mainstream racially obscurantist narrative the social contract among everybody brings the raceless liberal-democratic polity in to existence, the racially informed narrative needs to insist that in actuality the white racial contract brings the non-liberal-democratic white-supremacist polity into existence» (Mills 2015:

Ved å diskutere strukturell hvit dominans i stedet for individuell rasisme blir diskusjonen politisk. Venstresidens klassesystem og feministenes patriarkat inspirerte Mills når han satte seg ned for å formulere sin rasekontrakt. Politiske partier kommer og går fra maktposisjoner

men disse systemene består. Vibrerer i bakgrunnen og påvirker det som beboerne av det politiske systemet foretar seg. Han mener det nytter lite at en svart mann får topp posisjonen i det hvite hus hvis systemet har som krav for den posisjonen at han ikke stiller spørsmål ved systemet. Hvit rasisme var en av byggesteinene når dette systemet ble installert. Samme dominans blir reproduisert innad i et system uten at det kan anklages for rasisme.

Oppmerksomhet på denne bredere sosial-strukturelle konteksten vil ifølge Mills være essensielt når vi skal reorganisere vår moralske bevissthet og moralske sensitivitet. Fordi vi trenger en ny tilnærming og en ny moralsk epistemologi sensitiv til strukturell dominans og hva som er rett eller galt ved mer subtile handlinger. Dette etterlyser Mills fordi han mener noen typer feil ikke presenterer seg for det de er. Han ber oss huske at samfunnskontraktene presenteres som om de er konstruert av oss alle, mens de i realiteten er skapt av sosiale grupper som gjør det for å opprettholde sine privilegier og dermed oppstår samfunn med en kronisk feil som er mangel på rettferdighet. Jeg tenker at Mills forståelse og presentasjon av de usynlige og urettferdige systemene som ligger virksom i det amerikanske samfunnet også er relevant for denne oppgaven. Den norske fiskerinæringa er langt mindre enn de systemene Mills beskriver men problemene som oppstår i et system når en privilegert gruppe beskytter sin maktposisjon er de samme. Jeg vil etter hvert gå dypere inn på et av systemene som er gjenkjennbar i fiskerinæringa, nemlig misogyni og hvordan det fører til mikroaggresjon.

Når samfunn har historikk for å stenge visse grupper ute fra maktposisjoner, kan en forvente at kunnskapen om disse gruppene er upålitelige. Flertallets fordommer fungerer ofte som en barriere mellom den kunnskapen de marginaliserte ønsker å formidle og det som blir oppfattet. Denne mangelen på kunnskap kan igjen føre til en ubevissthet som gjør at individ ikke er klar over hvor skadelig deres handlinger er. Som Derald Wing Sue skriver: “The fact that one’s own racism is invisible and outside of conscious awareness indicates that it may be so normative that it functions as a default standard” (Rini 2022:103). Det viser at det ville være en stor feil å behandle ignoransen bak mikroaggresjoner som uskyldig.

Samtidig er Rini usikker på om vi bør være mer unnskyldende for mikroaggresjoner. Hvis samfunnet har brukt generasjoner på å bygge opp et system som aktivt ekskluderer undertrykte grupper kan vi da klandre enkeltindividet for dets overtramp?

“Maybe there really are arcane weapons of oppressive harm scattered throughout our linguistic and behavioural environments, and our knowledge of their workings has been systematically obscured by past generations. If we stumble into activating them, literally unaware of what we are doing, can anyone blame us?”

Rini 2022:104

Problemet ligger i at mange av våre språkprosesser skjer på et ubevisst nivå. Forskning på dette området viser at veien fra vår intensjon til vårt uttrykk kjøres ikke helt via vår bevisste kontroll. Det vil si at når vi havner tilbake på gamle pronomen er det ifølge Rini en gammel lingvistikk fabrikk i oss som ikke har mottatt den nye programmeringen. Noe som også kan gjelde for ikke verbale hendelser. Fordomsfullt muskelminne kan til og med få folk drept. Noe en har sett er tilfelle i USA hvor politifolk er tilbøyelig til å vurdere svarte som farligere enn hvite. Og derfor er det større sannsynlighet for at de skader eller dreper dem i en konfrontasjon. Mikroaggresjoner er selvfølgelig noe helt annet hvor den potensielle skaden er langt mindre opplagt og mye lettere å ignorere eller avvise.

Det finnes et begrep for å beskrive disse ubevisste prosessene som ruller og går i hodet. *Subpersonal processes*, brukes av både filosofer og psykologer, er en liten bit kognitivt maskineri som omformer dine intensjoner til handlinger. Som når du bestemmer deg for å gå hjemmefra og ned til butikken. Det er disse ubevisste prosessene som kan lede deg til å si feil pronomen eller som vike unna en farget mann mens du klynger deg til vesken din. Kan man klandres for det den *subpersonal process* finner på i en ubevisst prosess. Vel, *subpersonal process* er fortsatt din!

La oss anta at undertrykkende tenkning er mimetisk tenkning. Meme vil si at alt som kan tenkes som ideer, ferdigheter, oppførsel og trender som spres mellom personer gjennom ulike kommunikasjonsmidler. Det vil si at et kulturelt uttrykk sprer seg gjennom etterligning eller kopiering og utvikler seg gjennom utvelgelse. Ideen i dette tilfellet er at undertrykkende mimer spres fra sinn til sinn og opprettholder bestående sosiale hierarkier. Det er en av grunnene til at jeg ikke er like ubekymret som Regjeringen over at det er de eldre i næringen som har gammeldagse holdninger. Hvis en far og reder har ubevisste, iboende fordommer til sin arbeidsstokk vil det sannsynlig at de vil overføres til neste generasjon eier av båten.

Pierce som var utdannet medisinsk doktor skrev om rasismen i USA at den var et offentlig helseproblem. En mental sykdom fordi den var en vrangforestilling og siden alle var involvert var den et offentlig problem. Men hvordan kan vi plassere ansvar hvis vi ikke kan anklage protagonisten som jo er infisert av sin kulturelle oppdragelse. Vel vi er mennesker og vi kan gjøre valg. Valg om at vi ikke vil videreføre undertrykkende tankegods til våre venner og barn. At vi vil skinne et lys på våre mørkere ubevisste tankeprosesser. Hvordan vi kan bevisstgjøre oss selv og andre kommer vi tilbake til.

Rini har et eksempel med den russiske utvekslingsstudent Vasily som på grunn av dårlige språkkunnskaper kommer til å si fargede mennesker i stedet for mennesker av farge som er den korrekte betegnelsen. Han fornærmer derfor sine medstudenter av farge, men Rini definerer dette som en tragisk tilfeldighet. Noe annet er det med Pyotr som er tredje generasjon russer i USA og snakker amerikansk flytende, men sier til sine medstudenter at han fortsatt jobber med å lære seg språket. Det gir han nemlig mulighet til å komme med fornærmelser mot sine medstudenter som å si fargede mennesker. Han er fullstendig klar over det han holder på med, men unnskylder det med språkproblemer. Så, ja, han kan absolutt klandres for det han gjør (Rini 2021:107/108).

Det betyr at vi aksepterer at ikke alle mikroagresjoner kan gis samme moralske dom. Noe som innebærer at vi må finne ut hva som utgjør en forskjell. Men eksemplene overfor er ganske enkle å forholde seg til. Det som er problemet med mikroagresjoner er at de som regel havner et sted midt imellom, som i tilfellet med Konstantin. Han er også en russisk utvekslingsstudent, han har problemer med engelsken sin og sier fargede mennesker. Forskjellen er at han ikke bryr seg om han omtaler sine medstudenter korrekt. Han kommer fra en rasistisk familie og er oppvokst med negative bemerkninger om svarte. Han er ikke rasist, men blir irritert over å måtte være så politisk bevisst hele tiden. Rini tenker at Konstantins eksempel er det som ligger nærmest virkeligheten. De fleste av oss har nok noen stygge fordommer skjult i våre subpersonlige prosesser. Noe som er naturlig gitt at vi vokser opp i en verden full av fordommer. Spørsmålet blir da om vi kan klandres for at våre fordommer overstyrer våre subpersonale prosesser. Vel da må vi finne ut hva våre ubevisste fordommer er (Rini 2021:107/108).

Er det da slik at når mennesker utøver mikroagresjoner så skyldes det ikke skjult hat men at de i stedet er manipulert av undertrykkende, sosiale mønster. Hva kan vi si om skyld. Er vi ansvarlig for at vår subpersonlighet utfører hierark-bevarende handlinger? Som Rini tenker jeg at det er fristende å si nei og til og med føle sympati, men synes samtidig det er noe ansvars fraskrivende med å skyldes på ubevisste prosesser når det alltid finnes muligheter for å bli bevisst sine ubevisste, iboende fordommer.

Når noen har havnet i et fylla-slagsmål er det fort å unnskyldes det med at alkoholen hadde sløvet personens kognitive evner og dermed evnen til å ta rasjonelle avgjørelser. Men det går an å klandre personen for å ha drukket så mye at han havnet i salgsmål. Rini spør om det er det samme med mikroagresjoner? Finnes det tilfeller hvor vi blir beruset av undertrykkelse?

2.9 Medias ansvar for etablering av ubevisste, stereotype holdninger.

Hvis vi år etter år ser på tv-serier med nedgraderende presentasjon av visse mennesker vil det etter hvert komme under huden på oss? Selv om vi ved første øyekast har tenkt at dette er ikke en god fremstilling av visse grupper. Rini sier: «Maybe watching shows packed with ugly stereotypes actually damages our future selves, and the people they will go on to affect» (Rini 2022:114). Tross alt er mikroagresjoner utløp av dårlig data som fores inn i vår subpersonlige prosess. Rini er overbevist om at pop kultur må være en del av den prosessen. Ofte er disse underholdningsseriene drevet frem av stereotype karakterer. Å undersøke dette er en jobb for medieforskere og andre, men det kan være nyttig for oss å notere seg at ikke alle grupper er likestilt i media, selv ikke i den realistiske nyhetsverdenen.

Proffessor ved Oslo Met, Elisabeth Eide, er journalist, forfatter og medieforsker. Hun er også engasjert i Global Media Monitoring Project (GMMP) hvor hun har norsk ansvar. Eide sier i et intervju med Kilde at når hun studerte ved journalisthøgskolen på slutten av åtti tallet, var det lite forskning på kvinners rolle i media. Det eneste unntaket var Reidun Kvaales bok *Kvinner i norsk presse*. Medieundersøkelser gikk gjennom en betydelig utvikling på 90-tallet hvor man begynte å se mer på *hvordan* kvinner ble fremstilt i media, ikke bare hvor ofte. Seksualiseringen av kvinner, spesielt i tabloid pressen ble et nøkkeltema. «Kvinner opplevde ofte at det ble lagt større vekt på deres sex-appeal, privatliv, utseende og omsorgsplikter sammenlignet med menn» (Gramvik, Simon 2023). Ut fra nyere undersøkelser kan det se ut som at det fortsatt er tilfelle.

NRK gjennomførte en undersøkelse av kvinnerepresentasjonen i media i 2021 som de presenterte i artikkelen *Alvorlige gamle menn og smilende unge kvinner*. De programmerte en robot til å lete etter ansikter på seks norske nyhetsforsider og ba den telle antall menn og kvinner. Det dukket opp totalt 18038 ansikter hvor 6961 var kvinner, det vil si at 38,6 prosent. To markante trekk. Kvinner smiler mer og kvinner går fortere ut på dato.

Fortsatt er to av tre kilder menn. I en artikkel av Kristine Sterud, for M24, viser hun til tall fra analysebyrået Retrivel sjekket artikler på nett og papir og satte sammen en liste over de mest omtalte personene i norsk presse i 2022. Det er bare en kvinne på den listen, som toppes av statsminister Jonas Gahr Støre (Ap), og det er tidligere statsminister og partileder for Høyre, Erna Solberg. Hvis listen utvides til de 40 mest synlige i norske medier er det 12 kvinner og 28 menn der. Og de er i hovedsak knyttet til politikk eller idrett.

Disse funnen kan peke på at det kvinnesynet som presenteres i vårt daglige mediakonsum kan være med på å fore oss med stereotype holdninger til kvinner. Men dette er situasjonen i nyhetsmedia som er seriøse journalister som ofte rapporterer fra aktivitet i store samfunnsinstitusjoner. Hva med underholdningsindustrien eller sosiale media? Det kan være bildet ville forverret seg hvis vi lot en robot overvåke dem i en periode.

Rini argumenterer for at folk skal utøve langtids kontroll over sin fremtidige oppførsel ved å være selektiv på det media innholdet de konsumerer. Hun mener også vi kan bruke proleptisk klander overfor mediainstitusjoner og konsumenter av stereotypisk media for at de fortsetter med det etter at de er informert om at det er moralsk feil å fremme den type holdninger.

Dette bringer oss igjen tilbake til spørsmålet om moralsk ansvar. Hvis vi har vært utsatt for ubevisst innlæring av diskriminerende holdninger er vi da ansvarlig når de kommer til uttrykk, for eksempel i mikroagresjon? Spesielt hvis holdningene blir preget inn mens folk er barn som ikke er moden nok til å gjenkjenne det som skjer. Er det ikke de som har programmert inn dårlige holdninger som har skylden? Forskningen har dessverre ikke et fullstendig svar på dette ennå, men for at vi skal kunne kreve moralsk ansvar fra en agent må agenten være klar over at gjør noe galt. Så Rini vil ikke gi noen moralsk ansvar for noe de ble opplært til før de ble moden.

Hva hvis en person er klar over sine dårlige holdninger, synes det er galt å ha dem og vil bli kvitt dem men de er så dypt integrert i personligheten at han ikke klarer å korrigere holdningene? Hen føler også skam over å ha slike holdninger. Spørsmålet blir da hvor mye selvkontroll, perfektion kan vi kreve fra en agent? Moralfilosofen T.M Scanlon mener det er umulig å hindre at det av og til dukker opp fordommer og dårlige holdninger til andre selv om den som har holdningene føler det er galt.

2.9 Moralsk ansvar og spørsmålet rundt fri vilje

Samtidig må vi også erkjenne at vi til stadighet gir folk ansvar for valg de har tatt uten å være bevisst. Som når de glemmer en avtale, en bursdag eller å ta med søpla på vei ut. Rini viser derfor til Jules Holroyd som avviser at mangelen på kontroll over mikroagresjon skyldes ubevisste fordommer. Hun mener at hvis vi anstrenger oss for å være gode personer ville vi ikke utøve mikroagresjon selv om vi hadde ubevisste fordommer.

«Rather, self-control is about being a certain type of person, with certain values, and care and habits – all so deeply engrained in your character that you don't need to exert conscious control over your offhand actions.»
Rini 2021:118

Hvis en person til stadighet utøver mikroagresjon og skylder på ubevissthet viser det mer til en manglende evne til å gjøre det rette enn det viser at ubevisste programmeringer har kontroll over ens handlinger. Som mor til en svart sønn ville det vært et overgrep om jeg ikke hadde jobbet med mine iboende, ubevisste fordommer mot mørkhudede. Tar med et eksempel på min egen ubevissthet som sønnen min gjorde meg oppmerksom på etter jeg hadde vært moren hans i 19 år. Han lurte på hvorfor jeg var så mye mer bekymret når han dro ut med sine svarte venner enn sine hvite venner. Jeg forsto ikke hva han mente før han beskrev hvordan jeg alltid ville vite hvor de var, hva de skulle gjøre, hvor de skulle dra? Noe jeg ikke var like opptatt av når han dro med sine hvite venner. En utrolig subtil, ubevisst, iboende fordom fantes fortsatt i systemet mitt selv etter 19 år med korrigeringer. Prinsesse Martha Louis har åpnet gått ut og erkjent at hun hadde ubevisste rasefordommer som ble bevisstgjort for henne av hennes svarte kjæreste og at hun måtte jobbe hardt for å kvitte seg med dem. Det samme gjelder for holdninger til andre marginaliserte grupper som kvinner, urfolk, homofile eller eldre. Når noen har gjort deg oppmerksom på at du har feil holdning kan det endres ved bevisst anstrengelse. Jeg mener faktisk at vi har en moralsk plikt til å gjøre det. Dessverre er det mange som lider av det filosofen José Medina kaller epidemisk latskap. I sin artikkel *Active Ignorance, Epistemic Others, and Epistemic Friction* (2013) har José Medina analysert det han kaller aktiv arroganse og tre synder som støtter det nemlig epistemisk arroganse, latskap og lukket sinn. Han har også et forslag til hvordan vi kan korrigere disse problemene og lanserer dyder som epistemisk ydmykhet, nysgjerrighet/aktsomhet og et åpent sinn.

Noen vil mene at denne typen diskusjon rundt ansvar og kontroll bare er en unnskyldning for å ikke henge ut folk som forsvarer sine fordommer. Det er her Rini mener vi kommer til et punkt i diskusjonen som er umulig å avklare. Når vi ber om at noen skal ta ansvar for ubevisste holdninger, spør vi egentlig om moralsk ansvar forutsetter fri vilje. Et spørsmål som har utfordret filosofer lenge. Vi er nødt til å tenke at vi har fri vilje for å holde oss ansvarlig for våre moralske valg samtidig er det alltid noen som vil gjøre feil valg på grunn av sin bakgrunn. En av de mange problemene med mikroagresjon er at den utfordrer oss til å se på denne inkonsekvente holdning til oss selv. Rini har en egen løsning som jeg synes er en veldig god. Mikroagresjoner er svært virkelig og vi kan ikke utsette vår moralske analyse til filosofer har løst våre spørsmål rundt fri vilje.

Så den midlertidige konklusjon blir at det hele er komplisert. Det er vanskelig å plassere den moralske vekt av et stort undertrykkende system på relativt små feil, men ikke umulig. Noe høyesterettsdommen mot Mienna viste. Hun mener at mange av de som utøver mikroaggresjoner kan ikke klandres moralsk. Delvis fordi det skyldes ubevisste holdninger. Det at noen ikke kan klandres betyr ikke nødvendigvis at ingen ble skadet, eller at det ikke er noe å fikse. En løsning er lang-tids-kontroll. Vi kan jobbe med å få kontroll over våre dårlige holdninger ved å overvåke vår lang-tids-input. Hvis vi vil utøve mindre mikroaggresjon nå må vi ikke fortsette å fore oss selv med stereotype holdninger via populær kultur, fordomsfull omgangskrets osv. Det er noe vi selv faktisk har kontroll på.

3. Fiskerienes kjønnskjevhet. Årsaker og remedier.

3.1 NOFIMA, årsaker til lav kvinneandel i fiskeriene.

Som jeg var inne på i oppgavens innledning er det registrert svært få kvinner i fiskeriene, selv om det har vært en positiv utvikling de siste årene. I etterkant av at NOFIMA offentliggjorde sin rapport ble det satt i gang informasjonskampanjer for å få flere jenter til å velge fiskeryrket. Blant annet bedre informasjon om utdanningstilbudet innen fiskeri ved videregående skoler. Og det har allerede gitt resultater. Ifølge tall fra Fiskeridirektoratet (2023) blitt 5% flere kvinnelige fiskere i 30 årene og 9 prosent flere under 20 år. Ved utgangen av 2022 var det registrert 432 kvinner som hadde fiske som sitt hoved yrke, mens antallet var 396. En positiv endring på bare ett år kan være en bekreftelse på at jenter faktisk vil inn i fiskeriene og at problemene med å få de til å bli værende kan være knyttet til negative holdninger de møter. Jeg understreke at fiskeryrket ikke er for alle, uansett kjønn. De som velger å bli fisker liker friheten og selvstendigheten det gir dem. De erkjenner at arbeidet er hardt, men lønnen er god og man får med seg flotte naturopplevelser på jobb.

«Det blir i offentligheten tegnet et bilde av en næring som er preget av forgubbing. Vår statistikk om fiskere viser tvert imot at fiskeryrket går i rett retning. Slik det fremstår er arbeidsplassene på havet attraktive for både de unge og de eldre, noe som er et sunnhetsstegn» sier Jon-Erik Henriksen, fiskeridirektoratets direktør for forvaltningsdivisjonen, i en pressemelding.»

Stadig flere unge og kvinnelige fiskere 2023

Før vi går dypere inn i fiskerienes problemer med å rekruttere og beholde kvinner i næringa vil jeg bare kort friske opp definisjonen av begrepet mikroaggresjon og relatere den til de problemene vi har sett i fiskeriene. Den korte beskrivelsen er at det er nedverdiggende fornærmelser rettet mot et individ eller flere mennesker som er knyttet til en undertrykt gruppe. Fornærmelsene kan uttrykkes implisitt eller eksplisitt og ofte er avsender ubevisst sine egne fordommer. Antologien «Microaggression and Theory, Influence and Implications» fra 2019 presenterer en revurdert versjon av det jeg har sitert Sue på tidligere. Definisjon av begrepet *Mikroangrep* er direkte og rett frem diskriminering slik vi forbinder den med rasisme og kjønnsdiskriminering. Som når en mannlig kollega om bord i fiskebåten tar en kvinne i skrittet eller kaller henne ei fettkjerring. Noe flere fiskere har varslet om. *Mikrofornærmelser* er en fornærmende, skjult beskjed. Det vil si en ikke intensjonell oppførsel eller verbal kommentar som er uhøflig eller nedverdiggende og kan være knyttet til rase eller kjønn. Som når en ansatt på et fiskebruk hinter om at kvinnelige fiskeriinspektører burde gå om bord til fiskerne å sikre fiskelykken, noe alle tre parter vet at tradisjonen mener vil ordnes gjennom seksuell omgang. *Mikrougyldighet* er kommentarer eller oppførsel som underkjenner en målgruppes erfaring av virkeligheten. Akkurat som mikrofornærmelser er de ikke intensjonell og ofte en ubevisst reaksjon fra mottaker/avsender. (Torino, Riviera, Capodilupo, Nadal, Sue 2019) Som når Mienna ikke kan forstå hvorfor han blir dømt for en oppførsel som har vært vanlig på kaia i flere generasjoner.

Men først til funnene som ble presentert i NOFIMAs rapport nr. 15/2021 “*Bedre likestilling i fiskeriene*” som pekte på tre hovedårsaker til den lave kvinneandelen i fiskeryrket. NOFIMA satte ned en referansegruppe bestående av 12 personer, 3 menn og resten kvinner, alle med bred bakgrunn fra fiskerinæringa. De formulerte tre viktige punkter i sin konklusjon om og nevner følgende:

- “1. For det første er næringen preget av en mannsdominert og til tider røff kultur.
2. For det andre har kvinner større utfordringer enn menn i å kombinere yrket med ansvar for barn.
3. Til slutt viser det seg at kvinner velger seg bort fra næringa og søker karrierevei i andre yrker.”

Henriksen/Nyrud 2021:2

3.2 Et bakteppe av undertrykkelse

Jeg skal komme tilbake til fiskerienes røffe machomiljø, som kan være en hovedgrunn til at kvinner velger seg bort fra fiskerinæringa, og som er mest aktuell for mitt prosjekt. Men først til det faktum at kvinner velger andre yrker. Alle de skandinaviske landene skårer høyt på FN sin likestillingsindeks, men vi har fortsatt et svært kjønnsdelt arbeidsmarked hvor flere kvinner enn menn jobber deltid og mange av dem innen helse og omsorg. Den amerikanske professoren i politisk teori Iris Marion Young har i sin artikkel *Five Faces of Oppression* (1998) vurdert om denne type kjønnsdeling skyldes naturlige preferanser hos kjønnene eller om det peker på systemisk diskriminering i samfunnet og dets institusjoner. Jeg mener at fiskeriene i tillegg til kjønnskjevhet har andre faktorer som også kan relateres til undertrykkelse som for eksempel iboende fordommer mot kvinner. Min teori er at næringa kan ha større problemer med kvinnefiendtlighet enn andre deler av det norske samfunnet og at dette operer som et bakteppe for og unnskyldning for mikroaggresjon. Når noen blir diskriminert på grunn av sin tilhørighet til en marginalisert gruppe er det ifølge Young et tegn på undertrykkelse. Derfor tenker jeg det er nyttig og ha med seg Youngs beskrivelse når vi nå skal observere fiskeriene.

For kritikere av mikroagresjonsteori vil de muligens virke søkt å forbinde begrepet med undertrykkelse av personer eller grupper. En sleivete bemerkning som til og med kan knyttes til ubevissthet fra avsenders side vil kanskje føles overilt å koble til noe vi forbinder med diktatoriske regimer. Men undertrykkelse har en mer subtil side og kan være et viktig bakteppe som motiverer til og legitimerer mikroagresjon.

Ikke alle marginaliserte grupper undertrykkes på samme måte noe som gjør det vanskelig å lage et sett med kriterier som definerer begrepet. Men alle undertrykte mennesker deler noen felles problemer som muligheten til å utvikle og uttrykke sine evner og kapasitet, samt friheten til å uttrykke sine behov og tanker og følelser.

På 60-70 tallet utviklet definisjonen av undertrykkelse seg bort fra ideen om at det var noe «de andre», diktaturene, hold på med til å beskrive urettferdigheten enkelte mennesker møter på grunn av praksiser i et velfungerende liberalt samfunn

“In its new usage, “oppression” designates the disadvantage and injustice some people suffer not because a tyrannical power intends to keep them down, but because of the everyday practices of a well-intentioned liberal society.”

Andreassen/Cudd:92

I slike tilfeller er undertrykkelsen knyttet til systemiske og strukturelle problemer innvevd i vår kultur på en slik måte at det kan bli usynlig for den privilegerte delen av samfunnet. Denne undertrykkelsen blir kontinuerlig reproduisert i økonomiske, politiske og kulturelle institusjoner. Et godt eksempel på denne reproduksjonen er de fordommene som viser seg å være reproduisert inn i vår teknologiske utvikling. Noe vi trodde skulle være nøytralt og objektivt har overtatt fordommene til de som har programmert dem. Noe som har vist seg å slå uheldig ut for marginaliserte grupper som for eksempel søker om lån, søker om husvære eller som havner i et digitalisert rettsvesen med rasefordommer. Men dette er tema for en helt egen masteroppgave.

I sin artikkel peker Young på en filosofisk og politisk motstand mot å bruke ordet undertrykkelse og valget om å bruke diskriminering i stedet for. En bruk Young er uenig i. Hun mener begrepet kan brukes for å beskrive handlinger eller politikk hvor medlemmer av en gruppe ekskluderes fra institusjoner eller gis underordnede posisjoner.

Diskriminering er ofte et instrument for undertrykkelse, og diskriminerende praksis ofte en del av det men undertrykkelse sammenfaller ikke med eller kan ikke reduseres til diskriminering. Noe som blir med videre som et viktig poeng når vi skal innom sammenhengen mellom misogyni og mikroagresjon. Min påstand er at sterke fordommer mot kvinner er det systemiske bakkeppet i fiskerinæringa. Men før det til Youngs fem kjennetegn på undertrykkelse.

1. **Utnyttelse:** Dominans oppstår gjennom en stødige overføring av arbeidsresultat fra noen menneskers arbeid til andre. Feminister har ikke hatt problemer med å bevise at undertrykking av kvinner skyldes en systematisk overføring av makt fra kvinner til menn. Blant annet gir kvinners arbeid i hjemmet menn fordeler de svært ofte ikke gjengjelder. Som for eksempel fritid til å gjøre noe de finner mer tilfredsstillende. Samme funn er gjort i fiskerinæringa.
2. **Marginalisering:** Er knyttet de som av forskjellige grunner havner utenfor samfunnet og blir avhengig av en tredjeparts velvilje. Ofte det offentlige systemet. Ifølge Young en av de farligste undertrykkelsene som finnes fordi store grupper mennesker blir utelatt fra en deltakelse i sosialt liv som potensielt fører til alvorlige materielle mangler. Selv om mange stater har innført offentlig støtte til de som havner utenfor har ikke vært nok til å unngå lidelse. Dessverre er det ofte slik at de institusjonene som skal tilby støtte også kommer med påbud og regler som griper inn i mottakernes autonomi og livssituasjon. Avhengighet av støtte er ikke i seg selv undertrykkende og mange feministiske filosofer anerkjenner at vi alle i noen perioder av livet er avhengig av andre.

Så problemet med marginalisering ligger en annen plass. Selv om gamle mennesker har dekket alle sine materielle behov kan marginaliseringen være knyttet til det å ikke lenger føle seg nyttig som for mange går ut over selv respekten. Noen har foreslått borgerlønn som en løsning.

3. Maktesløshet: i Youngs teori innebærer det at noen grupper mangler status og selvtillit som profesjonelle har. Mange profesjonelle har universitetsutdannelse og kan drive egenutvikling innenfor disse rammene. De uprofesjonelle har ikke samme mulighet. Noe som vi vet er tilfelle for mange som jobber i fiskerinæringa. De har gått livets harde skole og er de båteiere skyldes det ofte arv eller sparing. Ikke mange har utdanning og svært få en lang utdanning. Noe som gjør at vi i denne oppgaven står overfor en gruppe arbeider som også kan føle på en systemisk undertrykkelse av det velskolerte storsamfunnet langt unna harde dager på havet. Det er viktig å ta med seg inn i diskusjonen om mikroaggresjon fordi mange av de kommentarene jeg har vært borti som gjelder Mienna er klare eksempler på mikroaggresjon og stereotype fordommer.

4. Kulturell imperialisme: Dette fenomenet oppstår når en gruppe setter opp sin kultur og erfaring som norm for et samfunn.

«This is the experience of existing with a society whose dominant meanings render the particular perspectives and point of view of one`s own group invisible at the same time as they stereotype one`s group and mark it out as the other»

Andreasen, Cudd 2014:100

Ofte er ikke den dominante gruppen klar over at de gjør dette. Noe vi har vært inne på tidligere i oppgaven. De etablerer stereotype sannheter om den undertrykte gruppen som de ofte knytter til kroppen deres. Disse stereotypene er så innvevet i samfunnet at ingen stiller spørsmål ved dem. Bortsett fra de som blir definert fra utsiden av noen de ikke identifiserer seg med, eller som identifiserer seg med dem.

«The subject desires recognition as a human, capable of activity, full of hope and possibility, but receives from the dominant culture only the judgement that he or she is different, marked, or inferior.»

Andreasen, Cudd 2014:101

Dette gjør at den undertrykte gruppens erfaring og tolkning av sitt sosiale liv finner et uttrykk som berører den dominerende kulturen. Samtidig som den dominerende kulturen presser sin oppfatning på dem.

- 5. Vold:** Når volden rettes mot en person bare fordi de tilhører en marginalisert gruppe er den systemisk og undertrykkende. De senere år har vi sett uprovosert vold mot og drap av svarte i USA og i Norge opplevde vi et angrep på homofile 25 juni i 2022. To mistet livet og flere ble skadet.

Young understreker at listen kan regnes som noen kriterier for undertrykkelse, men ikke som en fullverdig teori. En gruppe trenger ikke å være utsatt for mer enn ett av disse kriteriene for å regnes som undertrykket. Dessverre er det slik at den gruppen som er fokus i denne undersøkelsen, kvinner, ofte er utsatt for alle disse kriteriene. (Andreasen, Cudd 2014) Med tanke på det som er kommet av uttalelser fra kvinner i fiskeriene og det lille som finnes av forskning, er det nærliggende å tro at en undersøkelse i fiskeriene ville avsløre at flere av disse punktene er virksomme. Som igjen peker på et undertrykkende system hvor kvinner er i et marginaliserende undertall.

NOFIMAs rapport viser til en undersøkelse gjort av Grimsrud, Nystrand & Otterlei (2015) som har kartlagt hva som motiverer kvinner til å bli fiskere og bli stående i fiskeryrket. Jenter som går inn i yrket er klar over at det er fysisk krevende og det kombinert med eventyrlyst gjør at de søker til yrket. Unge jenter blir i mindre grad enn gutter oppfordret av skole og lokalmiljø til å gå inn i fiskeryrket. En annen årsak kan være at kvinner får dårligere uttelling for sin arbeidstid på båt enn menn gjør.

«Mens kvinner stort sett har erfaring som fisker, produksjonsmedarbeider eller fra byssa, så har langt flere menn i tillegg erfaring som skipper, styrmann, chief, motormann, maskinist, nettmann, trålbass, med mer»

Henriksen, Nyrud 2021:25

Dette gjør at menn får større uttelling for sitt arbeid i fiskeryrket hvis de velger å ta seg jobb på land. Men det at kvinner ikke tar utdannelsen som kreves for å stå i bedre betalte jobber er kanskje en indikator på at de ikke ser for seg en karriere i fiskeriene, men ser det som en måte å tjene godt uten å måtte investere for mye energi i forkunnskaper. Det bør være et interessant spørsmål for en undersøkelse.

3.3 Barn og tidevannstabell

Som nevnt i innledningen av kapitlet er det en utfordring å kombinere fiskeyrket med små barn. Lange perioder borte og ugunstige arbeidstider stiller harde krav til en partner som gjør at også menn forlater næringen.

«For fiskere er foreldrerollen ofte vanskelig å kombinere med åpningstider i barnehage, SFO og skole. «Det er rett og slett ikke mulig å samordne tidevannstabellen med åpningstider i SFO» ble det fastslått av en mor og fisker. Været må man også forholde seg til, og noen ganger må helgen brukes for å røkte redskaper. Når både mor og far er fiskere er man avhengig av venner og familie for å ivareta ungene»

Henriksen/Nyrud 2021:24

På større fartøy nevnes den lange turnusen med 6 uker på og 6 uker av som et problematisk å kombinere med barn, spesielt i ammeperioden. Men også musikere, skuespillere og forskere er lenge borte fra hjemmet uten at det gjør deres yrker like kjønnskjeve. Ordningen med leieskipper har gjort det enklere å kombinere fiskeyrket med små barn, uansett kjønn. Det vil si at en annen deltar i fisket mens reder har permisjon. I åpen gruppe, hvor det fiskes etter hyse, sei og torsk, ble det i 2018 innført et forbud mot leieskipper for å begrense antall fartøy i fisket. Det slo uheldig ut for kvinnelige fartøyeiere i fødselspermisjon, som derfor ble gitt muligheten for dispensasjon. Et viktig vedtak fordi kvinner ser ut til å foretrekke jobb i denne kystnære gruppen. Dermed er det ingen formelle grunner til at det skal være vanskeligere for kvinner enn menn å kombinere yrket med barn.

Dessverre eksisterer det også noen holdningsproblemer knyttet til kvinnelige fiskere som er mødre. Yrkesfisker og den gang alenemor Sisilie Skagen Johnsen fortalte NRK at hun blir møtt med negative holdninger fordi hun har valgt yrket.

«Folk spør meg heller hvor ungene er i stedet for hvor mye fisk jeg har fått. Mange synes det er uansvarlig å bli fisker etter man har fått barn, som kvinne, at vi burde ha en vanlig og stabil jobb på land.»

NRK 2021

En ting er at denne typen kommentarer peker på misogyny rettet mot Sisilie på mikroaggressiv måte, det andre er at avslører en forutinntatt holdning til kvinner som eneste omsorgsgiver i relasjon til barn. Når ble menn fritatt for omsorgsbidrag inn i familieenheten? Den australske filosofen Kate Mann diskuterer kvinners omfattende og pålagte omsorgsrolle i *Down Girl, The Logic of Misogyny*. En diskusjon som også er aktuell for å forstå hvordan fiskerinæringens tradisjonskultur kan påvirke ubevisste holdninger til kvinners rolle og reaksjonsmønstre når

kvinner presser for en rolleendring. Vi kommer straks til Mannes teorier, men jeg vil trekke frem noe fra rapporten som kan peke på et problem som bør løses av myndighetene.

Når like stor andel av begge kjønn som slutter i næringa oppgir problemer med å kombinere den med familieliv som en årsak til å forlate yrket bør myndighetene følge med. Når det offentlige uttrykker et ønske om å få flere inn i næringa bør de se på rutiner som kan lette hverdagen for fiskere med omsorgsoppgaver. Rapporten viser til at den moderne mansrollen er i endring og bevisstheten rundt omsorgsansvar er en medvirkende årsak til frafallet i fiskeflåten.

3.4 Misogyni og Mikroagresjon og Machomiljø

Kan en tenke seg at mennesker som utøver mikroagresjoner går rundt med et skjult hat mot enkelt grupper av samfunnet? Ja, men få eksperter støtter det. I stedet foreslår de at mikroagresjon driftes av et skjult behov for å opprettholde den eksisterende sosiale orden. Når noen pusher mot den slår det inn et skjult behov for å beholde ting slik de er og undertrykkeren hevder på nytt det undertrykte individets underlegenhet.

Filosofen Kate Manne har knyttet dette reaksjonsmønsteret opp mot kvinnefiendtlighet eller Misogyni som også brukes som definisjon. Hun har i bøkene *Down Girl, The Logic of Misogyny* (2018) og *Entitled, How Male Privilege Hurts women* (2020) beskrevet hvordan kvinnefiendtlighet opptrer i samfunnet. En gammeldags måte å tenke på misogyni på er at det er knyttet til hat mot kvinner. Manne sier at det tvert imot er slik at menn ofte elsker sine kvinner. Det de ikke liker er at de pusher tilbake mot etablerte hierarki som prioriterer menns behov. Som når kvinner velger bort tradisjonelle kvinneroller, slik det har vært over mange generasjoner i fiskerinæringa, for å ta seg typisk mannfolkjobb som fisker. Kvinner har opptrådt i klassiske roller hvor det ble forventet omsorg og emosjonell næring samt reproduktive tjenester. Til og med offentlige myndigheter har lagt til rette for opprettholdelsen av disse hierarkiene.

Når kvinner da ønsker å bryte ut av denne tradisjonelle kjønnsrollen og ta på seg andre roller, som for eksempel fiskeriinspektør kan det virke truende på den etablerte orden. Manne beskriver misogyni som rettsapparatet til den patriarkalske orden. Den retter fiendtlighet mot kvinner, spesielt de som moralsk kritiserer tingene slik de er. Slik skremmes kvinner til ro og nytter ikke det, blir strategien å snu andre mot dem. Individene bak denne misogynien er ikke nødvendigvis klar over det de gjør, de kan til og med føle at de gjør noe rett. Noe jeg mener at Mienna føler når han uttaler seg til media på den måten som han gjør.

Når kvinner i fiskerinæringa har varslet om trakassering eller overgrep har næringas fagorganisasjoner slått ring om overgriper og beskyttet han. Dette kan være knyttet til det Kate Manne kaller *himpathy* hvor mektige menn som har opptrådt kvinnefiendtlig mottar sympati i stedet for sine kvinnelige offer.

«...the way powerful and privileged boys and men who commits acts of sexual violence or engage in other misogynic behavior often receive sympathy and concern over their female victims”

Manne/b. 2020:5

I samme bok beskriver Manne et system inne i patriarkatet – nesten som et eget lovverk som er etablert for å holde kjønne normer i hevd. Manne sammenligner begrensningene med et strømhalsbånd, hvor kvinner vet de får strøm hvis de beveger seg over grensene. Som Rini er Manne mer opptatt av de som er utsatt for overgrep enten det er i form av misogyni eller mikroaggresjon. Hun er ikke så opptatt av å analysere hva mannen egentlig mente. Som nevnt finnes det misogynister som elsker kvinner, men som hater at de pusher mot hans privilegerte system. Som når kvinner beveger seg inn i en mannsverden slik kvinner har gjort i fiskerinæringa.

Manne foreslår at misogyni primært er en kvalitet i det sosiale miljø som kvinner og jenter beveger seg i hvor de sannsynligvis vil møte en fiendtlig oppførsel på grunn av sitt kjønn og fordi de ikke oppfører seg som forventet:

«So I would argue that it is best to think about Misogyny primarily as a property of the social environments girls and woman navigate, wherein they are liable to be subject to hateful or hostile treatment because of their gender – together, in many cases, with their gendered «bad» behaviour.”

Manne 2020:9

Dårlig oppførsel er ifølge Manne ofte at kvinner ikke gir mannen hva han føler seg berettiget til, som omsorg, næring eller sex. Da straffes hun. Enten av han eller hans støttespillere. Hun er ikke ute etter å peke på de enkelte misogynister men de som gang etter gang støtter et misogynistisk system og i større grad bør pekes på.

I sin andre bok bruker Manne plass på å lukke igjen en del åpne spørsmål fra sin første bok. Et viktig poeng i boken er å vise hvordan *himpathy*, misogyni og mannlig berettigelse jobber tandem med andre undertrykkende systemer. I denne oppgaven håper jeg det kommer frem hvordan det sammenfaller med den systemiske bruken av mikroaggresjon.

Hun mener at det ikke finnes noen universell opplevelse av Misogyni, ikke minst fordi kjønne normer og forventninger er sammenfiltret med andre urettferdige system knyttet til for eksempel rase, klasse eller religionstilhørighet. I boken diskuterer hun for eksempel hvilken type misogyni transkvinner kan bli utsatt for. NOFIMA sin rapport viste at mange av kvinnen som går inn i fiskerinæringa ofte gjør det fordi de har slektninger som driver fiske eller at de kommer fra samfunn som er knyttet til næringa. De må da bære med seg den tradisjonskulturen som finnes i lokalsamfunnet eller i familiestrukturen. Det er nesten mulig å si at de sliter med en dobbel byrde i forhold til de som kommer inn i næringa utenfra.

Mange av de problemene hun beskriver kommer fra forventningen om at kvinner skal levere tradisjonelt feminine goder som sex, omsorg og reproduksjonsarbeid til ofte privilegerte menn. Men at de også skal avstå fra å ta tradisjonelt maskuline goder som makt, autoritet og krav om kunnskap. Denne mannlige berettigelsen fører til mange former for kvinnefiendtlig oppførsel.

«All in all, this book shows that an illegitimate sense of male entitlement gives rise to a wide range of misogynistic behaviour. When a woman fails to give a man what he's supposedly owed, she will often face punishment and reprisal-whether from him, his himpathetic supporters, or the misogynistic social structures which she is embedded»
Manne 2020:13

Jeg mener dette er et viktig poeng å ta med seg fordi mikroagresjoner kan være en av de måtene misogyni kan opptre på i et av de mest likestilte landene i verden. Selv om primærnæringene er tradisjonsbundne og kvinnene ikke likestilt har de fleste i Norge gått gjennom et noenlunde sekulært skoleverk som ha undervist dem i primær likestilling. Noe som gjør det nødvendig å skjule misogynien i mer subtil trakassering.

Kjønnsdiskriminerende ideologi vil ifølge Manne bestå av antagelser, teorier og stereotyper presentert på en slik måte at ellers rasjonelle mennesker er villig til å godta det. Misogynisk teori vil i kontrast til kjønnsdiskriminering brukes til å normalisere, rasjonalisere og rettferdiggjøre patriarkalske sosiale relasjoner. Ideologien fungerer som patriarkatets rettsvesen med oppgaven å fremme dets normer og forventning. En ting som er interessant er hvordan manne betraktet Misogyni som patriarkatets politi.

«...misogyny should be understood primarily as the «law enforcement» branch of a patriarchal order, which has the overall function of *policing* and *enforcing* its governing norms and expectations»

Manne 2018:78.

Det vil si at patriarkatet bruker misogyni for å straffe kvinner som beveger seg inn på områder som tradisjonelt har vært menns. Spesielt hvis det betyr at de mister noen av sine privilegier.

Det er her jeg tenker at mikroagresjoner kommer inn som et virkemiddel patriarkatets «politi» kan bruke for å korrigere brudd på de uskrevne regler.

Ifølge Manne har mange en ganske fastlåst oppfatning av hvordan en misogynistisk person er, for kvinner kan også være misogynistisk . Når vi er født inn i og opplært av et kvinnefiendtlig miljø vil vi bære med oss disse ubevisste holdningene uansett hvilket kjønn vi tilhører. Det er ofte sannsynlig at vi er fiksert på denne oppfatningen i flere sosiale hierarki. Misogyni leder ikke nødvendigvis til vold for å holde kvinner nede, men gjennomføres ved hjelp av mobbing, ydmykelser, demonisering eller usynliggjøring. Manne peker på et utall av måter å holde nede mektige kvinner hvis de nekter å tjene dominante menn.

«For example, women may be taken down *imaginatively*, rather than literally, by vilifying, demonizing, belittling, humiliating, mocking, lampooning, shunning, and shaming them”

Manne 2018:76

3.5 Når røffe arbeidsforhold gir fripass til dårlig oppførsel.

Den tredje av grunnene NOFIMA listet opp som forklaringen på den lave kvinne andelen i fiskerinæring er et diskrimineringsproblem som stammer fra det rapporten kaller en mannsdominert og til tider røff kultur. Regjeringens strategiplan peker på at dette tradisjonelle mannsmiljøet er med på å befeste tradisjonelle kjønnsrollemønstre som også kan være forklaringen på kjønnskjevheten. Den viser til at holdningen blant unge fiskere er annerledes så det kan virke som fiskerinæringa har størst problemer med holdningene til de eldre fiskerne. «Det kan således synes som om negative holdninger til kvinnelige fiskere er et generasjonsproblem» (Bedre likestilling i fiskeriene 2021). Men jeg synes det litt for lett vint å skyldte på dårlige holdninger hos den eldre generasjon og forutsette at alt vil ordne seg når de pensjonerer seg og forlater næringa. Dårlige holdninger flytter seg til neste generasjon. Spesielt når de er ubevisste hos både avsender og mottaker, slik mikroagresjoner kan være. Som jeg var inne på i oppgavens teoretiske del mener Rini at ubevisste holdninger mates inn i oss fra vi er barn, enten via massemedia eller mennesker rundt oss.

En viktig ting å avklare er hva NOFIMA rapporten mener når den bruker beskrivelsen machokultur og røff tone. Selv om macho er betraktet som et litt negativt ladet ord brukes det ofte for å beskrive menn som er maskulin, barsk eller tøff. Jeg kan akseptere at NOFIMA`s forskere brukte ordet for å beskrive et mannsmiljø. På samme måte hadde de jo en mistanke og at det var et giftig miljø. Blir dette da unnskyldende for dårlig oppførsel? Noe som reaksjonen

blant annet fra Susanne Mortensen peker mot. Jeg stiller spørsmål ved om tøffe arbeidsforhold nødvendigvis er knyttet til menn og mannsdominans i et yrke, og hvorvidt det gir fripass til trakassering av kvinner. Som hestedame tilhører jeg et miljø med overvekt av kvinner som må forvente tøffe arbeidsforhold enten en har det som jobb eller hobby. Når du håndterer et dyr på 700 kilo som enten har gått seg fast i ei myr eller ligger på rygg i en boks må du være tøffere enn når du setter sjøbein i en sjark mens du drar storsei over rekka. Jeg har prøvd begge deler. Ofte blir språket til den som organiserer redningsaksjonen av hesten kort, konsist og av og til farget av frykt. Både bannskap og harde instruksjoner deles ut rikelig, til alle, uansett kjønn. Det kan komme negativ tilbakemelding på valg av feil løsning i en krisesituasjon, men det blir ikke forklart med din kjønnsstilhørighet. Hvorfor er det da slik at en offentlig rapport forklarer og delvis unnskylder kjønnsrelatert trakassering med machokultur? Det er nesten som om det forventes at yrkestakere skal tåle tøffere kollegial behandling bare fordi yrket er røft? Jeg tenker det er ganske heftig på akuttmottakene rundt om i Norge, spesielt ved større hendelser som Utøya tragedien. Men jeg er ganske sikker på at kvinnene i yrket ikke måtte tåle trakassering fra sine kollegaer bare fordi arbeidsforholdene var tøffe.

Og det er ingen tvil om at det er tøft og tungt å være fisker. Det er bare å kikke ut kontorvinduet og forestille seg noen som trekker line i tett snødrev og vind ute på havet. Men er det en unnskyldning for å behandle kvinner dårlig? Fiskerinæringa må forholde seg til det som betraktes som redelig behandling av en arbeidskollega, uansett hvilket kjønn kollegaen tilhører. Og så må myndighetene gjennomføre de nødvendige tiltak slik at kvinner kan føle seg likestilt og trygg i fiskeriene. Det er urettferdig å la unge kvinner kjempe for sine rettigheter, alene, ute på havet fanget i en fiskebåt med kvinnefiendtlige machomenn.

Siden dette helt klart er et tilfelle av strukturell urettferdighet, slik Iris Marion Young, beskriver det må også det strukturelle problemet konfronteres. De som er vant til systemisk undertrykkelse er mer oppmerksom på skjevheten og mer sårbar for den, men når systemet ikke en gang tar på alvor grov trakassering hvordan kan vi få dem til å gjenkjenne små fornærmelser. For selv om kvinner er blitt kalt svak, hore, fettkjærring eller hysterisk så har både rederier, lag og organisasjoner i fiskeriene latt det passere. Det er ikke den eneste mannsdominerte næringen hvor det tilsynelatende er tillatt å bruke den typen språk. Stadig flere jenter ønsker å bli yrkessjåfør, men kvier seg på grunn av holdninger de møter i yrket. Maiken Garfjeld var i mars i fjor ni måneder inne i lærlingetiden og har holdt ut motgang og «tøvprat» siden hun kom inn i klasserommet. Garfjeld sier:

«Det tok litt tid å vende seg til språket i yrket. Man får ofte høre upassende kommentarer. Det var ekkelt i starten, men så gikk det seg til. Man må svare med samme mynt og ikke ta alt personlig» ITROMSØ 2023

Jeg tok med dette eksempelet for det viser til samme problemet som det er rapportert om i fiskerinæringa. Når unge kvinner kommer inn i et mannsdominert og gjerne et røffere yrke blir de møtt av trakasserende språkbruk. Det er trist at den eneste måten unge kvinner kan beskytte seg mot nedlatende kommentarer knyttet til deres kjønn er å svare tilbake på samme måte. Det vil jo føre til en gjentagende resirkulering av mikroaggresjon mellom kjønnene. Men det er ikke alle jenter som har motet til å stå opp mot griseprat og misogyni i yrker. Garfjeld tror det er grunnen til at flere som kunne tenke seg inn i sjåføryrket dropper det. Det burde være noe å tenke på for myndighetene som vil ha flere kvinnelige fiskere, slå ned på grisepraten så kommer kvinnene. Som i fiskerinæringa er de kvinnene som kommer inn i sjåføryrket eldre enn gjennomsnittet for guttene og har ofte kommet lengre i utdanningsløpet. Noe som kan gjøre dem bedre rustet til å tåle fordommer og mikroaggresjon mot sin deltakelse i yrket.

3.6 «Hailldommen»

Som jeg har vært inne på tidligere ble en ansatt i Nerdgårdkonsernet, Svein Magne Mienna, anmeldt av Fiskeridirektoratet og dømt av Nord Troms og Finnmark herredsrett til å betale en bot på 12000 kroner for å ha trakassert to fiskeriinspektører. Saken skapte sterke reaksjoner fra folk i fiskerinæringa hvor overraskende mange var av en støttende karakter. Til og med kvinnelige fiskere mente det var litt drøyt å bøtelegge for en språkbruk de fleste i næringa var vokst opp med. Men Likestillings og diskrimineringsombud Bjørn Erik Thon var fornøyd med dommen: «At slike saker får merksemd fører til mindre seksuell trakassering og tryggare arbeidsplassar for kvinner på sjøen» (Hestenes, Lysvold, Strøm 2023). Jeg antar Thon tenkte at folk som jobbet i fiskerinæringa ville passe språkbruken sin overfor kvinner etter denne dommen. Det var nok inntil Mienna og hans advokater gikk ut i media med sine kommentarer.

Saken ble anket videre fra Lagmannsretten til Høyesterett som satte et endelig punktum og støttet de tidligere dommene satt av rettsvesenet. Så får vi se om Mienna og hans advokater tar saken videre til menneskerettighetsdomstolen. Selv om jeg lurer på hvordan de kan mene det er en menneskerettighet å kunne trakassere offentlige ansatte. Og nettopp disse reaksjonene på dommen er en av to interessante ting å observere ved denne saken. Det andre er det faktum at det er kommet en dom som kan relateres til begrepet mikroaggresjon og derfor har gitt en definisjonsramme for fremtidig forskning.

Men først til reaksjonene på dommen som jeg mener er en fremvisning av hvordan et kvinnefiendtlig patriarkat pusher tilbake når kvinner setter grenser og hvordan patriarkatet bruker mikroagresjon for å gjøre det. I stedet for å holde en lav profil, akseptere dommen og la saken forsvinne velger domfelte å gå ut i media med kritikk av ofrene for trakasseringen. «Jeg skjønner ikke hva to jentunger har å gjøre på kaia om de ikke tåler å bli irettesatt, sier Mienna til Børsen» (Andersen 2023). Her tar han rollen som den irettesettende patriark og får det til å høres ut som de offentlige ansatte inspektørene er to ulydige jentunger, men det er de ikke. De er på jobb for å sjekke om fiskere og kaiarbeidere forholder seg til det offentlige regelverket. Kate Manne beskriver nettopp det å kalle voksne kvinner for jenter som en vanlig kvinnefiendtlig hersketeknikk. Noe som peker på at denne uttalelsen er et uttrykk for misogyni. Den kan være et uttrykk for bare en person sin holdning men som jeg har vært inne på mener flere filosofer at skjev kjønnsfordeling i et yrke peker på strukturelle problemer, som for eksempel kvinnefiendtlighet.

Miennas advokat Brynjar Østgård sa i etterkant til NRK at han opplevde dommen som et ledd i en uheldig utvikling, hvor det skal mindre og mindre til for at man reagerer med straff. Østgård beskrev det som en krenkelsesvind, men lagmannsretten opprettholdt tingrettens tidligere vurdering

«Tiltalte ha fremsatt grove og unødvendig krenkende uttalelser til to fiskeinspektører ut fra deres kjønn, som det åpenbart er behov for å kunne gi strafferettslig vern mot, slår lagmannsretten fast.» Guttormsen 2023

Østgård derimot er usikker på om samfunnet beveger seg fremover hvis det offentlige til stadighet skal snevre inn hva folk kan tillate seg og mener at i en større målestokk er ytringsfriheten under press. Selv om at han anerkjenner at sleivete kommentarer ikke ligger i kjernen av ytringsfriheten. Som Rini tenker jeg det er feil forveksle ytringsfrihet med frihet fra moralsk kritikk. En moden holdning er å forstå at fri tale også har konsekvenser for den som uttaler seg, ikke bare den som blir omtalt. De lovene som beskytter din rett til å si dumme og stygge ting beskytter også andres rett til å peke på hvor dumt og stygt du uttaler deg (Rini 2021:161). I denne saken det jo slik at det også finnes en rettskraftig dom som støttet fiskeriinspektørenes behov for å korrigere måten de blir snakket til. Dette er viktig! For kvinner i fiskerinæringa, men også for de som jobber med mikroagresjoner i andre sammenheng. Som filosofer. Da Førsteadvokat Hugo Henstein i Troms og Finnmark statsadvokatembeter kommenterte dommen gav han en beskrivelse av, nettopp, mikroagresjon.

«Denne typen uttalelser, som hver for seg kan virke ganske harmløse, gjorde at de opplevde å bli redusert til bare «et hunkjønn på kaia», i stedet for å bli anerkjent som fiskeriinspektører» Guttormsen 2023

Jeg synes en slik støtte til kvinner fra det offentlige er fantastisk. Og det er vel på dette punktet at det kommer klarest frem hvor stor forskjell det er på min og Rinis bakgrunn og holdning til offentlig innblanding. Rini mener det er uklokt at det offentlige sensurere mikroaggresjon rett og slett på grunn av de mange spesielle omstendighetene rundt begrepet. Hun påstår også at offentlige myndigheter har en tendens til å ville bevare status qua på samme måte som hun mener skam gjør (Rini 2021:161).

Jeg opplever ikke at myndighetene kun jobber for å opprettholde ting slik de alltid har vært og likestillingsarbeidet i Norge er et eksempel på det. Det har vært formidabelt og våre offentlige ordninger blant annet rundt fødsel og fødselspermisjon er av de beste i verden. Også det at Fiskeridirektoratet støtter sine ansatte og går til anmeldelse av privat ansatte som trakasserer deres inspektører mener jeg motbeviser Rinis påstand.

Det overrasket meg at Rini, og alle eksperter på mikroaggresjon som hun har lest, ikke ønsker offentlig regulering. Hun mener det ville være uheldig at en statsansatt skulle vurdere slike usikre saker og ville sannsynligvis tiltrekke seg mennesker hvis tolkning ikke ville være fordelaktig for maktesløse grupper.

«Empowering a government official to punitively resolve social ambiguities will likely attract people whose interpretations are not favourable to disempowered groups» Rini 2021:161

Jeg synes faktisk at Rini avslører en noe stereotyp oppfatning av offentlige ansatte som er på kanten for noen som forsker på mikroaggresjon. Det kan selvfølgelig være at Rini har ubevisste, iboende fordommer mot offentlige ansatte og trenger bevisstgjøring om det.

Så i dette tilfellet er jeg ikke enig med Rini. Det kan skyldes min sosialdemokratiske bakgrunn hvor jeg er vokst opp med en sterkt offentlig sektor.

Mienna presenterer seg som den «gammeldagse mann» ved å hevde at det er nord norsk kultur å snakke til kvinner slik som han gjorde. Vi har vært inne på at samfunnet har en tendens til å unnskyldes denne type menn, nettopp fordi de hevder gammeldagse verdier. Overbevist om at han var i sin full rett til å snakke som han gjorde anket han jo helt til Høyesterett. Men det virket viktigere for retten å beskytte kvinner enn Miennas krav om å få opprettholde det han oppfattet som sitt kulturelle uttrykk. Hvilken bedre måte kan Rini finne til å iredesette misogyni, diskriminering og undertrykkelse?

3.7 Hva nå? Hun fisker!

Det er nå tre år siden det organisasjonen *Hun fisker* kaller for paradigmeskiftet i fiskerinæringa. Så hvordan er situasjonen nå? Det har strømmet ut penger fra Nærings- og fiskeridepartementet inn i et mangfold av prosjekter. I tillegg til *Hun Fisker*, er *Havfruenettverket* og *Nordkappregionens Næringshage* etablert og fikk i år flere midler til å fortsette arbeidet med nettverksbygging. Flere av prosjektene som har fått penger i år har søkt om støtte til å drive informasjonsarbeid rettet mot barn og ungdom med fokus på holdningsskapende arbeid (2 millioner til likestillingsarbeid i fiskerinæringen 2024).

I forbindelse med en artikkel hvor NRK markerte at det var gått fem år siden begrepet Metoo dukket opp i Hollywood ble det i 2023 gjennomført en undersøkelse i fiskeriene i samarbeid med Norges Fiskarlag, Norges Kystfiskarlag og Hun Fisker. Det hadde aldri før vært gjort en slik undersøkelse. 319 personer svarte. Fordi denne oppgaven handler om mikroagresjon og ikke seksuell trakassering går jeg ikke dypere inn på disse tallene enn å referere til at 2,2 prosent at de som hadde opplevd seksuell trakassering var menn og 37,5 prosent kvinner. Men det var også mange som ikke hadde opplevd noe av den karakter.

Jeg var kontakt med NRK for å få tilgang på spørreundersøkelsen deres, men ble henvist til å bruke det som ble offentliggjort i deres artikkel så derfor har jeg valgt å legge ved faktaboks fra artikkelen. Der er som NOFIMA påpekte i sin rapport fra 2019 svært lite offentlige dokumenter som omtaler kvinners rolle og betydning for fiskeriene. Forhåpentligvis vil økt offentlige støtte gtil en rekke prosjekter føre til at vi får bedre innsikt i det kvinnelivet som er knyttet opp til fiskeriene. Men foreløpig får vi låne fra NRK.

Om NRKs undersøkelse:

Ekspander/minimer faktaboks

- NRK har sendt en spørreundersøkelse til fiskere om uønsket seksuell oppmerksomhet.
- Vi samarbeidet med *Norges Fiskarlag*, *Norges Kystfiskarlag* og *Hun Fisker* om utsendelsen.
- Svarene ble hentet inn med Questback i tidsrommet 19. – 28. sept 2022.
- 319 som er eller har vært fisker har svart.
- Av de 319 var 277 menn og 40 kvinner. 2 oppga ikke kjønn.
- 15 av 40 kvinner og 6 av 277 menn svarte at de er blitt utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet

- Fiskere er i undersøkelsen definert som yrkesutøvere som arbeider med fiske og fangst.

Kilde: NRK Researchsenteret

Førsteamanuensis ved Oslo Met Anja Beate Sletteland har skrevet bok om Metoobegrepet og mener kanskje det viktigste som kom ut av kampanjen var at vi alle ble tvunget til å se seksuelt maktmisbruk fra offerets side. Jeg har i oppgavens teoridel vært inne på at Regina Rini også insisterer på at den som best kan vurdere skadevirkningen av en hendelse er den som er blitt utsatt for den. Når vi skal komme med en moralsk vurdering vil det også være lettere å vite hvor den moralske anklagen skal rettes.

Begrepet dukket opp i forbindelse med de første historiene rundt Hollywood-produsenten Harvey Weinstein så kom andre yrkesgrupper med sine egne opprop. Som vi har vært inne på tidligere i oppgaven var Susanne Mortensen en av de som varslet om lignende forhold i fiskerinæringa.

«Hun var drittlei av å bli trakassert og få stygge kommentarer slengt etter seg. -Selv om du er på sjøen, er du ikke fritatt for ansvaret du har om å oppføre deg. Jeg var nederst på rangstigen. Jeg var nyest og jeg var jente.»

Ellingsen 2022

Selv om hun selv er lei av yrket og har forlatt det til fordel for juss-studiet understreker hun at hun ikke mener alle i flåten behandler folk dårlig, men det er en aksept for å være stygg med hverandre i næringa. Og det går ikke bare ut over kvinner. Også menn rapporterte om ubehagelig oppførsel.

«Vi har en kvinnelig ansatt som ikke helt forstår hvor intimsona går og har en tendens til å stirre opp og ned på oss. Jeg og flere opplever det som ubehagelig»

Ellingsen 2022

Denne type oppførsel mener jeg kan knyttes til mikroagresjon og undertrykkende systemer. Det er mulig å betrakte det som bare en dårlig vane, men som jeg har vært inne på flere ganger er det sannsynlig at det ligger en større maktstruktur bak med alvorligere agenda enn stygt språk. Som en sier i undersøkelsen «Har ikkje sjølv opplevd det retta mot meg, men har vert vitne til det utallige ganger retta mot kvinner om bord og på kaianlegg» (Ellingsen 2022). Som jeg nylig var inne på er det sannsynlig at det kvinner opplever av mikroagresjon i næringa er knyttet til at de pusher mot noen etablerte oppfatninger av kvinners om menns roller i næringa. Som Manne sier vil det skape en motreaksjon fra systemet du pusher mot. Artikkelen avslutter

med å stille samme spørsmål som denne oppgaven. Hvor enkelt er det å endre på en arbeidskultur som har vært etablert i flere tiår med sine egne normer.

3.8 Mikroulikhet og mikroagresjon.

Som jeg har vært inne på flere ganger er det vanskelig å klandre folk for mikroagresjoner enten de kommer i form av mikro-ulikhet eller upassende kommentarer avlevert med de beste intensjoner. Men de er, som tidligere nevnt, et verktøy som undertrykkende systemer kan bruke for å holde nede marginaliserte grupper. Poenget med denne type mikro undertrykkelse er at den kan lure seg under radaren for moralsk dom og hvordan kan vi da dele ut skyld?

Organisasjonsteoretikeren Mary Row etablerte begrepet *micro-inequity*, mikro ulikhet for å beskrive fenomenet med nesten usynlig forskjellsbehandling. Hun mente løsningen lå på institusjonsnivå. Ansette flere fra marginaliserte grupper, bevisstgjøre fagorganisasjoner om lønnslikhet og solidaritet. Hun vurderte ikke om noe skulle gjøres overfor de enkelte undertrykkerne. Som jeg har vært inne på tidligere i oppgaven mener også Samantha Brennan at vi bør fokusere på institusjonelle endringer i stedet for å rote oss inn i en diskusjon om moralsk ansvar. Men noen mennesker ønsker å konfrontere sine undertrykkere enten det er en urettferdig ektefelle eller nedlatende arbeidsgiver. Selv om deres overtredelser skyldes at de er vokst opp i et system som har foret dem med feil verdier.

3.9 Hva gjør vi? Korrigerer systemet eller individet? Eller begge?

Rini trekker frem en løsning fra et av hennes favorittverk i filosofi, *Responsibility and Reproach (1989)* av Cheshire Calhoun som mener vi ikke kan unnskyldte undertrykkere bare fordi de er oppdratt i et undertrykkende system. Calhoun mener vi må skyve folk ut av den komfortsonen som gjør at de tillater seg å utøve mikroagresjon. Vi må gjøre det obligatorisk å avstå fra undertrykkende praksiser.

«To push people out of the comfort of easy, familiar sexist patterns, we need to make clear that “refraining from participating in oppressive practices is obligatory, not an elective supererogatory act – but hedging moral demands with excuses gives people an out.”

Rini 2021:128

Hvorvidt resten av verden skal gjøre som det norske rettsvesenet og bøtelegge overtredere er en helt ny diskusjon, men som jeg har sagt tenker det er et godt eksempel til etterfølgelse.

1. Diskusjon. Kritikk og motargument

I dette kapitlet vil jeg først presentere kritikk av forskning på mikroagresjoner og skepsis til om fenomenet faktisk eksisterer. Det er de som mener vi ikke skal bry oss om de mindre fornærmelsene og heller konsentrerer oss alvorlig ondskap. Sentrale ord er total, frekventert og diagnostisk skepsis samt krenkehysteri. I den andre delen legger jeg frem teoretiske løsninger for å motvirke mikroagresjon. Sentrale ord er skyld, skam, proleptisk anklage, bevisstgjøring.

4.1 Akademisk skepsis

Dessverre er det slik at de som opplever mikroagresjon eller jobber med å bevisstgjøre om fenomenet møter skepsis i forhold til det de har opplevd. Fordi mikrohandlingene er små, raskt avlevert og ofte ubevisst fra utøvers side er det et vanskelig felt å bevege seg i.

Dette har gitt god ammunisjon til kritikere av teorien som psykologen Scott Lilienfeld. Han ønsket en foreløpig stans i bruk av og undervisning i teorien om mikroagresjoner. Han kritiserte Sue og hans kollegaer for at de bare intervjuet små marginaliserte grupper og at de ikke utførte kontrollerte eksperimenter hvor de utsatte grupper for mikroagresjon. Han satte spørsmålsteget ved den vitenskapelige kredibiliteten til forskningen på mikroagresjon fordi den hadde lagt vekt på overgripers motivasjon uten å verifisere den. Han mente også at den eneste måten det kan drives vitenskapelig forskning på emnet er at det finnes en visst konsensus på hva som teller som et eksempel på mikroagresjon. Noe jeg mener at høyesterettsdommen mot Mienna har gitt norske teoretikere hjelp til å formulere i fremtiden. Lilienfeldt skisserte opp tre typer skeptisisme.

Total skepsis, det finnes ikke mikroagresjoner bare hypersensitive mennesker som overtolker alt.

Frekventert skepsis, det finnes mikroagresjon men ikke så mye og det skjer ikke like ofte som folk påstår.

Diagnostisk skepsis, det finnes mikroagresjoner og folk har vanligvis rett når de rapporterer å ha blitt utsatt for det. Men det finnes tilfeller hvor de tar feil og i spesielle tilfeller er det umulig å finne ut om de har rett (Rini 2022:47).

Det kan se ut som Lilienfeld forsvarete *diagnostisk skepsis*, men det er mer usikkert om han også forsvarete *frekventert skepsis*. Rini siterer han på at han har uttalt at han var redd for at

større bevisstgjøring kunne gjøre folk oversensitive på mikroagresjoner og overtolke det som egentlig er trivielle situasjoner. Det kan indikerer at han også forsvare *frekventert skepsis*, en tese Rini er skeptisk til fordi det forutsetter få tilfeller av mikroagresjon i samfunnet, noe hun vet ikke er tilfelle i USA i dag. Blant annet viser hun til en undersøkelse gjort av psykologen Lilia Cortina, hvor de i et år spurte hundrevis av offentlige ansatte om de hadde opplevd usivilisert oppførsel på jobben. Det vil si uhøflig og respektløs oppførsel. Resultatet viste klare forskjeller, hvor kvinner i mye større grad blir utsatt for det enn menn. Lignende tilfeller var knyttet til rase, men i langt mindre grad. Så det finnes vitenskapelige undersøkelser som bekrefter utbredt, dårlig behandling av marginaliserte grupper. Noe som ifølge Rini gjør det vanskelig å forsvare *frekventert skepsis*. (Rini 2022:47)

Rini ønsker at vi skal godta som premiss at det av og til skjer en feil. At noen misforstår en handling og tolker den feil som mikroagresjon. Vitenskapelig er det mulig å få til men det er vanskeligere med den moralske biten. Lilienfeld har moralske bekymringer som for eksempel i relasjonen lærer elev. Hvis en lærer ofte spør sine svarte elever kan det oppfattes som paternalisme, men det motsatte kan oppfattes som en neglisjerende mikroagresjon dermed blir læreren stående ovenfor et uløselig dilemma.

Jeg er enig med Rini i at vi bør anerkjenne at marginaliserte grupper av og til tror at en ærlig misforståelse skyldes fordommer og at vi ikke har noen metode for å gjenkjenne disse tilfellene. Samtidig ville det jo være ille om akkurat denne feiloppfatningen skulle komme samtidig med det vi har kalt *triggerpunkt begivenhet*. Som for eksempel om det hadde vært en nyansatt på kaia hos Nerdgård som ble sendt av veteranene for å slå en spøk med inspektørene, og som ikke hadde forståelse for det han gjorde. Ville inspektørene anmeldt han fordi grensen var nådd og de hadde fått nok av kjønnsfiksering og subtile hint. Eller ville de vurdert den enkelte hendelsen mot et større mønster av gjentakende hendelser og plassert skylden hos noen andre. Kanskje noen som hadde møtt dem med sleivete bemerkninger flere ganger. Det vet vi ikke og det kan bety at vi anerkjenner at det da finnes det en fare i alle tilfeller av mikroagresjon for å anklage en uskyldig person?

I et intervju med NRK sier fisker Linda Nymo at hun er redd for at rederiene nå ikke vil ansette kvinner i etterkant av kritikken av fiskerinæringa.

«Jeg synes det blir mye pistring. Det kan være mye feiltolkning som noen jenter går ut i media med. Vi jobber i et stressa miljø, og da hender det at noen kan si noe de ikke mener, sier hun». Skoglund 2023.

Linda er fra Selvær i Træna kommune og har vært 10 år i jobben hun startet i som attenåring. Hun har selv opplevd folk som har sagt det ene og det andre som hun sier, men når hun har sagt ifra har de sluttet. Derfor oppfordrer hun folk til å si ifra selv om de er unge og ny i yrket. Hun er redd for at det store fokuset som har vært på trakassering av kvinner kan ha fått uforutsette konsekvenser.

«Sånn som det er nå, er det rederier som ikke tør ansette jenter. De frykter for at småting kan bli tatt ut av kontekst og utvikle seg til store saker. Det er synd for vi trenger flere jenter i fiskerinæringa» Skoglund 2023

Dette sier hun til tross for at hun selv har opplevd fysiske overgrep på arbeidsplassen sin. Men det er vel derfor hun mener det er viktigere å jobbe med. Organisasjonen *Hun fisker* som ble dannet høsten 2021 for å bedre kvinnelige fiskeres vilkår i næringa er ikke enig med Nymo. De mener #metoo debatten er polariserende og at det egentlig handler om trivsel på arbeidsplassen, om bord i norske fartøy. Leder Alice Roseth Helleberg sier at de ikke behandler saker hvor ikke alle fakta ligger på bordet og viser til en undersøkelse som Norsk Sjømannsforbund gjorde blant sine ansatte våren 2023. Der kom det frem at 25 prosent hadde opplevd mobbing og trakassering. De som har varslet enten på vegne av seg selv eller andre har opplevd negative konsekvenser av varslingen. Noe som viser at det er mer arbeid igjen for å bedre forholdene for kvinner i fiskeriene.

Jeg mener likevel Nymo skal lyttes til fordi hun i dette tilfellet tilhører den marginaliserte gruppen og de som blir utsatt for mikroagresjon. I den teoretiske delen av oppgaven mente jeg som Rini at det er en god ide å lytte til mottakeren av trakassering og la den dele ut moralsk ansvar. Fordi vi aldri kan være helt sikker på avsenders motivasjon eller baktanker. Og Nymo synes det er blitt for mange saker om språkbruk, men hun sier det fordi hun er redd for at de alvorlige sakene skal forsvinner i støyen rundt språkbruk. Det er her jeg tenker at kjennskap til teori om mikroagresjoners strukturelle tilknytning kunne hjulpet Nymo til å se det større bildet men uten å underkjenne hennes erfaring. Det skulle vært holdt foredrag for fiskere som Linda for å fortelle henne at språkbruken er et symptom på et større problemer og hvis det ikke også tas tak småsaker kan trakassering normaliseres i en slik grad at undertrykkere fristilles fra alvorligere ting. Som jeg har nevnt tidligere er seksuell trakassering regulert av lovverket, enten via arbeidsmiljøloven eller av dommer i rettsvesenet. Det gjør det enklere for det offentlige å gripe inn.

En annen som er bekymret for fiskerinæringas fokus på trakassering er journalist i fiskeriavisen Kyst og fjord, Erik Jenssen. Han understreker at de fleste i næringa er hyggelige folk som er

indignert over å ha fått «gammel-gris» stempelet og han synes håndteringen av #metoo har vært famlende og merkelig.

«Vi har en arbeidsmiljølov, vi har lover og regler mot trakassering av enhver sort i arbeidslivet. Det at fiskerinæringen skulle pålegges å lage ekstra tiltak, enten fra organisasjoner eller politisk hold, virker veldig påtatt og kunstig for mange»
Ellingsen 2022

Han mener det skulle være unødvendig å ha et trakasseringsutvalg og tenker det er like tåpelig som å åpne en tipstelefon for fiskefusk. Også Jenssen bekymrer seg for at alt oppstusset rundt trakassering kan ha gjort det vanskeligere for kvinner å få arbeid i næringa. Og disse to er ikke de eneste som bekymrer seg for at fokusering på språkbruk og trakassering av kvinner kan ha motsatt effekt av det som ønskes. Nemlig at redere unngår å ansette kvinner bare for å være sikker på at det ikke skal oppstå ubehagelige situasjoner. Jeg kan forstå hvordan de tenker samtidig så har jeg vært inne på at det også kan være en misogynisk strategi for å opprettholde patriarkatets privilegier, nemlig å pushe tilbake hvis kvinner kritiserer det bestående.

4.2 Krenkehysteri og krenkesyke

Et begrep som har dukket opp i media i forbindelse med rettsaken mot Mienna er krenkehysteri eller krenkesyke. Utrykkene er brukt for å beskrive en opplevelse av at folk blir for lett krenket av små ting og er for snar til å anmelde tilfeller hvor de blir fornærmet. Begge advokatene som jobbet med Miennas sak brukte begrep som krenkehysteri, krenkegrense eller krenkesyke når de uttalte seg i media. Inspektørene følte seg ikke krenket de følte seg utrygge.

Tilfeldig uhøflighet rammer alle. Vi blir såret, men vi rister det av oss og går videre. Hva er det som skiller en mikroaggresjon fra dette. Som jeg har forsøkt å vise i denne oppgaven er mikroaggresjoner ofte er knyttet til større strukturelle problemer som diskriminering, kvinnehat og undertrykkelse og de rammer ofte marginaliserte grupper. Jeg vet at Rini insisterer på at de som rammes alltid er marginaliser og jeg har diskutert det tidligere i oppgaven.

Så når Miennas advokat kaller fiskeriinspektørens anmeldelse et resultat av et voksende krenkehysteri er det en vanlig holdning å møte for de som forsvarer problemet med mikroaggresjon. Mienna sin forsvarer i Tingretten Kjetil H. Nilsen var en av dem som dro krenkekortet. Det gjorde han i et radiointervju med NRK Nordland. Jeg har markert tidspunktet i nyhetssendingen hvor han uttaler seg. Det er en skriftlig gjengivelse av et muntlig uttrykk.

Forsvarer Kjetil H. Nilsen 43:13

“Det som gjør saken interessant er jo at disse herre uttalelsene er gitt i et miljø som gjennom årtider har et røfft og tøfft språk. Det er en sjargong som ikke er ukjent for det miljøet.

Krenkegrensa er jo forskjøvet ganske betraktelig de siste årene- det sier jo tingretten-at den er.

Høyesterett har sagt at grovkornede spøker det skal aksepteres-nu har domstolen tolket loven veldig strengt, etter vår oppfatning – og det er behov for en oppklaring.

Jeg tenker at man skal ha respekt for offentlige tjenestemenn..pause..og kvinner – det er utvilsomt. Men så må det også være litt rom for fleip og moro, utenat man trenger å tolke alt i verste mening». (NRK RADIO)

Men forsvarer av mikroagresjoner er krystallklar. Rini understreker at denne type trivialisering overser det systemiske med mikroagresjon. Det skjer med visse mennesker om og om igjen. Jeg tør påstå at det nok ikke var første gang fiskeriinspektørene hadde møtt seksuelle hint og underliggende trusler i jobben sin. Som Mienna sa selv, de har snakket slik på kaia i tusenvis av år så inspektørene hadde nok møtt dette i hele sin karriere. Jeg tenker at når du er ankommet din 10 kai med fangst som skal kontrolleres og du høre samme «spøk» for 10 gang er det blitt ubehagelig. Det er mulig Mienna føler det er urettferdig at han får bot for noe alle holder på med. Men det er ikke mulig å være snill mot alle til alle tider. Han er ikke den eneste som oppfører seg kjønnsdiskriminerende i fiskerinæringa, men er den som må ta konsekvenser for et helt system av undertrykkelse. Det er mulig at mange mikroagressorer ikke fortjener å klandres, men av og til må noen ta kostnaden for behovet for en systemendring. Slike saker har en viktig signaleffekt til andre i systemet som oppfører seg likedan. Uheldigvis for Mienna ble hans morsomheter den berømte dråpen i begeret, eller det som Rini har beskrevet som triggerpunktet.

4.3 Folk må jo tåle en spøk?

Er det virkelig så ille om folk er litt rask på kommentaren og det slår uheldig ut. At noen prøver å være morsom på andres bekostning og trår litt feil? Det er en kjent tilbakemelding for de som forsøker å bevisstgjøre rundt begrepet eller presser på for at noen skal ta ansvar for det de har sagt. En av informantene sa i NRK sin undersøkelse av #metoo i fiskeriene,

«Mistænk mye bakkeprat og skøy bli tatt som trakassering, humor på spissen går i arv å førtæles daglig i mitt miljø» (Ellingsen 2022).

Men, som vi har vært inne på er nettopp bruken av et degraderende språk er en viktig del av mikroaggressiv og misogynisk agenda. Samfunnet og organisasjoner i fiskerinæringa kan derfor ikke ta lett på utidig språkbruk hvis det skremmer kvinner bort fra fiskeriene. For målet til de offentlige myndigheter er jo å få flere kvinner inn i yrket.

Som jeg var inne på tidligere da jeg gjenga noen punkter fra bloggen til filosof Berit Brogaard handler ikke mikroaggresjoner bare om degraderende språkbruk, det kan også komme i form av handlinger som til og med kan være ubevisst hos avsender. For eksempel. En gruppe venninner samles en gang i måneden på kafe for å skravle om yrkeshverdag og familieliv. De ler og kommer med fine tilbakemeldinger når hver av dem forteller noe, men som konsekvent mister interessen eller tar opp telefonen når en viss person i gruppen skal dele noe med gjengen. Dette gjentar seg hver gang gruppen møtes, over flere år. Etter hvert vil det gjøre personen usikker på om det den har å dele er uviktig eller kjedelig i stedet for å gjenkjenne at hun blir utsatt for et tilfelle av mikroulikhet. Det kan føles ubehagelig og fornærmende, men er det trakassering? Er det skadelig? I følge Rini handler ikke denne situasjonen om mikroaggresjon fordi kvinnen som blir overhørt ikke tilhører en marginalisert gruppe i denne settingen. Men hvis jeg legger til at hun er samisk eller gammel ville det ifølge Rini sin definisjon plutselig være et tilfelle av mikroaggresjon. Dette er beskrivende for hvor vanskelig dette feltet er og hvor lett det er for kritikere å komme med motsvar.

Det som skiller den amerikanske filosofen Regina Rini fra andres arbeid med mikroaggresjoner er hennes prosjekt med å plassere begrepet i en moralsk kontekst. I sin bok *Ethics of microaggression* og konkluderer med at vi alle på et eller annet tidspunkt gjør oss skyldig i det hun kaller mikroaggresjon, men at vi ikke alltid kan klandres direkte.

«No, we are not directly to blame for microaggressions, because they`re just too small and quick and diffuse for us to control. But there are things we can do, more slowly and deliberately, to make ourselves less likely to commit microaggressions, or to mitigate the effects of the ones that will happen anyway.»

Rini 2020:2

Rini sier altså at vi egentlig ikke kan klandres for mikroaggresjoner fordi de er for diffuse for oss til at vi har kontroll på dem. Hennes løsning er derfor å jobbe målbevisst med oss selv slik at vi ikke påfører noen mikroaggresjon. Noe som vil være en helt håpløs oppskrift på problemene i fiskerinæringa hvis det var eneste løsning.

4.4 Kontraspørsmål

De fleste filosofer godtar bruken av kontraspørsmål, for å avgjøre om noe er skadelig for en agent. Noe som er nyttig når vi skal finne ut effekten av små hendelser. Da spør vi rett og slett om personen ved bordet ville hatt det bedre om vennene også lyttet til det hun hadde å si i stedet for å sjekke på mobilen. Jeg er ganske sikker på det, spesielt siden dette var noe som gjentok seg hver gang gruppen møttes. Personen ville følt seg mer likestilt med de andre og at hennes verbale bidrag også hadde betydning. Selv om enkelttilfeller av mikroagresjon som regel ikke er skadelig er det repetisjonen av samme fornærmelse over år mot samme person som er problematisk og det mener jeg er problematisk selv om du ikke tilhører en marginalisert gruppe.

Men først vil jeg overføre kontraspørsmålet til den næringa som jeg har valgt å fokusere på. Ville kvinner hatt det bedre i fiskerinæringa uten disse udefinerbare holdningene de møter og som gjør at de føler seg uvelkommen. Jeg tør påstå at det ville bedre deres arbeidshverdag og de ville føle seg tryggere i jobben. Jeg vil påstå at det å stadig bli utsatt for mikroagresjon over lang tid fordi du dømmes av systemiske fordommer i et yrke er skadelig. Det å bli devaluert på grunn av ditt kjønn er noe kvinner har historisk kompetanse på, men i vårt norske, moderne samfunn er det mindre toleranse for slike holdninger mot kvinner. Vi kan ikke lenger forsvare den gammeldagse mann.

Det er mulig det henger igjen det vi kan kalle gammeldagse holdninger på kaia i små fiskevær, selv om vi har bestemt oss for å ikke unnskyldte dem. Men Nerdgård konsernet, en moderne bedrift tok ikke offentlig avstand fra holdningene til en av sin ansatte. Mienna brukte tvert imot konsernet foretrukne advokatkontor gjennom hele prosessen. Og hans urbane, moderne advokat framsatte samme argumentasjon i offentligheten som Mienna ropte ut fra kaia. Kanskje det ikke handler om å være gammeldags, men om et behov for å opprettholde gamle patriarkalske kontrollmetoder?

Jeg liker Chesire Calhoun sitt forslag om å ikke gjøre ideen om den *gammeldagse mann* en trygg plass å «gjemme» seg for undertrykkere. Vi må heve grensen for hva som er greit å gjøre, vi kan ikke unnskyldte kjønnsdiskriminering bare fordi noen er gammeldags. Jeg liker hennes løsning med å bare fjerne begrepet og la han ta moralsk ansvar for sine diskriminerende holdninger. «Moral blame, Calhoun says, is how we raise the moral bar.» (Rini 2021:129).

Hvordan ville denne teoretiske løsningen opptre i det virkelige liv. Vel Svein Magne Mienna ville ikke få lov til å unnskyldte sin oppførsel med at sånn har nordlendinger snakket på kaia i flere tusen år så det må vi få lov til å fortsette med i det moderne samfunn. Jeg er opptatt av at

alle kulturer skal få lov til å beholde sine kulturelle uttrykk så langt det er mulig fordi det er en del av et menneskes identitet. Men vi kan ikke unnskyldte trakasserende oppførsel bare fordi noen er gammeldags. Det er nødvendig leie de videre inn i det moderne samfunn med moderne tankegang. Men det er forskjell på moderne tanker om marginaliserte grupper innad i Norge, men også sammenlignet med andre land. Arbeidsinnvandring fra Øst-Europa og inn i fiskeriene har bragt med seg noen nye holdninger som også treffer kvinner som jobber i næringa. Derfor tenker jeg at et oppdateringskurs i norsk likestilling kan være en løsning for næringa.

4.4 Skam og skyld som verktøy mot mikroagresjon.

Hva er skyld som et sosialt verktøy hvis det ikke understøttes av en dom som i oppgavens eksempel fra fiskerinæringa? Er det er mulig å behandle folk rettferdig hvis vi bruker skyld for å få dem til å endre oppførsel. For det første er det viktig å avklare hvilken måte vi har tenkt å klandre mikroagressorer for deres handlinger. Tordnende fordømmelse vil ifølge Rini virke som en absurd reaksjon. “If blame *always* consists in thunderous, fiery condemnation and ostracism, then its absurd to suggest we should blame microaggressors” (Rini 2021:130). Anklager kommer i et mangfold av uttrykk og det skal være mulig å definere et som er passende for mikroagresjoner.

Psykologen B.F. Skinner var frontfigur og leder av den intellektuelle retningen kalt *behaviorism* hadde en ide om mennesker som en fancy input-output mekanisme. Han mente all diskusjon om personlig autonomi og moralsk vurderingsevne var en vitenskapelig distraksjon fordi våre valg var knyttet til forventning om belønning eller straff. Han ønsket et vitenskapelig Utopia hvor mennesker gjennom sosial kontroll gradvis ble betinget til å søke det sosialt gode. Moralske konsept som god/dårlig og ros/ris skulle være hovedteknikker for å oppnå sosial kontroll. Et individ vil da være ansvarlig for sine handlinger og kan straffes hvis det oppfører seg upassende.

“So we have a simple account of blame: it’s nothing more than a social tool that we use to get people to do the right thing (or more darkly, to do whatever it is we want them to do)”

Rini 2021:133.

Rini mener en slik enkel sosial kontroll er et uttrykk for manglende respekt for enkeltindividet. Og det kan stemme med hennes overbevisning om at mikroagresjoner ikke bør være underlagt offentlig regulering. De siste 50 årene har ikke vært snill med Skinners regnskap. Menneskers behov for verdighet og frihet har fått større plass i filosofiske og politiske teorier. Rini mener at

Skinner's teori har feilet som sosialt verktøy fordi den ikke motiverer til lojalitet og tilgjengelighet. Men har Rini rett i det? Er det ikke slik at store deler av verdenssamfunnet er innvevet i et teknologisk system basert på nettopp hans grunnprinsipper. Et system basert på straff og belønning gitt for eksempel ved tommel opp eller tommel ned i sosiale media. Hiver du søppel på gaten i Kina blir det fanget opp av kamera og registrert som minus i et bonussystem som kan påvirke din mulighet for å få lån ved en senere anledning. En venninne av meg måtte betale høyere forsikringspremie fordi hun var overvektig og hvis hun gikk ned i vekt ville prisen på politen gå ned. Dette er typiske eksempler på den type samfunn Skinner så for seg. Et samfunn med så mange moralske dilemma at moralfilosofene ikke burde jobbe med annet.

4.6 Oppmerksomhetsbasert analyse

Rini vil bevege seg i en annen retning for å komme dit må hun ta med seg noen av ideene til den britiske filosofen Peter Strawson som er opptatt av menneskers emosjonelle reaksjon på undertrykkende oppførsel. Han tenker at det essensielt for å forstå menneskelig moralsk interaksjon. Vi vil sannsynligvis reagere med umiddelbar harme på dårlig oppførsel i stedet for å havne i en moralsk, metafysisk vurdering av fri vilje. Bare i helt spesielle tilfeller vil unngå å reagere på andres negative oppførsel. Med utgangspunkt i sunn fornuft lanserer han *the objective attitude*. Det vil si at det finnes tilfeller hvor man rett og slett unnskylder oppførselen til noen istedenfor å komme med en moralsk anklage. Vi gjør det ofte overfor barn og mentalt ustabile mennesker, men også noen utvalgte tilfeller overfor friske voksne. Vi kan noen ganger innse at oppførselen skyldes en knippe av dårlig innflytelser som trenger å ryddes opp i.

«To adopt the objective attitude to another human is to see him, perhaps, as an object of social policy; as a subject for what, in a wide range of senses, might be called treatment; as something...to be managed or handled or cured; perhaps simply to be avoided.» (Rini 2021:135)

Strawsons teori forklarer hvor Skinner's teori om moralsk skyld trår feil, men kan også lede oss inn i problemer når vi skal korrigere mikroaggresjoner. Som i tilfellet med den *gammeldagse-mann* som vi har vært inne på tidligere. Når vi anklager den *gammeldagse-mann* vil vi at vår moralske klander skal gjøre to ting. Vi vil bruke Strawsons objektive holdning slik at vi kan finne ut hvordan vi effektivt kan endre hans oppførsel. Samtidig vil vi gjerne uttrykke *participant attitude*. Hvis ikke vil den gammeldagse-mann føle seg unnskyldt og dermed gitt mulighet til å forlate problemet. Havner i et *paradox of blame* "In order to work against the old fashioned-man, blame needs to be both sincere and calculated, both objective and participant. How is that possible?" (Rini 2021:136)

Poenget med å klandre andre er ofte å rette pekefingeren mot noe vi finner moralsk bekymringsfullt. Når vi klandrer en annen person for deres oppførsel inneholder det ofte en oppfordring om å revurdere deres holdninger og kanskje endre sine handlinger. Elise Springer foreslår en balanse mellom Skinners rene kontroll holdning og Strawsons krav om uttrykk av emosjonell reaksjon. Hun foreslår en dialog mellom deltakerne i en moralsk konflikt. En form for mental forbindelse. Målet blir å presse vår agenda akkurat passelig langt i retning av den andre. Bare nok til at de fatter interesse for å løse sitt eget moralske problem. Som i tilfellet med Mienna, hvor pressen burde ansvarliggjort han for hans offentlige trakassering av de kvinnelige fiskeriinspektørene i stedet for å sitere han. Hvis journalist i løpet av intervjuet kunne sagt til han at denne type språklig trakassering ønsker vi ikke å viderefremme er det mulig han hadde «bitt seg i tungen» og tenkt seg om neste gang han uttalte seg. I stedet for ble media et mikrofonstativ for trakasserende språk i denne saken.

Rini ser en annen fordel med å bruke Springers oppmerksomhetsbaserte analyse på mikroagresjoner. Som nevnt flere ganger tidligere er det ofte vanskelig å vite hva som skjedde i et tilfelle av mikroagresjon, både for den som avleverte aggresjonen og offeret. I slike tilfeller er det bra om det er mulig å fremme en moralsk bekymring som får utøveren av mikroagresjon til å tenke seg om. Men jeg er enig med Rini at det holder ikke helt til mål. Vi trenger litt strengere virkemidler for å endre noe som er innvevet i hele det sosiale systemet. Som jeg nevnte er det mulig Mienna ville tatt til seg en tilbakemelding om å tenke over hvordan han uttalte seg til media. Samtidig har han anket saken sin helt opp til høyesterett fordi han mener rettsvesenet er helt tullele som bøtelegger han for noe han mener er lokal kultur. Når rettsvesenet ikke når inn til en undertrykker vil da en vennlig oppfordring om å vurdere sin oppførsel i en moralsk kontekst gjøre han så skyldbetyngt at han endrer oppførsel. Det tror jeg ikke. Og det finnes mange som han, blant annet i fiskerinæringa.

Vi må heller ikke glemme et poeng jeg har vært inne på tidligere. Når kvinner pusher tilbake mot det patriarkalske systemet vil det komme en motreaksjon. I boken *Down Girl* beskriver Kate Manne det som et eget system innad i patriarkatet, nesten som et eget lovverk, et sett av forventninger satt for å holde kjønnede normer i hevd. Det kan komme i form av fiendtlig miljø basert på diskriminerende holdninger. Manne sammenligner begrensningene med et strømhalsbånd, kvinner vet de får støt hvis de beveger seg over grensene. (Manne 2019: 7) Jeg synes Rinis ide om mikroagresjoner som et system for å holde undertrykkelsen gående så subtilt at man ikke blir tatt for det er et godt poeng. Mikroagresjoner kan brukes som Mannes strømhalsbånd.

Rini knytter problemene med å få vitenskapelig kredibilitet for forskning på mikroaggresjoner med vitenskapsfolk sin uvilje mot å konfrontere egne ubevisste motiver. Samt at det finnes en oppfatning av at de som har forsket i feltet har vært ukritisk i sin mottakelse av vitnesbyrd fra fargede mennesker. Vitenskapelig forskning vil da forutsette å stole på et vitnesbyrd fra en farget. Når dette er blitt et problem kan vi ikke se bort fra at det skyldes at observasjonen kommer fra et rasistisk rammeverk i vitenskapen selv. Men det har vist seg problematisk å peke på at institusjoner og forskere i dem har fordommer. Mange ønsker ikke konfliktene eller ubehaget ved å ta opp disse problemene. Vi må jo være gode kollegaer og være snille mot hverandre. Men det kan også være en måte å opprettholde et undertrykkende system på. (Rini 2022:53)

Rini diskuterer om vi kan bruke folks skamfølelse for å motivere til endring av dårlig oppførsel. Kan vi true folk med offentlig utskjemning for å få de til å endre oppførsel. Rini henter et eksempel fra Bogota hvor de gjennom trussel om offentlig skam fikk folk til å endre sin oppførsel i trafikken. De hadde langt større suksess med den taktikken enn å ilegge trafikkbøter. Er vår frykt for offentlig reaksjon på vår oppførsel nok til at vi endrer oss? Er skam sterkere enn skyld?

Jagues mener hennes versjon skiller seg fra Skinner fordi den krever et publikum. Det å klandre noen krever ikke det. «Shame is essentially public, though blame isn't always.» (Rini 2021:140) Men skam fordrer et indre mentalt liv hos den som skammes. Det forutsetter at de er oppmerksom på og bryr seg om andres moralske meninger. Som Mienna saken har vist oss er det ikke alle som gjør det. Det kan også være slik at frykten for å miste sine privilegier trumfer det indre moralske passet, slik Kate Manne er inne på. Det må vel også være slik at en person må dele den moralske standard den blir kritisert for å ikke opprettholde. For hvis vi ikke deler andres moralske standard men lar kritikk av vår standard påvirke oss så står vi jo ikke opp for oss selv.

4.7 Teoretiske løsninger i fiskeriene

For saken er at vi ikke kan rømme fra den identiteten vi har i moralske praksiser. Vi kan velge å utvikle sosial praksis gjennom høyere utdanning, kultur eller familieliv. Så vi det da være mulig å flytte teoretisk erfaring fra filosofi for å løse praktiske problemer i fiskerinæringa. På en måte to forskjellige moralske soner med to forskjellige praksiser.

Calhoun argumenterer for at en moralsk moden person aksepterer at hen vil motta skam fra det dominerende synet, men det betyr ikke det samme som å være enig med de som forsøker å

skamme deg. Ikke misforstå. Calhoun er på de marginaliserte gruppenes side. Det å føle skam for sin gruppetilhørighet sier ikke at det er noe galt med det. Men det viser bare en voksen gjenkjennelse av den sosiale virkeligheten og et viktig startpunkt for å få til sosiale endringer.

Spørsmålet blir ikke om vi skal ha skam, men om vi kan bruke denne uunngåelige følelsen til å oppnå noe bra? “The question is: how can we change the background social assumptions and practices so that *inevitable* patterns of shame line up to encourage good ends?” (Rini 2021:142)

“Microaggressions occur within social patterns that uphold the convenience and comfort of some people while deprioritizing those of others. If we can redirect shame toward microaggressive habits – something like traffic mimes for casual prejudice – then we encourage people to gradually shift out of no-longer-comfortable identities like the old-fashioned man” Rini 2021:142

Dessverre er det flere problemer mer med å bruke skam mot mikroagresjon. En av dem er at det fort kan utvikle seg til mobbing. Det kan også være en dårlig måte å nærme seg folk hvis vi ønsker positiv endring fra dem. Det å starte en tilnærming med ydmykelse kan fort føre til at vi blir møtt med harme i stedet for vilje til endring. Dessuten er det ofte slik at de som tilhører marginaliserte grupper har lavere sosial status enn de med makt. Noe som gjør det nesten umulig å bruke skam for å korrigere det undertrykkende flertallet. Jeg mener Rini gjør et korrekt valg når hun konkluderer med at det å gjøre folk skamfulle ikke er den rette måte å takle mikroagresjon på. Hun vil, som jeg, vurderer om belønning kan være løsningen i stedet for straff.

4.7 Det bedre selv i fremtiden

Som venn av ikke binære mennesker og noen som har gått gjennom kjønnskifte eller bare navneskifte vet jeg at det trenges forståelse, vilje til endring og mange repetisjoner for å bruke rett pronomen, navn eller kjønnsidentitet. Dette er noe jeg har strebet etter å få til uten forventning om straff eller belønning, men av respekt for de menneskene jeg omgås. Men jeg har feilet, spesielt i begynnelsen. Etter mange repetisjoner og høflige korrigeringer er det blitt mye bedre. Jeg nevner dette eksempelet fordi det peker på en måte vi kan få kontroll på mikroagresjoner. Nemlig at utøver av dem er villig til å jobbe med sine ubevisste fordommer, være villig til å tre ut av den vanen strukturelle holdninger har skapt fordi man har en forventning om å gjøre det bedre i fremtiden. Være bedre. Rini forteller i sin bok *The ethics of microaggression*, om en arrogant venn hun har med kort lunte og dårlige holdninger. Når vennekretsen forsøkte å korrigere han ble det avist, kraftig. Men etter hvert forstod han at

oppførselen skjøv folk vekk fra ham og han ønsket en endring. Men inngrodde vaner er ikke bare å kvitte seg med over natten så han ba sine venner om hjelp. Han ba dem konfrontere han hver gang oppførte seg dårlig og det gjorde de. Etter hvert endret han oppførsel og for de som hadde kjent han lenge, det vil si på sitt verste, var endringen formidabel. Men det hadde vært tungt for vennene å kjempe for den delen av vennen som ønsket å endre seg mot den delen av ham som fortsatt ønsket å være en dust. Rini tror deres intervensjoner lyktes fordi de hadde respekt for personen de konfronterte og et inderlig ønske om å hjelpe han. De som har en tendens til å utøve mikroagresjon kan fortsatt ha noen av sine dårlige holdninger men de har da lært å ikke prakke dem på andre. Det er mange grunner til at dette er vanskeligere å gjennomføre på en arbeidsplass eller i en stor organisasjon. Men på en liten fiskebåt hvor folk ser hverandre hver dag over lengre tid kan dette være en god strategi. Men det forutsetter at noen av de som er om bord i båten har en innsikt i mikroagresjon og språk til å formidle problemet.

Den tidlige oppførselen til Rinis venn indikerte at han alltid ønsket å bestemme og være sosialt dominerende, så hun foreslår at hans endring kom fra et ønske om å være vennlig mot andre mennesker. Rini beskriver mener folk som har det slik har en *proleptisk grunn* til å tenke snillhet som verdifull.

Prolepse er et begrep fra litteraturvitenskapen som beskriver et avvik fra den kronologiske teksten i form av et fremsyn eller frempek. Det vil si at teksten beskriver noe som skal skje lengre frem enn det punktet fortellingen er på slik at en kan fokusere på den endringsprosessen som leder frem til målet.

Det er nemlig mulig å ha en anelse om en eller annen moralsk verdi som du ennå ikke har integrert i personligheten din, men som du kan jobbe mot å oppnå. Det kan være at en slik forbedring krever et gjentakende ytre trykk som moralsk kritikk fra andre. Noe Rini kaller *proleptic blame*. En form for fremsynt klander. Dette kan brukes direkte på noen tilfeller av mikroagresjon fordi noen ganger er *gjerningsmannen* klar over feilen og ønsker å gjøre noe med det. Dessverre er de fleste tilfeller av mikroagresjon ikke like enkle. Noe vi har sett i våre eksempler fra fiskerinæringa. Ofte er utøvere av mikroagresjon ikke klar over skaden de påfører eller de benekter at noe er galt når noen sier ifra. Så hvis ideen om fremsynt klander skal virke så kan det ikke være et frivillig trenings program. Vi må tenke på uønsket fremsynt anklage. Noe som fort kan gå galt ved å bli kontrollerende eller mobbende. Men noe må vi gjøre hvis folk ikke vil endre sin oppførsel. Eller er det noen vits å klandre mennesker som ikke vil endre seg?

Det kan være at noen av disse uvillige menneskene er opptatt av sitt rykte i offentligheten og at det kan motivere til en endring. Så vi kan ikke se bort fra den underliggende «trusselen» om skam. Fremsynt anklage blir som en belønning ikke en straff når vi sier hvis du vil at jeg skal tenke bedre om deg må du oppføre deg annerledes. Men dette forutsetter at folk bryr seg om andres oppfatning eller offerets opplevelse. Det finnes dessverre mange eksempler på det motsatt. Men jeg er enig med Rini at det kan være greit å ha dette som et ideal vi strekker oss mot når vi skal konfrontere mikroagresjon.

“Genuine proleptic blame is offered in hope that the blamed person will *see value* in the moral estimation of others, and will gradually come to also see the value of changing their behavior” Rini 2021:148

Og når vi beskriver anklager som er tilbud om hjelp i stedet for en straff trenger vi ikke møte ansvaret med å fordele fullt moralsk ansvar. Det er også lettere å etablere en grunnleggende respekt mellom to personer enn det er å skaffe et publikum for å dele ut skam. Men som Manne beskriver i sin bok er det bare noen som ikke er interessert i å endre seg. Men vi bør ikke kaste fra oss et viktig verktøy som vi kan nå noen med, selv om vi ikke når alle.

Jeg har ovenfor gått gjennom forslag til hvordan vi kan bekjempe mikroagresjoner på et individuelt plan i fiskerinæringa og andre plasser. Men hvordan kan vi nærme oss problemet på det strukturelle planet. Der hvor iboende fordommer og undertrykkende vaner nærmest har grodd fast som et bakteppe for mikroagresjon. Høyesterettsdommen som kom på tampen av 2023 legger noen viktige føringer. Men først til en ide fra Charles Mills, om å skrive en helt ny og rettferdig samfunnskontrakt i alle fall slik at teoretikere har et ideal å strekke seg etter og kanskje det etter hvert ideen lurer seg inn hos politikerne. Hvite kvinner og svarte mennesker var ikke med å skrive de opprinnelige samfunnskontraktene som heller ikke tok hensyn til deres interesser. Kanskje tvert imot.

«And since white women and people of color did not voluntarily consent to the creation of the sociopolitical systems, the “basic structures” (patriarchy and white supremacy), that oppress them, and cannot attain substantive normative equality until these systems are eliminated, a “contract” device that acknowledges these realities will be far more useful in their struggle to achieve socially recognized personhood than a “contract” that ignores them.”

Mills 2015

Jeg synes dette er en veldig god ide. Jeg har i tidligere oppgaver kritisert John Locke for å legge til rette for overgrep mot urfolk og svarte og Rawls for å glemme kvinner i sin opprinnelige posisjon. Jeg er enig med Mills i at det trenges større mangfoldstenkning i filosofien. Hvorvidt

dette er kontrakter som kan gjennomføres på et praktisk plan vet vi ikke før vi faktisk har prøvd det men vi kan jo starte med teoriene.

En ting jeg finner forunderlige gjennom hele Mienna saken er Nerdgårdskonsernets holdning. I stedet for å ta avstand fra ansattes oppførsel, betale boten og dysse ned hele saken har de latt deres advokatkontor ta saken opp til høyesterett. Støtter konsernet Miennas holdninger eller er dette et tilfelle av lojalitet til en ansatt? Nerdgård ble nylig kritisert av pressen for å bruke farlige båter ute på havet så bekymringen for de ansattes ve og vel er en skjør forklaring. Da står alternativ to igjen. Nemlig at de synes det er greit å trakassere fiskeriinspektører. I så tilfelle har fiskerinæringa et større moralsk problem enn at mannfolkene på kaia er stygg i munnen mot kvinnelige aktører i næringa.

Og det er ting som tyder på det. Det er registrert en skremmende økning i skader om bord på fiskebåter. Mer rusbruk og flere tilfeller av sosial dumping. Dette er ei næring som har en del moralske problemer de virker uvillig til å gjøre noe med. Det betyr at myndighetenes motvilje mot å regulere oppførselen, blant annet ved at rederne selv kan velge om de vil kurses i likestillingsarbeid, ikke er rett medisin. Næringa har større behov for offentlig kontroll. Ikke bare at fiskeriinspektører skal føre seg trygg i jobben med å kontrollere ei næring som ofte blir tatt i å jukse. Det må gjøres noe med det systemiske problemet. Noe som er langt tyngre og tidkrevende enn å følge opp en høyesterettsdom.

Dommen har bekreftet hvor viktig det er at det offentlige engasjerer seg og korrigerer dårlig oppførsel mot kvinner. Det gir større trygghet uansett hvilken jobb de velger i næringa. Jeg har i en tidligere oppgave drøftet problemene rundt filosofers uvilje mot å regulere den private sfære. Noe som slår spesielt hardt ut i fiskerinæringa på grunn av den tradisjonelle kjønnsrolledelingen. Fiskeriinspektører er ansatt av det offentlige for å kontrollere den private driften i fiskeriene. Det gir i utgangspunktet grobunn for konflikter som kan skape et utryvelig arbeidsmiljø for inspektører av begge kjønn. Men når kvinnelige inspektører dukker opp på kaia møter de i tillegg en vegg av fordommer og stereotype trusler som skaper enda større utrygghet. Noe som jeg har presentert eksempler på i oppgaven. Heldigvis har de en offentlig arbeidsgiver som kan støtte dem. Et privilegium de andre kvinnene i næringa ikke har. Men dommen sender et sterkt signal og skaper en presedens for kommende tilfeller av samme karakter. Jeg har tidligere analysert hvor uheldig det er for kvinner at kontrakts teori ikke regulerer den private sfære. Det slår spesielt uheldig ut i fiskerinæringa.

4.9 Kvotere inn kvinner i fiskeriene

Nofima rapporterte at informanter fra styret hos kyst- og havflåten var positive til kvinner i yrket. Med den nye teknologiske utviklingen på båtene er det ingen problemer for kvinner å lykkes i de stillingene de er kvalifisert for. Erfaringen så langt er at kvinner er mer nøyaktig og kvalitetsbevisst i sine arbeidsoppgaver. Når det kommer kvinner om bord i båtene blir omgangstonen mindre røff og miljøet bedre. Det vil si at jo raskere myndighetene kan få flere kvinner inn i fiskerinæringa jo hurtigere kan det komme positive endringer. Det er viktig når rapporten konkluderer med at eksisterende miljø er lite inkluderende for kvinner «I tillegg til at fiskeryrket har vært fysisk tungt har det som andre mannsdominerte yrker vært en røff omgangstone, som ikke akkurat betegnes som inkluderende for kvinner.» (NOFIMA:23).

Nå er ikke kvotering er direkte tiltak mot mikroagresjon, men jeg vil prøve å forsvare hvordan dette kan føre til indirekte endringer i bruken. Jeg tenker at kvotering kan være en måte å få flest mulig kvinner inn i næringa fortest mulig. Spesielt hvis det er tilfelle at fokuset på problemene med seksuell trakassering gjør at redere nå kvier seg for å ansette kvinner. Hvordan skulle en slik kvotering gjennomføres. Den kan komme negativt ladet med krav om å ha minimum to kvinner blant mannskapet på de større båtene hvis ikke vil det påvirke kvoterettigheter. Men det går også an å bruke gulrot for redene. De burde være mulig å gå inn med lønnsmidler til de som tar med seg kvinner på båtene. Det kan også være en løsning og lokke kvinner inn i næringa ved at staten setter en lønnsbonus på toppen av lønna kvinnene hever. For det er dessverre slik at kvinner har lavere lønn i fiskerinæringa, som i resten av samfunnet. Det er nok mange som ville føle at en slik ordning ville være urettferdig og mener at hvis kvinner føler de ikke tjener nok bør de utdanne og ta bedre betalte jobber i fiskeriene. Men vi har i løpet av denne oppgaven beskrevet strukturelle problem som legger mer hindringer for kvinner i fiskeriene enn for den dominerende gruppen, menn. Ved å øke antall medlemmer fra den marginaliserte gruppen vil den bli mer synlig og få større innflytelse. Som et resultat av større innflytelse vil det bli tilgjengelig epistemisk kunnskap som fører til økt bevisstgjøring rundt iboende, ubevisste fordommer. Som jeg nevnte ovenfor vil flere kvinner inn i næringa i seg selv gjøre arbeidsmiljøet bedre, men det vil også ha stor betydning for å korrigere og rette opp mikroagresjoner, kanskje spesielt i forhold til stygg språkbruk.

Jeg har også lyst til å slå et slag for fiskerinæringas egen «Safe Space» som jeg tenker er fiskebåter med bare kvinner om bord. Også her kan det offentlige bidra med egne kvoter til «rene» kvinnebåter. Eller sponsing av skipperutdanning?

4.10 Skolering i personalledelse

Jeg har tidligere vært inne på hvordan gjentagende korreksjon fra andre kan være med på å forbedre en persons negative atferd. Som at personen gang etter gang gjentar samme mikroaggresjon overfor samme gruppe, men er ubevisst fordi personen er skolert av et fordomsfullt system. Som jeg var inne på forutsetter det at den som korrigerer er skolert og bevisstgjort på temaet. Dessverre viste funn fra NOFIMAs forskere at skolering på primær ledelse var mangelfull i fiskeriene og spesialisert kunnskap enda dårligere. Ifølge deres informanter fra fiskerinæringa har ikke personalledelse vært prioritert i fiskeflåten noe de mener bør gjøres i fremtiden.» (Henriksen, Nyrud 2021:24).

Det sier seg selv at ledelses opplæring bør prioriteres fordi det er de gode lederne som må være kunnskapsbank og moralpoliti hvis en endring skal være mulig. Endringene bør ikke nødvendigvis komme fra toppen, men den må overse at prosessen starter og gjennomføres. I etterkant av kritikken både av NOFIMA sin rapport og av næringas holdninger ble det satt av midler for å kurse iblant annet seksuell trakassering. Daværende fiskeri- og havbruksminister Bjørnar Skjæran delte i 2022 ut 2.153.500 kroner som ble fordelt på 11 prosjekt som skulle bidra til bedre likestilling i fiskerinæringa. «Skjæran er likevel tydelig på at det må være opp til næringen selv å sørge for at kurset blir tatt i bruk og sørge for at det forebygges mot trakassering av ulike slag.» (NRK 2022) Hans uttalelse viser til et sentralt problem ved offentlige forslag til forbedringer i fiskeriene. Fordi båtene er private kan det offentlige bare oppfordre til endringer ikke på

4.11 Dydsutvikling i fiskeriene

Jeg har tidligere vært inne på Medinas analyse av det han kaller aktiv arroganse som kan stå i veien for å få til endringer i fiskerinæringa. Han ramser opp de tre syndene som støtter opp om dette, nemlig latskap, lukket sinn og epistemisk arroganse. Jeg har argumentert for at vi kan finne kjennetegn i fiskeriene som peker på aktiv misogyni. Det vil nødvendigvis være med på å opprettholde et lukket sinn overfor endringer spesielt de som fører til overføring av privilegier fra menn til kvinner. Hvordan skal vi motivere menn til å jobbe mot Medinas dyder som nysgjerrighet og åpenhet eller epidemisk ydmykhet. Oppgaven har diskutert proleptisk skam som lang tids løsning, men fiskerinæringa har det travelt så det vil ikke være ideelt. Men jeg vil likevel promotere kurs for alle i næringa for å lære seg noen metoder for å bli mer åpen for dialog med de som har andre holdninger.

Det kan være fristende å tenke at menn i fiskerinæringen promoterer aktiv arroganse. Men det er viktig og trå forsiktig her. Mange velger fiskerinæringa fordi de ikke har lyst på eller talent for teori og akademisk liv. I gamle dager ble villstyringene sendt på havet for å roe seg ned. Andre forlater en teoretisk karriere for å komme nærmere naturen, men gir det oss grunn til å anta at forholdet til teoretisk kunnskap er lavere i fiskeriene enn i andre yrker. Fredrik Tranborg Jensen har skrevet en Bacheloroppgave om fremtidens kompetansebehov i fiskerinæringa. Hans analyse viser at det er et udekket kompetansebehov i næringa, kanskje spesielt innen digitalisering (Jensen 2023) Det skaper en ond sirkel fordi mer kunnskap kan løse noen av fordommene næringa sliter med samtidig er lysten til å erverve seg den iboende lav. Som Medina understreker er det viktig å anerkjenne at begge parter i en undertrykkende konflikt kan være bærer av epistemiske synder og dyder. Det som er viktig er viljen til å gjøre endringer i personlige holdninger selv om endringer også på komme på institusjonelt nivå:

“It follows from this that for these subjects to overcome their flaws, they have to change themselves; and, as we will see, this complex process of self-transformation (a deep restructuring of self that requires the development of new habits and the destruction of old ones) requires also a process of social change.”

Medina 2013

Men forslagene fra Medina er viktige fordi de krever at avsender av mikroagresjon setter seg i en posisjon for å lytte til den undertryktes vitnesbyrd. Og som Rini har argumentert for er det rette måten å forholde seg til mikroagresjoner på, gitt at vi ikke kan bevise fordommer hos avsender. Når kvinner i fiskerinæringa har rapportert over flere tiår at næringa har dårlige holdninger og at de er blitt utsatt for trakassering har ingen lyttet til dem. Fiskeriorganisasjonene har faktisk dysset ned alvorlige saker til fordel for overgriperne så et er på tide med en holdningsendring. Den kan starte med å faktisk lytte til det kvinnene rapporterer og ha et åpent sinn. Dessverre har saken rundt Mienna vist at det er et stykke igjen.

Det kan også være slik at de som profitterer ikke er interessert god personalledelse. To år før sakene om seksuell trakassering dukket opp i media var fiskerinæringa under sterk kritikk for sine tilfeller av sosiale dumping. Det er en næring som i 2022 hadde 40 prosent flere skademeldinger enn året før. Forklaringen på det var færre på jobb, dårligere sikkerhet og rusbruk. Kanskje kvinnene faktisk har det bedre på land. Men det igjen vil være å godta sosial dumping i ei næring som ville bli bedre med flere kvinner og mer levedyktig.

Det at begge parter er klar over at det finns ubevisste fordommer som lurar under overflaten kan gjøre det lettere å gjenkjenne mikroagresjon når det dukker opp. Et eksempel har jeg hentet

fra landbruket og knyttet til den diskriminerende ideen om *Bonden som driver gården og kona hans*. Da Dina Fonn Sæthre og Henning Holand kom nordover fra Oslo for å overta familiegården på Engeløya i Steigen skrev lokalavisa at Thor Holand selger livsverket sitt etter 30 års drift. Kona fikk være med på bildet i avisa men det ble ikke nevnt at hun hadde drevet gården sammen med han i tretti år. Da ungdommene overtok hadde de fokus på likestilling i landbruket og understreket at driften var et fellesprosjekt uavhengig av arbeidsfordelingen. Da Henning ble nominert som kandidat til årets bonde sendte paret et brev til juryen og ba om at Dina ble inkludert i nominasjonen. Innstillingen ble endret slik av begge ble tatt med og sammen ble de første par som vant prisen. Året etter var flere par nominert til prisen «årets unge bonde» noe som vitner om en holdningsendring i landbruksorganisasjonene bare etter ett år. Brevet fra paret blir en måte å takle mikroagresjoner.

Men det finnes også de som er skeptisk til denne løsningen. Som jeg har vært inne på var psykologen Scott Lilienfeld redd for at bevisstgjøring rundt og opplæring i mikroagresjon kunne gjøre marginaliserte grupper mer hårsår, slik at de tolket uskyldige handlinger som aggresjon. Jeg mener eksempelet ovenfor viser det motsatte. At noen former for bevisstgjøring fører til positive endringer uten konflikt.

4.12 Forslag til videre forskning og politiske tiltak

Som jeg nevnte i innledningen av oppgaven er det forsket svært lite på kvinners situasjon i fiskerinæringa. Det betyr at det er mange ubesvarte spørsmål det kan jobbes videre med. En viktig ting å avklare er hvor mange kvinner som bidrar inn i fiskerinæringa selv om de ikke er registrert som lønsmottakere. Fiskebåter er privateid enten av et større rederi eller en familiebedrift. Den enkleste ville være å starte en spørsmålsrunde hos de som allerede jobber i næringa for å høre om familie og slektninger bidrar inn i bedriften. Kvinne har tradisjonelt vært landmannskap som har rensert utstyr, egnet line eller vasket båt og fylt opp matskap. Det kan også være tilfelle i dag. Ved å gjøre den innsatsen om til årsverk er det mulig det kommer opp et tall som viser en større andel kvinner i næringa enn det som er antatt.

En annet sentralt punkt måtte være å undersøke om kjønn skjevheten skyldes fiendtlig holdninger til kvinner eller andre iboende fordommer. Enten de er bevisst eller ubevisst. NOFIMA antok at det eksistere et kvinnefiendtlig miljø, men det var først reaksjonene i etterkant som avslørte hvor ille det egentlig var i fiskeriene. Det betyr at det ikke finnes gode nok data på dette. En slik undersøkelse ville best kunne gjennomføres ved bruk av den type test

Katharina Berndt Rasmussen har beskrevet i sin artikkel *Implicit Gender Bias*, kalt IAT eller Implicit Association Test. Den bruker indirekte midler for å avsløre ubevisste fordommer hos testdeltakerne. Det er mulig den ville vært enklest å gjennomføre ved hjelp av lag og foreninger i fiskeriene. Testen kan linkes til en varierende rekke spørsmål og i dette tilfellet kunne det vært interessant for å spore negative holdninger til kvinnelige fiskere som et eksempel.

Jeg kunne tenkt meg å sjekke om det finnes et sett holdninger til kvinner i fiskerinæringa som kun reproduseres i dette miljøet fra en generasjon til en annen. Ved å sjekke flere generasjoner fiskere vil det være mulig å spore om spesifikke stereotypiske fordommer flytter seg til neste generasjon. Kanskje må forskningen også se på den populærkultur som konsumeres av arbeidsstokken for å finne ut i hvordan den påvirker menns holdninger til kvinner. I følge Rini må forskningen ta hensyn til begge deler. Det er mulig at en IAT test kunne brukes til dette også.

En annen ting en slik test ville kunne avsløre er om kvinner i fiskeriene gjenkjenner hva de blir utsatt for. Det vil si, har de et språk for å formidle det de opplever eller godtar de mer enn kvinner i andre yrker fordi arbeidsmiljøet er så tøft.

Jeg kunne ønsket meg et prosjekt som undersøkte hvordan det er mulig å gjøre fiskeriene mer familievennlig, for begge kjønn. Det er fiskere som mener reglene for landing av fisk på kaia er vanskelig å kominere med henting på SFO eller barnehage. Dette er noe offentlige myndigheter har mulighet for å regulere.

Standpunktteori konkluderer med at marginaliserte mennesker har større mulighet til å gjenkjenne systemisk undertrykkelse og diskriminering. Det betyr at jo flere kvinner det er i sentrale posisjoner i fiskerinæringa jo større er muligheten for å helbrede usunne vaner og dårlig oppførsel. Antall kvinner i styrer hos lag og foreninger er så lavt at de få som er der vil ha liten mulighet for å presse frem større endringer. Det er mulig at et politisk krav om flere kvinner inn i ledende posisjoner kunne vært en løsning. Jeg er klar over motargumentet som er at kvinner ikke vil ha styreverv, men vi må også være åpen for at det kan skyldes negative holdninger fra de menn som allerede er der. Og da må det brukes belønningsmetode.

Myndighetene kan motivere gjennom å belønne de som har kvinner med. Jeg har vært inne på bonusordninger for de som har kvinner om bord i båt. Det er også mulig å gjennomføre for styrer i lag og foreninger.

5. Konklusjon

Målet med denne oppgaven var å finne ut om kunnskapen om, men også anvendelsen av teori om mikroagresjon, kunne være nyttig for å bedre dårlige arbeidsforhold i fiskerinæringa. Det er jeg nå overbevist om. Det å forstå at de fornærmelsene du mottar som kvinnelig fisker er en del av et større system og handler ikke om deg personlig, men om systemets behov for å sette deg på plass. Det å få verktøy som kan hjelpe deg i en slik bevisstgjøringsprosess er viktig bære for kvinner og menn, og filosofien har dem. Et viktig resultat av jobben med denne oppgaven er få slått fast at det er en forbindelse mellom større strukturelle problemer i næringa og den ubehagelige språkbruken.

Jeg må bare erkjenne at det er vanskelig å drive med praktisk filosofi. Det å flytte teoretiske ideer over i praktiske løsninger og handlinger er komplisert, og jeg kjente at de begrensningene Rini vil legge på definisjonsrammene for mikroagresjon ikke passer inn i en mer praktisk tilnærming. Som at hun ikke vil ha med mikroangrep, eller la det offentlige blande seg inn i regulering av fenomenet. Jeg oppfatter derfor min diskusjon rundt «Hailldommen» som en av de viktigste punktene i oppgaven.

I de innledende faser av arbeidet med oppgaven ble det fort klart at det finnes lite forskning på kvinner i fiskerinæringa mens det fantes et bredt utvalg av litteratur på mikroagresjon. Begrepet har beveget seg fra et punkt i historien hvor det ble brukt av Pierce til å beskrive subtile rasistiske mekanismer til nå å omfatte mikroagresjon mot en rekke marginaliserte grupper. Det som virker mer uklart er hva som kvalifiserer for å betegnes som marginalisert i møtet med mikroagresjon. Jeg tror det ville være bra å ha en diskusjon for muligens å endre den definisjonen. En lignende avklaring rundt likheter og forskjeller på mikroulikhet og mikroagresjon kunne også vært nyttig.

En av de tingene jeg noterte meg når jeg jobbet med denne oppgaven var at jeg ikke var like enig i Rinis tanker som jeg var første gang jeg leste boken hennes for noen år siden. Mulig min nåværende tolkningen er farget av strevet med å overføre teori til praksis i en næring fryktelig langt fra filosofisk hverdag, men jeg tror at det også bunner i forskjellige bakgrunn. Jeg er vokst opp i et sosialdemokrati som også er et av verdens mest likestilte land. Jeg gikk ut i yrkeslivet på åttitallet rett etter av kvinner hadde sparket ned dører og glasstak i alle retninger. Blant annet har det det aldri har vært flere kvinnelige fiskere i Norge enn på 80-tallet. Dette er en kulturforskjell jeg merker godt når jeg leser utenlandske filosofer, spesielt de som skriver feministisk filosofi. Det er ikke fordi det de skriver er dårlig eller uaktuelt, men fordi

utgangspunktene våre er så forskjellige føles noen av holdningene er fra en tid kvinner i Norge har lagt bak seg. Så jeg håper flere norske kvinner vil skrive feministisk filosofi fordi vi har et unikt perspektiv sammenlignet med andre.

Rini motsetter seg at det offentlige skal regulere mikroagresjon fordi hun er redd for at offentlige ansatte skal bruke det mot marginaliserte grupper. En holdning jeg ikke deler fordi jeg har positive erfaringer med blant annet norske myndigheters likestillingsarbeidet i Norge. Hvor nettopp offentlig innblanding har vært med på å bryte barrierer og lage støtteordninger for kvinner. Som oppgaven har vært inne på var det offentlige ansatte som tok steget for å anmelde et kjønnsfiksert språkbruk på kaianlegget på Sørøya og de ble støttet av sin offentlige arbeidsgiver i denne prosessen. Jeg tror ikke Rinis standpunkt skyldes annet enn hennes bakgrunn fra et land hvor det offentlige spiller en annerledes rolle enn i Norge. Jeg håper derfor at hun og andre forskere på mikroagresjon kan se det interessante ved det som etter hvert ble en høyesterettsdom mot mikroagresjon i Norge.

Avstanden til kvinnene som har fiskeri som yrke ble veldig åpenbar og selv om jeg er vokst opp i min bestefars rekestråler kan jeg egentlig forstå hva de blir utsatt for før jeg har vært om bord i en båt og observert det de møter ute på havet? Jeg har stilt meg spørsmål om arbeidsdagen så tøff at prat om mikroagresjon ville føles malplassert. Om jeg heller burde konsentrert meg om de mer alvorlige problemene i næringa. Så jeg kan forstå at hvite, kvinnelige akademikere er blitt kritisert for manglende kontakt med de problemene mer marginaliserte grupper sliter med.

Litteraturliste:

- Amundsen, Ingrid Wester (2020). *Hun star til rors: En undersøkelse av norske yrkesfiskekvinner 1983-2019*. Kbn. <https://www.kbnn.no/artikkel/hun-star-til-rors-en-undersokelse-av-norske-yrkesfiskekvinner-1983-2019>
- Andersen, Jon Even (2023): *Dømt for trakassering: - Bare sånn vi er*. Dagbladet, Børsen 10.04 2023 <https://borsen.dagbladet.no/nyheter/domt-for-trakassering-bare-sann-vi-er/78937521>
- Andreasen, Robin O, Ann E. Cudd, Eds (2014): *Feminist Theory, A philosophical Anthology*. Blackwell Publishing
- Bedre likestilling i fiskeriene. Fremtidens kompetanse, omstilling og konkurransekraft er avhengig av vilje og evne, uavhengig av kjønn*. (2021). Nærings- og Fiskeridepartementet. Trykk: Departementenes sikkerhets og serviceorganisasjon 08/2021-opplag 20. Publikasjonen er også tilgjengelig på regjeringen.no <https://www.regjeringen.no/contentassets/5ccdb74e206f4f00b1743904fec2df1d/rapport-15-2021-bedre-likestilling-i-fiskeriene.pdf>
- Branlat, Jennifer (2023) *MICROAGGRESSIONS*. Melina Duarte, Katrin Losleben, Kjersti Fjørtoft (red.) *Gender Diversity, Equity, and Inclusion in Academia, A Conceptual Framework for Sustainable Transformation*. New York, Routledge.
- Brennan, Samantha (2014): *The moral status of micro-inequities: In favour of institutional solutions* <https://kwanj.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/08/brennan-the-moral-status-of-micro-inequities-in-favour-of-institutional-solutions.pdf>
- Brogaard, Berit (2013): *Micro-Inequities: 40 Years later. How to overcome implicit biases in the workplace*. Miami: Psychology Today. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-superhuman-mind/201304/micro-inequities-40-years-later>
- Bøe, Henrik (2021): *Alvorlige gamle men og smilende unge kvinner*. NRK 08.03.2021 https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/xl/det-er-langt-flere-menn-enn-kvinner-pa-norske-nyhetssider_-fortsatt-ikke-likestilling-1.15168666
- Ellingsen, Rebekka (2022): *#Metoo: Fra Hollywood til sjarken*. NRK Troms og Finnmark https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/xl/_metoo-er-5-ar_-fortsatt-seksuell-trakassering-i-fiskerinaeringen-1.16121199

Fallmyr, Synnøve Sundby (2021): *Fisker og alenemor Sisilie (27): - Folk spør hvor ungene er, ikke hvor mye fisk jeg har fått.* NRK Nordland 30.08.2021 https://www.nrk.no/nordland/fisker-og-alenemor-sisilie-skagen-johnsen_-holdninger-hindrer-likestilling-og-kvinnelige-fiskere-1.15323656

Fallmyr, Synnøve Sundby, Markus Thonhaugen (2021): *Sisilie (27) skuffet over rapport som konkluderer med at fiskeryrket er mannsdominert – Her har man brukt mye ressurser på noe som har vært klinkende klart hele veien.* NRK Nordland. 13.07.2021 https://www.nrk.no/nordland/fisker-sisilie-skagen-johnsen-_27_-er-skuffet-over-nofima-rapport-om-fiskeri-og-kvinner-1.15573596

Fricker, Miranda (2007): *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing.* Oxford. Oxford Scholarship online. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198237907.001.0001

Gamvik, Simon (2023): *Elisabeth Eide – en pioner i norsk medieforskning.* Kilden. <https://kjonnsforskning.no/nb/2023/11/elisabeth-eide-en-pioner-i-norsk-medieforskning>

Guttormsen, Marius, Sunniva Grimstad Hestenes (2023): *Advokat om dommen mot Svein Arne: -Det er en slags krenkelsesvind.* NRK Nordland 29.08.2023 <https://www.nrk.no/nordland/domt-pa-ny-for-a-ha-trakassert-kvinnelige-fiskeriinspektorer- -vil-anke-1.16533630>

Henriksen, Edgar, Thomas Nyrud (2021): *Bedre likestilling i fiskeriene, Momenter til strategier for likestilling i fiskeriens fangstledd.* NOFIMA. <https://nofima.brage.unit.no/nofima-xmlui/bitstream/handle/11250/2764468/Rapport%2b15-2021%2bBedre%2blikestilling%2bi%2bfiskeriene.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hestenes, Sunniva Grimstad, Susanne Skjåstad Lysvold, Petter Strøm (2023): *Sisilie (29) om «haill-dom»: Vanlig at menn spøker med kvinner.* Nrk Nordland 14.04.2023 https://www.nrk.no/nordland/delte-meiningar-om-_haill-dom_-1.16369985

ITROMSØ, 06.03.2023: «Maiken (19) kjører lastebil: - Jeg tror mange jenter ønsker å jobbe i yrket, men ikke tør fordi man får ting slengt i trynet.»

Jensen, Fredrik Tramborg (2023): *Kompetansebehov i den norske fiskerinæringen.* Bacheloroppgave. NTNU <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/3078722/no.ntnu%3Ainspera%3A146718144%3A50630735.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Jakobsen, Siw Ellen (2021): *Kvinner er mye mindre i nyhetene enn menn – og det har nesten ikke endret seg de siste ti årene*. Forskning.no <https://www.forskning.no/likestilling-media/kvinner-er-mye-mindre-i-nyhetene-enn-menn/1914034>

Klokeide, Ole Erik, Lena Knutli (2021): *Aina Johanne Nikolaisen (28) rømte fra rus, vold og sex trakassering på linebåt*. Fiskeribladets nettutgave <https://www.fiskeribladet.no/arbeidsliv/ania-johanne-nikolaisen-28-romte-fra-rus-vold-og-sextrakassering-pa-linebat/2-1-1080258>

Larsen, Roger B., Terje E. Martinussen (2021) *Gå i skammekroken gutter. Tromsø. Nordnorsk debatt, Nordlys*. <https://www.nordnorskdebatt.no/ga-i-skammekroken-gutter/o/5-124-143285>

Manne, Kate (2019): *Down girl, the Logic of Misogyny*. 2. utg. Penguin Random House UK.

Manne, Kate (2020) *Entitled, How Male Privilege Hurts women*. New York: Crown, an imprint of Random House, a division of Penguin Random House LCC.

Medina, Jose` (2013): *Active Ignorance, Epistemic Others, And Epistemic Friction*. Oxford. Oxford Scholarship online. DOI:10.1093/acprof:oso/9780199929023.001.0001

Mills, Charles W. (2022) *The racial contract*. Twenty-fifth anniversary printing with new material 2022. New York: Cornell University Press.

Mortensen, Susanne (2021): *Feil kjønn om bord. Jeg er fisker. Det anbefaler jeg ingen å bli*. NRK, Kronikk. <https://www.nrk.no/ytring/feil-kjonn-om-bord-1.15643159>

Pierce, Chester (1970): "Offensive Mechanisms". Floyd B. Barbour (red.): *The Black 70's*. Boston. Porter Sargent Publisher. <https://online.fliphtml5.com/ailax/ljtq/>

Rasmussen Berndt, Katharina: *IMPLICIT GENDER BIAS*. Melina Duarte, Katrin Losleben, Kjersti Fjørtoft (red.) *Gender Diversity, Equity, and Inclusion in Academia, A Conceptual Framework for Sustainable Transformation*. New York, Routledge.

Rini, Regina (2021): *THE ETHICS OF MICROAGGRESSION*. New York: Routledge.

Saul, Jennifer Mather (2012): *Feminism, Issues and Arguments*, Oxford: Oxford University Press, Oxford.

Skoglund, Kari Anne (2023): *Mener «metoo» har gått for langt i fiskerinæringa: -Jeg synes det blir for mye pistring*. NRK Troms og Finnmark 13.08.2023

[https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/frykter-faerre-kvinner-i-fiskerinaeringa-etter-metoo - debatten-1.16514863](https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/frykter-faerre-kvinner-i-fiskerinaeringa-etter-metoo-debatten-1.16514863)

Stadig flere unge og kvinnelige fiskere (2023). Fiskeridirektoratet.

<https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Nyheter/2023/stadig-flere-unge-og-kvinnelige-fiskere>

Torino, Gina C, David P. Riviera, Christina M. Capodilupo, Kevin L. Nadal, Derald Wing Sue (red.) (2019): *Microaggression theory: influence and implications*. Hoboken. John Wiley and Sons, Inc. https://bibsyst-almaprmo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/fulldisplay?docid=BIBSYS_ILS71566796710002201&context=L&vid=UBTO&lang=no_NO&search_scope=default_scope&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,microaggression%20theory%20influence&mode=Basic

Torp, Ingrid S. (2016): *Fiskekvoter Inn, kvinner ut, -med kvotesystemet har fisket i enda større grad blitt for menn, sier professor Siri Gerrard. Siden 1970 tallet har hun hatt forskerblikket på fiskerinæringen*. Kilden, tidsskrift for kjønnsforskning.

<https://kjonnsforskning.no/nb/2016/11/fiskekvoter-inn-kvinner-ut>

Vestre Finnmark Tingrett, Saksnummer 22-187943MED-TVFI/TALT. Må bestilles fra saksbehandler hos tingretten. Jeg har fått tilsendt kopi.

millioner kroner til likestillingsarbeid i fiskerinæringen (2024). Oslo. Nærings- og fiskeridepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/2-millioner-kroner-til-likestillingsarbeid-i-fiskerinaringen/id3024518/>

